

**II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**II INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

**Сучасний стан та основні
пріоритети розвитку економіки**

**Current state and main priorities
of economic development**

**14 квітня 2024 р.
м. Одеса, Україна**

**April 14, 2024
Odesa, Ukraine**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

II Міжнародна науково-
практична конференція

**Сучасний стан та
основні пріоритети
розвитку економіки**

Матеріали

14 квітня 2024 р.

м. Одеса, Україна

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

II International scientific
and practical conference

Current state and main priorities of economic development

Proceedings

April 14, 2024

Odesa, Ukraine

УДК 33

Сучасний стан та основні пріоритети розвитку економіки: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Східноєвропейський центр наукових досліджень (Одеса, 14 квітня 2024 р). Research Europe, 2024. 146 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасний стан та основні пріоритети розвитку економіки", яка відбулася 14 квітня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

© Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2024
© Research Europe, 2024

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 33

Current state and main priorities of economic development : proceedings of the II International scientific and practical conference / Eastern European Center for Scientific Research (Odesa, 2024, April 14). Research Europe, 2024. 146 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Current state and main priorities of economic development", which took place on 14th April 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

© Eastern European Center
for Scientific Research, 2024
© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ
TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

Антонюк Д., Коляда О.

Використання штучного інтелекту для зміцнення підприємств
в умовах євроінтеграції: виклики та можливості. 10

Бойко О. В.

Властиві персоналу підприємств складові екологічного рюкзака. 14

Вішнівецька К. О., Ширяєва Л. В.

Транснаціональна природа холдингових компаній. 17

Мащенко М. А., Волкодав В. Ю., Швець А. Д.

Ринок криптовалют і відображення окремих
біржових індексів галузей США як фактор
розвитку малого та середнього підприємства. 20

Негляд А. В.

Етапи оцінки рівня фінансової конкурентоспроможності
підприємств в галузевих структурах. 25

Онешко С. В.

Показники прибутковості компаній
у сфері інформаційних технологій. 28

Паляниця В. В.

Strategic development of enterprises
in the conditions of transformations. 32

Паляниця С. В.

Peculiarities of modern entrepreneurial
activity in the conditions of transformations. 34

Сергієнко О. А., Рилов Д. Ю., Самусь П. О.

Тенденції розвитку ринку діагностичних пристроїв. 36

Стасовська Г.

Стратегічні аспекти формування інтелектуальних
активів інноваційного підприємництва. 40

Трипольська Г. С.

Оцінка видатків на запровадження енергоакумулюючих
потужностей в секторі домогосподарств України. 44

Chiz, L., Nikolaieva, K.

Implementation of financial control
in the enterprise management system. 46

Шинькович А. В.

Геополітичний фактор у визначенні
поняття продовольчої безпеки. 50

Shyriaieva, L., Fedorov, O.

Global experience in implementation of blockchain
technology for the protection of financial information. 55

СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

SECTION 2. INTERNATIONAL RELATIONS

Запухляк В. З., Іващук О. В.

Багатовекторність економічної дипломатії
України в умовах глобальної невизначеності. 60

Новак О. Є.

Transformation of national agri-food
systems: innovation dynamics. 63

СЕКЦІЯ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

SECTION 3. ACCOUNTING AND TAXATION

Болмат О. В.

Відображення в обліку списання
запасів в умовах військового стану. 68

Демидюк В. О.

Відображення ризиків непогашення дебіторської
заборгованості в інтегрованій звітності. 71

Сук П. Л.

Обернений метод амортизації необоротних активів
на основі чистого доходу від основної діяльності. 74

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

SECTION 4. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

Кісельова Е. С.

Розвиток особистого страхування в Україні. 80

Ковернінська Ю. В.

Переваги застосування інформаційних технологій у
фінансовому аналізі діяльності суб'єктів господарювання. 82

Новосад Д. І.

Блокчейн як інноваційний фінансовий інструмент
для забезпечення сталого економічного розвитку. 85

Шемаєва Л. Г.

Переваги та недоліки боргових методів фінансування
бюджетного дефіциту в умовах війни.89

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

SECTION 5. MANAGEMENT

Босак А. О., Пугач А. І.

Дослідження теоретичної структури
інтелектуального капіталу.93

Казанцева А. Є., Дорошенко Г. О.

Основні підходи до управління
організаційною культурою підприємства.96

Медяник Ю.Г., Жихарєва В. В.

Ефективні методи управління адаптацією
персоналу в сучасних умовах.99

Понедельченко К. В., Пенська І. О.

Застосування інструментарію менеджменту
при технічній підготовці інноваційного проєкту.103

Равлінко З. П.

Практичні аспекти оцінювання результативності
безпекової діяльності торговельного підприємства.107

СЕКЦІЯ 6. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

SECTION 6. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Вороніна Ю. Є.

Формування громадянської активності молоді.111

СЕКЦІЯ 7. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

SECTION 7. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

Гопанчук Л. М.

Сучасні тенденції гостинності.114

Москвічова О. С.

Функціональний підхід в управлінні
ризиками готельного підприємства.116

СЕКЦІЯ 8. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

SECTION 8. AGRICULTURE

Калинка А. К., Лесик О. Б.

Продуктивність бугайців нової популяції буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худобина на раціонах з високим рівнем енергії з використанням різних сумішей концентрованих в умовах передгір'я Карпат. 122

СЕКЦІЯ 9. ІНЖЕНЕРІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 9. ENGINEERING AND TECHNOLOGY

Гуменюк К. В., Січко Т. В.

Адаптивний дизайн веб-сайтів: принципи та методи. 128

СЕКЦІЯ 10. ПРАВО

SECTION 10. LAW

Кірик А. Ю.

Альтернативні методи вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів. 131

Рибалко В. О.

Щодо недоцільності зупинення дисциплінарного провадження стосовно судді до вирішення кримінальної справи. 134

СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІКА

SECTION 11. PEDAGOGY

Драгунова В. В.

Реалії та пріоритети проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності. 138

Семенова І.

Основні пріоритети учителів фізичної культури використання інноваційних технологій. 141

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

УДК 004.8:658.114

JEL Classification: O32

Антонюк Д.,

д-р екон. наук, професор,
віцепрезидент Запорізької ТПП,
професор кафедри менеджменту,
Національний університет "Запорізька
політехніка", м. Запоріжжя

Коляда О.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет "Запорізька
політехніка", м. Запоріжжя

**ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

Швидкий темп технологічних змін у сучасному світі неодмінно впливає на розвиток підприємництва України, зокрема в умовах стратегічного вектору євроінтеграції. У цьому контексті використання технологій штучного інтелекту (ШІ) стає стратегічно важливим фактором для підприємств України, які намагаються адаптуватися до вимог європейських стандартів і конкурувати на міжнародному ринку [1].

ШІ, або, точніше, група алгоритмів, на яких базуються конкретні ШІ-додатки, охоплює численні інструменти для різних цілей (наприклад, аналіз і генерування зображень, аудіо та відео, генерування та вдосконалення тексту тощо) [2-4]. Запуск ChatGPT на основі архітектури Generative Pre-training Transformer, яка інтегрує глибоке навчання і мовні моделі для генерації людських відповідей на запити, відкрив можливості для використання ШІ в бізнесі [5, 6]. Як науковці, так і підприємці вбачають у ШІ потенціал для швидшого та менш суб'єктивного прийняття рішень, кращого розуміння ринкових структур і динаміки ринків країн ЄС. Використання аналітичних систем, автоматизація виробничих ліній та управління ланцюжком постачання – лише деякі із сфер, де ШІ може

забезпечити значний приріст ефективності. Тому багато компаній розглядають можливість впровадження інструментів штучного інтелекту, зокрема в контексті пошуку нових ринків збуту в ЄС.

Хоча переваги впровадження ШІ для компаній широко визнані, більшість існуючих публікацій про ШІ залишаються переважно на концептуальному рівні. В оглядах літератури розглядаються різні аспекти ШІ, зокрема теоретичні міркування щодо технологічних аспектів, потенційні сфери застосування. Однак література свідчить про брак досліджень щодо стратегій впровадження штучного інтелекту, і особливо в контексті співробітництва українського та європейського бізнесу.

Інтеграція ШІ в бізнес-процеси підприємств пов'язана з рядом викликів, які включають: технічні обмеження, наявність та якість даних, недостатня кваліфікація персоналу, брак довіри, питання етичного характеру та невизначеність щодо правового регулювання. Спробуємо більш детально проаналізувати ці перешкоди й виклики та запропонувати шляхи їх подолання.

Регуляторні обмеження та питання етичного характеру використання ШІ обумовлені зокрема вимогами до підприємств дотримуватися строгих правил збору, зберігання та обробки особистих даних клієнтів (General Data Protection Regulation, GDPR; Regulation (EU) 2016/679), а також алгоритмічної прозорості, тобто розкриття алгоритмів прийняття рішень. Отже, є значні сумніви автономності інтелектуальних систем та подальші обмеження використання їх у бізнесі. Можливим шляхом подолання вищезазначених обмежень може бути розробка інструментів і алгоритмів, які будуть враховувати насамперед етичні та правові аспекти, а саме, здатність враховувати принцип захисту особистих даних та можливість перевірки на відповідність етичним стандартам. Очікується, що оновлення законодавства та кодексів етики у Європейському Союзі стане необхідним у контексті розвитку штучного інтелекту [7].

Використання ШІ передбачає наявність доступу до *якісних даних*, що становить невід'ємну умову для його ефективного впровадження. Європейські підприємства зазнають труднощів у забезпеченні необхідної якості даних, оскільки їм доводиться боротися з різноманітними проблемами під час процесів збору, обробки та захисту. Ці проблеми включають у себе неповноту, застарілість та неточність інформації, що ускладнює їхнє використання та інтеграцію в алгоритми ШІ. Для подолання цих перешкод важливо вкласти зусилля у вдосконалення інфраструктури збору, зберігання та обробки даних. Це може включати упровадження нових систем збору інформації, розробку потужних аналітичних інструментів та

забезпечення високого рівня захисту і конфіденційності даних. Успішне впровадження ШІ також залежить від навчання персоналу, який повинен бути освічений щодо правильного збору та обробки інформації, а також принципів захисту особистих даних. Це допоможе уникнути порушень чинного законодавства щодо захисту даних та забезпечить їхнє використання в межах етичних норм у майбутньому.

Рівень професійної підготовки персоналу у сфері ШІ є суттєвим фактором, що впливає на розвиток спільного бізнесу між підприємцями з України та ЄС. Високий попит на кваліфікованих фахівців у цій галузі перевищує можливість їхнього отримання. Забезпечення комплексу заходів, спрямованих на підготовку та залучення кваліфікованого персоналу, є ключовим аспектом вирішення даної проблеми. Серед таких заходів можна виділити: розвиток програм навчання та перепідготовки кадрів, які орієнтовані на вдосконалення навичок в галузі ШІ; сприяння співпраці між університетами та приватним сектором; встановлення партнерств з європейськими підприємствами для спільного розвитку інноваційних рішень з використанням ШІ через дослідницькі програми; створення програм працевлаштування для випускників навчальних закладів, що забезпечують їхню практичну підготовку та відповідність вимогам сучасного ринку праці тощо.

Довіра до технологій ШІ є ключовим аспектом його використання підприємствами в контексті розвитку бізнесу з Європейським Союзом. Підвищення довіри до цих інструментів може бути досягнуто за допомогою активного спілкування, збільшення прозорості, відповідального та етичного використання ШІ. Це включає в себе надання ретельних пояснень персоналу щодо алгоритмів роботи систем, висвітлення впливу технологій ШІ на діяльність компаній та їхніх клієнтів, а також дотримання високих етичних стандартів у використанні цих технологій. Довіру до ШІ можна збільшити через інформаційні кампанії, участь у громадських дискусіях та надання можливості зворотного зв'язку між споживачами та партнерами для висловлення побоювань та отримання належних пояснень.

Однак ці виклики відкривають широкі можливості для удосконалення виробничих процесів, підвищення ефективності та конкурентоспроможності українських підприємств та української продукції на ринках країн ЄС.

На державному рівні важливо розвивати інституціональне середовище, яке сприятиме стимулюванню інновацій та захисту прав інтелектуальної власності, що є ключовим для приваблення інвестицій та розвитку бізнесу в контексті євроінтеграції. Для успішного впровадження

ШІ підприємствам варто розглянути комплексний підхід, що включає в себе не лише технічні аспекти, а й організаційні та культурні зміни. Створення спеціалізованих відділів з ШІ, навчання персоналу та партнерство з інноваційними компаніями може сприяти подоланню перешкод і забезпечити успішну інтеграцію ШІ в бізнес-процеси.

Отже, використання ШІ є стратегічно важливим фактором для підприємств України в умовах євроінтеграції, допомагаючи їм адаптуватися до європейських стандартів та конкурувати на міжнародному ринку. Ці технології відкривають широкий спектр можливостей, включаючи швидке та менш суб'єктивне прийняття рішень, краще розуміння ринкових структур і динаміки ринків країн ЄС, а також підвищення ефективності в різних сферах, таких як аналітика, виробництво та управління ланцюжком постачання. Інтеграція ШІ в бізнес-процеси підприємств пов'язана з рядом викликів, таких як технічні обмеження, наявність та якість даних, недостатня кваліфікація персоналу, брак довіри, питання етичного характеру та невизначеність щодо правового регулювання. Виклики, пов'язані з впровадженням штучного інтелекту, насправді відкривають широкі можливості для українських підприємств, сприяючи підвищенню їх конкурентоспроможності на ринках ЄС. Для успішного впровадження ШІ підприємствам варто приділяти увагу комплексному підходу, який охоплює як технічні, так і організаційні та культурні аспекти.

Список використаних джерел

1. Антонюк К.І., Антонюк Д.А., Мокій А.І. Інституціональне убезпечення споживання на ринках країн-членів ЄС. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 2 (74). С. 92–102.
2. LeCun, Y., Bengio, Y., & Hinton, G. Deep learning. *Nature*. 2015. №52 (7553), pp.436–444.
3. Lokman, A. S., & Ameen, M. A. Modern chatbot systems: A technical review. *Proceedings of the Future Technologies Conference*. 2018. pp. 1012–1023. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02683-7_75.
4. Kushwaha, A. K., & Kar, A. K. MarkBot – A Language Model-Driven Chatbot for Interactive Marketing in Post-Modern World. *Information Systems Frontiers*. 2021. <https://doi.org/10.1007/s10796-021-10184-y>.
5. Антонюк Д., Коляда О. Інтелектуальна революція в підприємстві: як технології штучного інтелекту трансформують бізнес-процеси. *Підприємництво та управління розвитком соціально-економічних систем*. 2023. №2. С.69-83.

6. Антонюк Д.А., Коляда О.О. Технології генеративного штучного інтелекту для інтелектуалізації бізнесу: виклики та перспективи. Матеріали II Міжн. наук.-практ. конф. "Сучасні тренди соціально-економічних перетворень та інтелектуалізації суспільства в умовах сталого розвитку", Запоріжжя, 10 листопада 2023 р. / Національний університет "Запорізька політехніка". Запоріжжя: НУ "Запорізька політехніка", 2023. С.38-41.

7. Leona M. Ungerer, Sharon Slade. Ethical Considerations of Artificial Intelligence in Learning Analytics in Distance Education Contexts. Learning Analytics in Open and Distributed Learning. 2022. pp.105-120. DOI:10.1007/978-981-19-0786-9_8.

УДК 338.512

JEL Classification: M59

Бойко О. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук
України, м. Київ

ВЛАСТИВІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ СКЛАДОВІ ЕКОЛОГІЧНОГО РЮКЗАКА

Прийняті у 2015 р. цілі сталого розвитку (ЦСР) є "планом досягнення кращого та стійкішого майбутнього для всіх", "Порядком денним на період до 2030 року" [1]. Досягнення Цілей сталого розвитку є й частиною урядової державної політики України [2]. Промислового виробництва стосується ціль № 12, яка має формулою "Стале [також перекладають "відповідальне"] споживання та виробництво". Щоб забезпечити зазначене потрібен ретельний аналіз матеріальних потоків (MFA). Проте MIPS-аналіз, запропонований німецьким науковцем Фрідріхом Шмідт-Бліком у вигляді "екологічного рюкзака" [3] не враховує витрати, пов'язані з персоналом підприємств [4]. Хоча у складі екологічного рюкзака є, наприклад, така стаття обліку як біотичні матеріали.

Парадоксально, що за часів використання на шахтах гужового транспорту абіотичні матеріали, а саме такими були продукти харчування тварин, підлягали строгому урахуванню і контролю – їжа мала забезпечувати енергію для праці, але не призводити до зайвої ваги тварини, зараз же практика забезпечення ресурсів живої сили зникла, як і самі

конячки. У Великій Британії працювали шотландські поні, в США використовували мулів, які є гібридом коня і віслюка. Стайні знаходились під землею, тому їжу також спускали за допомогою підйомних машин: сіно – 12 фунтів (5,4 кг); солома – 1,5 фунта (0,7 кг, не обов'язково); овес – 8 фунтів (3,6 кг); кукурудза – 3 фунти (1,4 кг); висівки – 3 фунти (1,4 кг). Загалом – 12,4 кг їжі на 1 голову на добу, більше 4,5 т на рік.

Персонал робітників сучасної шахти налічує тисячі осіб, те, що люди займаються самозабезпеченням їжею в межах наданих їм окладів платні, не є приводом не враховувати біотичні продукти у складі екологічного рюкзака товарної продукції. Тому ціллю цього дослідження є визначення обсягу продуктів харчування середньостатистичним робітником сучасного підприємства.

Харчування є засобом до існування, який надає можливість працювати та виконувати основні життєві функції. Це, зокрема, підтверджує постанова Кабінету Міністрів України, якою визначено набір продуктів харчування, здатних задовольнити потреби працездатного населення [5]. Формування номенклатури продуктів харчування здійснюється з урахуванням енергетичних потреб працюючої людини і складається з наступних пунктів (табл. 1).

Таблиця 1

**Річний набір продуктів харчування
 працездатного населення в межах споживчого кошика [6]**

Хліб житній	39	13	Кондитерські вироби
Хліб пшеничний	62	7	Олія
Макаронні вироби	4	2	Маргарин
Борошно пшеничне	9	16	Яловичина
Крупа рисова	3	8	Свинина
Крупа пшоняна	1	4	Субпродукти
Крупа гречана	2	14	Птиця
Крупа вівсяна	1	2	Сало
Крупи інші (ячна, перлова)	0,5	9	Ковбасні вироби
Бобові	2	7	Риба свіжа, свіжоморожена
Картопля	95	4	Оселедці
Капуста	28	2	Рибні продукти
Помідори, огірки	25	60	Молоко
Морква	9	5	Сметана
Буряки	9	5	Масло вершкове
Цибуля	9	4	Сир твердий
Часник	1	10	Сир м'який
Інші сезонні овочі (кабачки, гарбузи)	13	60	Кисломолочні напої (кефір, ряжанка)
Баштанні (кавуни, дині)	16	13	Яйця
Фрукти, ягоди свіжі	60	0,4	Чай
Сухофрукти	4	0,5	Кава в зернах мелена
Цукор	24	3	Сіль
Всього	665		

Отже, рекомендований обсяг споживання продуктів харчування у розрахунку на 1 працівника по Україні складає 665 кг на рік.

Статистичний щорічник України, який формується за даними Державної служби статистики України, оприлюднив дані за 2021 рік, згідно яких обсяг фактично вжитих продуктів харчування склав 777 кг (табл. 2).

Таблиця 2

Середній спожитий набір продуктів харчування з розрахунку на одну особу [7]

Найменування	Місячний набір продуктів, кг	Річний набір продуктів, кг
М'ясо і м'ясопродукти	5	53
Молоко і молочні продукти	19	202
Яйця	1	16
Риба та рибні продукти	1	13
Цукор	2	29
Олія та інші рослинні жири	1	14
Картопля	6	132
Овочі та баштанні	9	166
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	4	59
Хліб і хлібні продукти	8	93
Всього	56	777

Також персоналу підприємства стосуються елементи, які належать до складової екологічного рюкзака "Абіотичні матеріали". Так, відповідно до статті 10 Закону України "Про охорону праці", працівники деяких галузей виробництва мають бути забезпечені одягом та засобами індивідуального захисту, які мають відносно невелику масу, але по підприємству в цілому набирають свій кумулятивний ефект. А саме: окуляри полікарбонатні – 0,026 кг, каска захисна – 0,348 кг, костюм робітничий – 1,4 кг, чоботи – 1,2 кг. Сумарно приблизно 3 кг на людину на рік (складено автором). Навіть якщо на шахті працює 5 тис. людей, зазначена частина екологічного рюкзака становитиме 15 т, тобто є зневажливо малою, тому властиву персоналу частину абіотичних матеріалів раціонально відкинути.

На підставі викладеного у властиву персоналу великого підприємства частину екологічного рюкзака є сенс включити біотичні матеріали, зокрема продукти харчування в розмірі 777 кг на 1 особу.

Окремого розгляду заслуговує енергетична складова зі складу абіотичних матеріалів і як мускульна сила робітників, і як необхідні для їх існування енергетичні ресурси, перш за все, побутове паливо.

Список використаних джерел

1. Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017. Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/71/313). URL: https://ggim.un.org/documents/a_res_71_313.pdf.
2. Цілі сталого розвитку та Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>.
3. Schmidt-Bleek, F. MIPS and ecological rucksacks in designing the future. In Proceedings Second International Symposium on Environmentally Conscious Design and Inverse Manufacturing. IEEE. 2001. Pp. 1-8.
4. Saurat M., Ritthoff M. Calculating MIPS 2.0. Resources. 2013. Vol. 4, No 2. P. 581-607. DOI: <https://doi.org/10.3390/resources2040581>.
5. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 р. №780. Офіційний вісник України. 2016. № 89. С. 22.
6. Оновлений споживчий кошик. URL: <https://www.0382.ua/news/1416805/onovlenij-spozivcij-kosik-so-uradovci-zaproponovali-ukraincam>.
7. Держстат. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm.

УДК 334.012

JEL Classification: M21

Вішнівецька К. О.,

здобувачка вищої освіти,
Одеський національний морський
університет, м. Одеса

Ширяєва Л. В.,

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський
університет, м. Одеса

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ПРИРОДА ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ

Роль холдингів у глобальній економіці важлива, оскільки великі корпорації та транснаціональні компанії мають ключове значення у формуванні економічної діяльності по всьому світу. Ці компанії впливають на економіку через різноманітні механізми, такі як виробництво, створення

робочих місць, передача технологій та інвестиційні потоки. Вони складають значну частку світового ВВП, а найбільші корпорації у світі генерують значну частину економічної активності.

Транснаціональні компанії, що складають ключовий елемент цих холдингів, сприяють економічному зростанню, створюючи можливості для зайнятості, інвестуючи в місцеві ринки та сприяючи інноваціям через дослідницьку та конструкторську діяльність. Крім того, відіграють важливу роль у глобальних ланцюгах створення вартості, сприяючи співпраці між зацікавленими сторонами та соціально-економічному розвитку країн, де вони діють.

За своєю сутністю, холдингова компанія – це акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств [1].

За організаційною структурою, класична холдингова компанія, як правило, складається з головної (материнської), дочірніх та фірм – "онуків".

При цьому, дочірні підприємства мають статус окремої юридичної особи та функціонують як товариства; у разі банкрутства або неплатоспроможності вони несуть відповідальність лише за своїми зобов'язаннями перед власним майном. Часто володіють контрольними пакетами акцій своїх підрозділів, що є їх "онуками".

Варто зазначити, що на певному етапі розвитку компанія може перетворитися на холдинг, що дозволяє впроваджувати єдину стратегію у виробництві, технологіях, інвестиціях та збуті на рівні всього економічного об'єднання, забезпечуючи координацію фінансових та матеріальних потоків.

Холдингові компанії мають міжнародний характер, оскільки їхні організаційні та управлінські зв'язки виходять за межі національних кордонів і охоплюють як немайнові, так і майнові аспекти.

Стратегії фінансування визначених компаній включають емісію акцій або облігацій, використання внутрішніх фінансових потоків та отримання дивідендів від дочірніх компаній з метою підвищення фінансової гнучкості та стійкості.

Можна підкреслити, що холдингові компанії мають як переваги, так і недоліки у свої діяльності. При цьому до переваг можна віднести наступні: захист активів, податкові пільги, гнучкість у веденні операцій та можливість контролювати кілька бізнесів з невеликою часткою власності. Також, вони можуть компенсувати втрати однієї дочірньої компанії за рахунок прибутків іншої, що призводить до зменшення податкового тягаря, а також надавати фінансування дочірнім компаніям для нових або менш прибуткових бізнесів.

До недоліків відноситься те, що управління холдинговою компанією може бути пов'язане з витратами на дотримання законодавства, складнощами та проблемами у гармонізації різних бізнес-стратегій. Також, можливе зростання витрат на управління в якості ведення окремої фінансової звітності, проведення зборів акціонерів, формування наглядових рад.

Необхідно зазначити і можливі труднощі при здійсненні моніторингу та появу додаткового рівня бюрократії [2].

При цьому процестранснаціоналізації у господарській сфері може мати різні форми. Він включає злиття та поглинання виробничих та комерційних структур. Транснаціоналізація у підприємницькій сфері, що є однією з ключових рис сучасної системи міжнародних економічних відносин, проявляється у діяльності великих господарських транснаціональних утворень [3].

У світовому масштабі комерційна транснаціоналізація, концентрація та поглиблення спеціалізації сприяють оптимізації використання різних ресурсів – від природних до трудових та капітальних. Це означає, що принципи конкуренції та спільної з суспільством стратегії максимізації прибутку природно сприяють зниженню витрат, усуненню дублювання управління та покращенню організаційної структури виробництва в економічній системі.

Транснаціональні холдингові компанії можуть збільшити свої прибутки шляхом різних методів, таких як міжнародне переміщення прибутку, використання вигідних юрисдикцій та стратегічне структурування. Створюючи філії у різних країнах, ці компанії можуть оптимізувати свої податкові зобов'язання, скористатися пільговими податковими угодами та знизити витрати на оподаткування прибутку, що в результаті призводить до збільшення рентабельності.

Глобальна присутність таких компаній дозволяє їм виходити на різні ринки, отримувати переваги від економії масштабу та ефективно використовувати ресурси за межами країни. Складна структура власності транснаціональних холдингів сприяє їхній орієнтації в міжнародному праві, оптимізації операційної ефективності та стратегічному позиціонуванню на ключових ринках, що сприяє зростанню прибутковості.

Виходячи з вищезазначеного, можна сказати, що транснаціональна природа холдингових компаній має далекосяжні наслідки для світової економіки, регуляторної бази та суспільного добробуту. Вони мають як позитивний прояв в якості технологічного прогресу, суспільного добробуту, популяризація міжнародних стандартів, економічного зросту тощо, так і негативний, який проявляється в ухиленні від сплати податків та розмиванні податкової бази, погіршення стану довкілля та виснаження ресурсів, вразливості до глобальних потрясінь і збоїв та концентрації економічної влади та майнової нерівності.

Для пом'якшення цих негативних наслідків вирішальне значення мають ефективні механізми управління, міжнародна співпраця та відповідальне ведення бізнесу.

Досягнення вірного балансу між підтримкою глобальної економічної інтеграції та забезпеченням ефективного регулювання має вирішальне значення для використання потенційних переваг холдингових компаній та зменшення їхніх негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Про холдингові компанії: Закон України від 13.03.2012 р. № 4498-VI. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Єременко Є.В., Поліщук А.А. Щодо сутності поняття холдингова компанія. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 169-172. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/44.pdf (дата звернення: 05.04.2024).
3. Зеліч В. В. Холдинги як структуроутворююча форма ведення міжнародного бізнесу в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 6. С. 64–69. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/15.pdf> (дата звернення: 06.04.2024).

УДК 336.761.53

JEL Classification: E59

Мащенко М. А.,

д-р екон. наук, професор кафедри підприємництва, торгівлі і логістики, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків

Волкодав В. Ю.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків

Швець А. Д.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", м. Харків

РИНОК КРИПТОВАЛЮТ І ВІДОБРАЖЕННЯ ОКРЕМИХ БІРЖОВИХ ІНДЕКСІВ ГАЛУЗЕЙ США ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сталий та успішний розвиток різних суб'єктів господарювання значною мірою визначається взаємозв'язком окремих галузей економіки [1][2]. В сучасних умовах господарювання особливу роль відіграє фондовий ринок з його розмаїттям цінних паперів. Слід окремо виділити ринок криптовалют і галузеві ринки.

Ринок криптовалют дає змогу залучати необхідні ресурси для реалізації стартапів, які широко поширені серед малих і середніх підприємств [3, 4]. Цей ринок має свої особливості та різноманітність окремих видів інструментів. Галузеві сегменти фондового ринку сприяють деталізації можливих зв'язків між суб'єктами господарювання та формуванню пакетів пропозицій щодо інвестування. Для цих цілей використовуються різні фондові індекси [5, 6]. Динаміка котирувань фондових індексів дозволяє проаналізувати окремі сегменти ринку, зрозуміти взаємозв'язок між такими складовими для виходу на ринок цінних паперів і прийняття відповідних інвестиційних рішень.

Взаємний аналіз динаміки котирувань криптовалюти та фондових індексів є одним із інструментів для формування стратегії розвитку малого та середнього бізнесу. Тому тематика таких досліджень є важливою та актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Для дослідження динаміки котирувань та фондових індексів криптовалюти можна використовувати як традиційні методи аналізу економічних даних [7], так і нестандартні підходи [8], які дозволяють отримати додаткову інформацію або використовувати нові напрямки вивчення даних. Основною метою роботи є дослідження динаміки котирувань криптовалют та фондових індексів. Виходячи з логіки цієї роботи, ми розглянемо динаміку Bitcoin і деяких галузевих фондових індексів для фондового ринку США.

На рис. 1 представлена динаміка котирувань Bitcoin і Dow Jones Transportation (DJT).

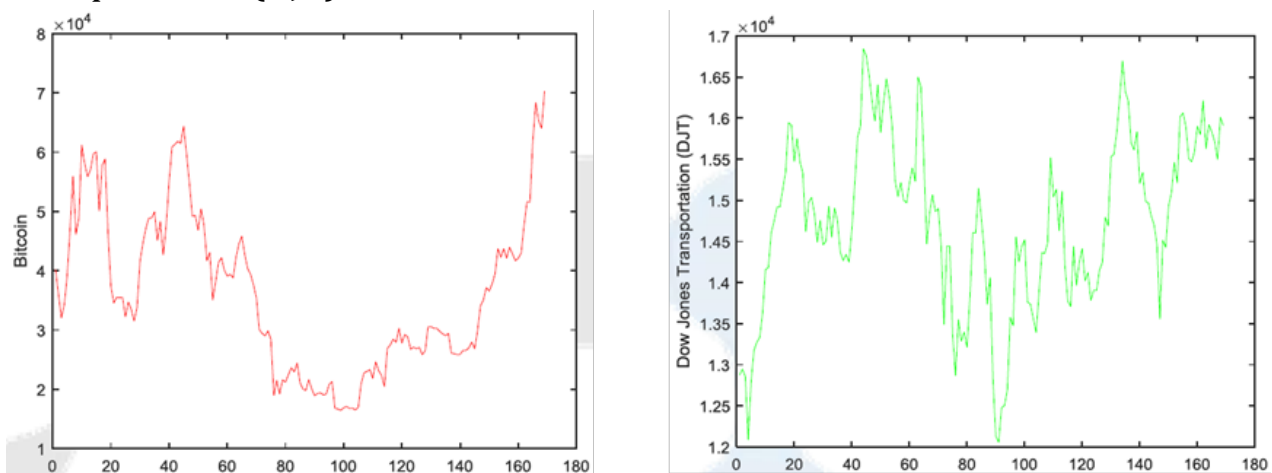

Рис. 1. Котирування біткойна та Dow Jones Transportation (DJT)

На рис. 2 показана динаміка котирувань Dow Jones Consumer Goods (DJUSNC) і Dow Jones Technology (DJUSTC).

На рис. 1 та рис. 2 наведено дані за період 03.01.2021-24.03.2024 в їх тижневому усередненні. Усі дані взяті з сайту investing.com. При цьому

відображається динаміка котирувань ряду галузевих фондових індексів, де можуть бути зосереджені малі та середні підприємства.

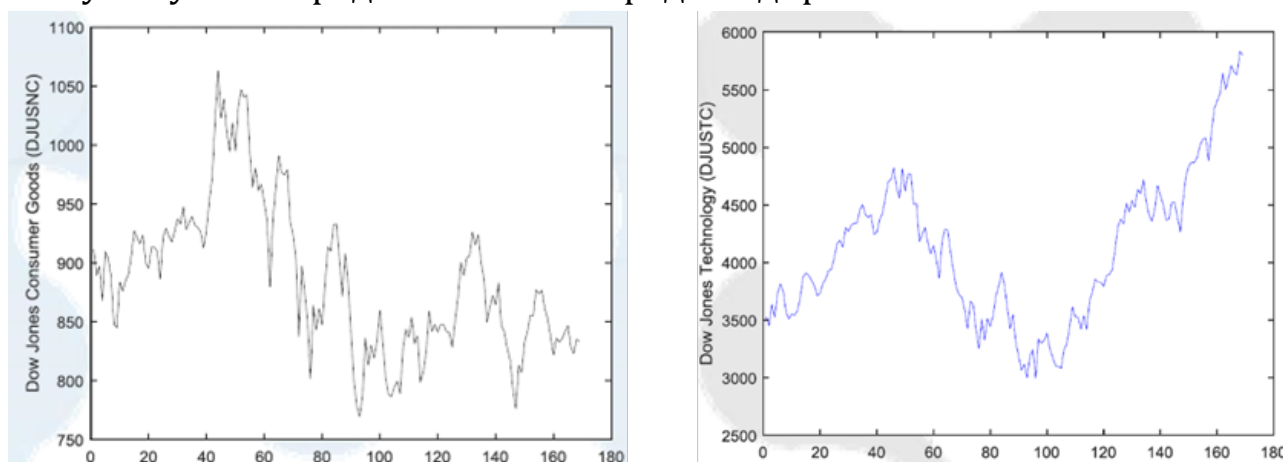

Рис. 2. Котирування Dow Jones Consumer Goods (DJUSNC) і Dow Jones Technology (DJUSTC)

Динаміка котирувань Bitcoin на досліджуваному часовому інтервалі має тривалий період зниження ціни. Після цього відбулося різке зростання котирувань. Це зрозуміло і типово для ринку криптовалют. Перед періодом зниження цін на біткоіни також спостерігається нестабільність динаміки цін. Тут слід відзначити як періоди зростання таких котирувань, так і періоди їх спаду. В цілому можна говорити про значну волатильність котирувань біткоіна в певні періоди часу. Це ускладнює оцінку їхніх змін, щоб передбачити та розробити відповідні стратегії протягом тривалих інтервалів часу.

Представлена динаміка котирувань галузевих фондових індексів, як видно з даних, відрізняється одна від одної.

Котирування Dow Jones Transportation (DJT) мають чергування періодів зростання та падіння. Значне зниження цін на Dow Jones Transportation (DJT) відбувається в період зниження цін на біткойн. Тоді можна припустити, що з цього сектору відбувається відтік ресурсів, що призводить до відповідного зниження котирувань. Однак у будь-якому разі при прогнозуванні та плануванні необхідно враховувати таку залежність.

Котирування Dow Jones Consumer Goods мають загальну тенденцію до зниження протягом досліджуваного інтервалу часу. Також підкреслимо значну волатильність динаміки досліджуваних котирувань. Слід зазначити, що значне зниження цін на споживчі товари Dow Jones дещо збігається з періодом зниження цін на біткоіни. Цей факт слід враховувати при плануванні виходу на відповідні сегменти ринку та формуванні інвестиційних стратегій розвитку малого та середнього підприємництва.

Динаміка індексу Dow Jones Technology на досліджуваному інтервалі в цілому є зростаючою. Особливо це помітно в останній третині досліджуваного періоду. Волатильність такої динаміки менша, ніж для попередніх даних. Але, як і з іншими даними, які обговорювалися раніше, ми зазначаємо, що найнижчі значення технологічного індексу Доу-Джонса спостерігаються в період зниження цін на біткойн. Таким чином, цей факт певним чином об'єднує розглянуті котирування галузевих індексів. Це допоможе краще розуміти розвиток ринку, розробляти стратегії та прогнозувати розвиток подій, що є особливо важливим для малих і середніх підприємств.

На рис. 3 представлена динаміка котирувань S&P 500 Information Technology (SPLRCT) і S&P 500 Utilities (SPLRCU).

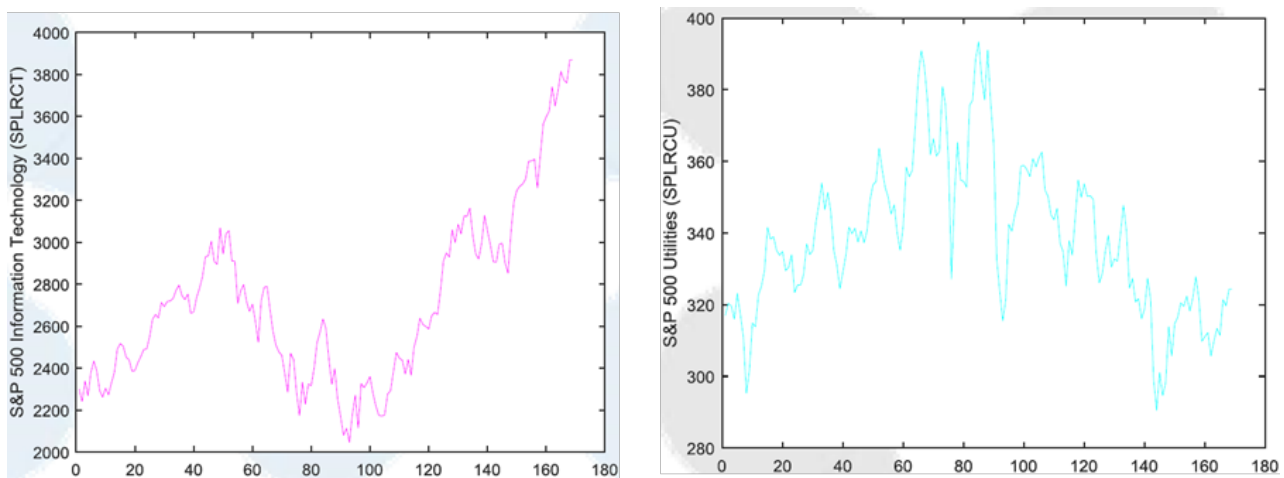

Рис. 3. Котирування S&P 500 Information Technology (SPLRCT) і S&P 500 Utilities (SPLRCU)

Слід зазначити характерну динаміку котирувань для кожного виду галузевих індексів. З даних рис. 3 бачимо, що динаміка котирувань індексів S&P 500 Information Technology та Dow Jones Technology ідентична. Це пояснюється тим, що ці показники відображають розвиток ідентичних компаній. Виходячи з представлених даних, можна сказати, що котирування Dow Jones Technology за абсолютним значенням вищі, ніж для S&P 500 Information Technology. Це пояснюється тим, що індекс технологічної індустрії Dow Jones охоплює більше компаній, ніж індекс інформаційних технологій S&P 500. Іншими словами, компанії, включені до S&P 500 Information Technology, є частиною компаній, включених до Dow Jones Technology. Цей факт також слід враховувати при прогнозуванні та розробці інвестиційної стратегії. Однак зазначений факт відображає співвідношення фондових індексів у розрізі окремих сегментів для тих самих секторів.

Динаміка котирувань S&P 500 Utilities відрізняється від розглянутих раніше. Що стосується котирувань Dow Jones Transportation (DJT), то тут також спостерігається чергування зростання і зниження котирувань цього індексу. Цікавим фактом є те, що максимальні значення котирувань S&P 500 Utilities спостерігаються в період мінімальних цін на біткоїн. В такому випадку можна говорити про відсутність зв'язку між біткоїном та індексом S&P 500 Utilities. У досліджуваній період значення котирувань S&P 500 Utilities то зростають, то спостерігається постійне зниження таких значень.

Таким чином, було розглянуто питання аналізу динаміки цін на криптовалюти та різні фондові індекси. Для цього було проведено короткий аналіз відповідних досліджень. У ході дослідження проаналізовано динаміку цін на біткоїни та котирування окремих галузевих фондових індексів, які найбільше взаємопов'язані з малими та середніми підприємствами. Результати дослідження допомагають зрозуміти методологію майбутнього планування при розробці інвестиційних стратегій і ринкових термінів.

Список використаних джерел

1. Little, A. W., & Green, A. (2009). Successful globalisation, education and sustainable development. *International Journal of Educational Development*, 29(2), 166-174.
2. Holmberg, J., & Sandbrook, R. (2019). Sustainable development: what is to be done?. In *Policies for a small planet* (pp. 19-38). Routledge.
3. Boreiko, D., Ferrarini, G., & Giudici, P. (2019). Blockchain startups and prospectus regulation. *European Business Organization Law Review*, 20, 665-694.
4. Pyrohova, S., Gudymenko, V., & Lyashenko, V. (2024). Dynamics of commodity indices and shares of manufacturing companies as a factor in managing the assortment and inventory of an enterprise. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 176-185.
5. Ratanapakorn, O., & Sharma, S. C. (2002). Interrelationships among regional stock indices. *Review of Financial Economics*, 11(2), 91-108.
6. Afego, P. N. (2017). Effects of changes in stock index compositions: A literature survey. *International Review of Financial Analysis*, 52, 228-239.
7. Lyashenko, V. (2014). Efficiency of bank crediting of real sector of economy in the context of separate banking groups: an empirical example from Ukraine. *International Journal of Accounting and Economics Studies*, 2(2), 74-79.
8. Ahmad, M. A., Kots, G. P., & Lyashenko, V. V. (2016). Statistical Study of Bank Lending Efficiency in the Real Sector of the Economy of Ukraine within the Period of Years 2009 to 2012. *Asian Academic Research Journal of Multidisciplinary*, 3(2), pp. 104-120.

УДК 65.011

JEL Classification: G32

Негляд А. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут "Каразінська
бізнес школа" Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ЕТАПИ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В ГАЛУЗЕВИХ СТРУКТУРАХ

У сучасних умовах глобалізації та постійної динаміки ринкових умов, оцінка фінансової конкурентоспроможності підприємств в галузевих структурах стає важливим інструментом управління. На рис. 1 розглядається методика оцінки, що складається з трьох етапів. Починаючи з відбору ключових фінансових показників і закінчуючи аналізом моделі крос-секційних даних, кожен етап має своє важливе значення у формуванні об'єктивної карти фінансової стійкості та перспектив розвитку підприємств. Такий підхід забезпечує підприємствам можливість оперативно реагувати на зміни на ринку та ефективно використовувати свої ресурси для забезпечення конкурентних переваг.

На першому етапі здійснюється відбір найбільш значущих для оцінки рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств у галузевих структурах показників. Як математичний інструментарій розв'язання завдань цього етапу розглядають метод аналізу ієрархій [1], що дає змогу визначити найбільш значущі, з погляду експертів, групи фінансових показників, а також вагу показника в кожній групі. Більш детально алгоритми фільтра первісної системи показників, що включає групи показників фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності та рентабельності, і формування інформаційного простору показників фінансової конкурентоспроможності підприємств розглянуті в роботах [2 – 3].

На другому етапі формується система локальних (за окремими напрямками оцінювання) і комплексних показників фінансової конкурентоспроможності підприємств у галузевих структурах. Для побудови таких показників використовується метод рівня розвитку, який дає змогу отримати рівневу кількісну оцінку фінансової конкурентоспроможності підприємств у вигляді інтегрального показника, що синтезує в собі різноманітний вплив показників. Детальний опис алгоритму побудови комплексного інтегрального показника, а також результати його апробації наведено в роботі [4].

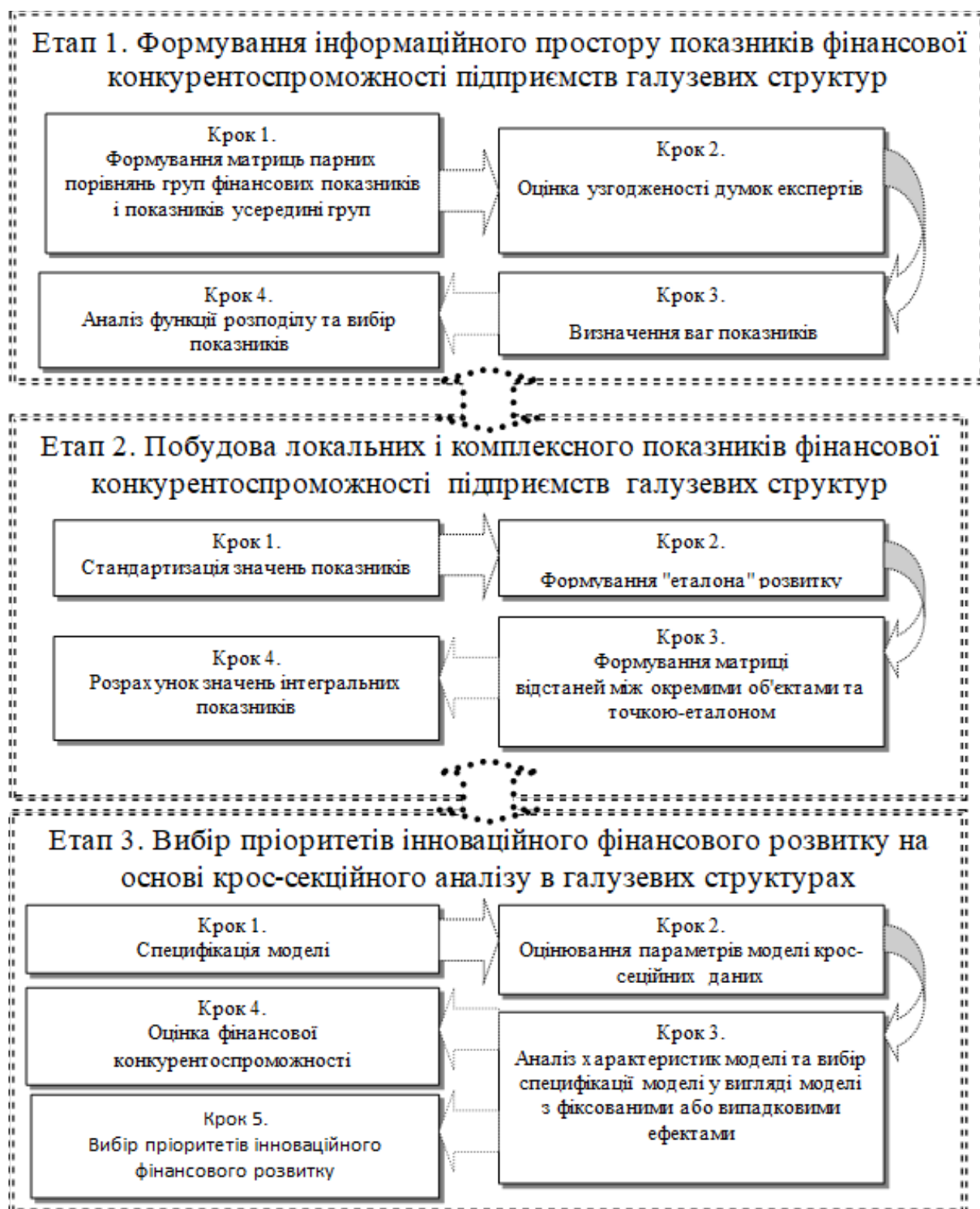

Рис. 1. Схема взаємозв'язку етапів методики оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємств в галузевих [5]

На третьому етапі здійснюється оцінка рівня фінансової конкурентоспроможності та вибір пріоритетів інноваційного фінансового розвитку у галузевих структурах на основі аналізу моделі крос-секційних даних, що поєднують у собі як дані просторового типу, так і дані типу

часових рядів [5]. Вибір цього математичного інструментарію для дослідження рівня фінансової конкурентоспроможності українських підприємств зумовлений наступними особливостями інструментарію [5]:

– при розгляді завдань побудови багатofакторної регресійної моделі фінансової конкурентоспроможності підприємств (з урахуванням галузевої спрямованості), що відображає значущість впливу окремих чинників, використання крос-секційних даних дає змогу вирішити проблему розширення інформаційної бази;

– застосування крос-секційних даних призводить до підвищення ефективності оцінок порівняно з оцінюванням на основі окремих моделей часових або варіаційних рядів;

– перевагою моделей, отриманих на основі крос-секційних даних, є розв'язання проблеми пропущених (omitted) даних у моделі, оскільки проблема пропущених даних є особливо серйозною, якщо виключена з моделі змінна корелює з включеними в модель факторами;

– крос-секційні дані дають змогу будувати гнучкіші та змістовніші моделі та проводити аналіз індивідуальних відмінностей у рівнях фінансової конкурентоспроможності підприємств.

Дана методика дозволяє здійснити комплексну оцінку фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств, а також визначити стратегічні напрямки для подальшого фінансового розвитку, що є важливим для забезпечення їхнього успішного функціонування в галузевих умовах.

Список використаних джерел

1. Литовченко О. Ю. Метод аналізу ієрархій як інструмент антикризового фінансового управління підприємством. *Економічний аналіз*. 2021. № 31 (4). С. 46-54. URL: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2021.04.046>

2. Прикладна економетрика: навч. посіб. у 2-х ч. Ч. 1 / Л. С. Гур'янова, Т. С. Клебанова, С. В. Прокопович та ін. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 248 с.

3. Gadetska S.V., Gorokhovatskyi, N.I. Stiahlyk, N.V. Vlasenko Statistical data analysis tools in image classification methods based on the description as a set of binary descriptors of key points. *Radio Electronics, Computer Science, Control*. 2021. № 4. С. 58-68. URL: [10.15588/1607-3274-2021-4-6](https://doi.org/10.15588/1607-3274-2021-4-6).

4. О. Purdenko, K. Artyushok, N. Riazanova, I. Babaiev, A. Kononenko, T. Lepeyko, M. Zos-Kior Financial management of innovative co-entrepreneurship. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. № 2. P. 152-165. URL: <https://doi.org/10.15544/mts.2023.16>.

5. N. Antoniuk, K. Melnykova, Y. Kholodna, I. Britchenko, N. Khomiuk, S. Rogach, T. Shmatkovska Financial support of logistics: security aspects and sustainable development (in Ukrainian context). *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol.13. Is.2. (Spec.Is.). P. 135-140. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130238/papers/A_23.pdf.

УДК 658.14/.17

JEL Classification: O32

Онешко С. В.,

канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський
університет, м. Одеса

ПОКАЗНИКИ ПРИБУТКОВОСТІ КОМПАНІЙ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Для компаній, що працюють у сфері інформаційних технологій, у центрі уваги має бути сам процес визначення фінансового результату, оскільки через значну частку нематеріальних активів у загальних активах компаній та тривалий виробничо-фінансовий цикл, визначення фінансового результату може бути складним. Підготовка фінансової звітності компаніями за міжнародними стандартами може полегшити процес оцінки їх фінансової діяльності та створює більшу прозорість бізнесу для інвесторів, оскільки міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) уніфіковані та дозволяють аналізувати фінансову діяльність компанії, зареєстровані в різних країнах.

Наявність значної частки нематеріальних активів у загальних активах ІТ-компаній передбачає врахування особливостей формування їх характеристик і властивостей, які досліджуються у науковій праці [1] і включають такі сутнісні основи: відсутність матеріальної (фізичної) форми; наявність вартості, тобто можливість їх використання під час виробництва товару або послуги в комерційному обігу підприємництва, в результаті чого створюється нова вартість продукту; інформативність – наприклад, про патент, селекційне досягнення, ділову репутацію підприємства; особливі форми зберігання, які передбачають інноваційні (цифрові) способи

зберігання, та особистісні (психологічні), що стосуються індивідуальних переваг споживача.

МСФЗ дають змогу оцінити прибутковість компаній, що працюють у секторі інформаційних технологій, за різними показниками фінансової діяльності та визначити різні групи показників прибутковості, які дають фінансовим менеджерам простір для дій та дозволяють приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

Аналіз прибутковості компанії описано в багатьох наукових джерелах, з них виділимо праці зарубіжних вчених: Ш. Сітра, Е. Д. Пурнамасарі, Л. Хакім і Е. Ендірі [2], І. С. Юссеф, С. Шарбель і А. С. Махер [3] та С. Мансіккамякі [4], в яких зазначається, що це відносні показники, які дозволяють оцінити економічну ефективність компанії та відображають ефективність використання різних видів ресурсів підприємства. Рентабельність, з одного боку, є важливим показником для інвесторів і кредиторів, оскільки дозволяє оцінити рівень інвестиційної привабливості та платоспроможності компанії, а з іншого боку, для власників організації, оскільки дозволяє з'ясувати, як продуктивне управління компанією.

Методологія оцінки прибутковості компаній у сфері інформаційних технологій базується на визначенні основних показників фінансового аналізу на основі фінансової звітності, підготовленої за міжнародними стандартами. Відповідно для таких розрахунків використовуються методи фінансового аналізу, а також аналіз часових рядів з метою визначення тенденцій розвитку фінансової складової ІТ-компаній. Аналіз фінансової звітності за МСФЗ також передбачає використання графічного методу для наочного представлення та інтерпретації отриманих даних.

Прибутковість будь-якої компанії виражається у показниках рентабельності. Рентабельність розраховується на основі фінансової звітності компанії, а саме звіту про прибутки та збитки та звіту про фінансовий стан. Крім того, рентабельність можна аналізувати як на основі фінансової звітності за МСФЗ, так і на основі фінансової звітності, складеної відповідно до національних стандартів. Рекомендованих або стандартних значень показників прибутковості немає. Все залежить від галузі та виду діяльності компанії.

На рис. 1 наведено перелік показників прибутковості, які найчастіше зустрічаються в дослідженнях науковців і розраховуються на основі фінансової звітності, складеної за міжнародними стандартами.

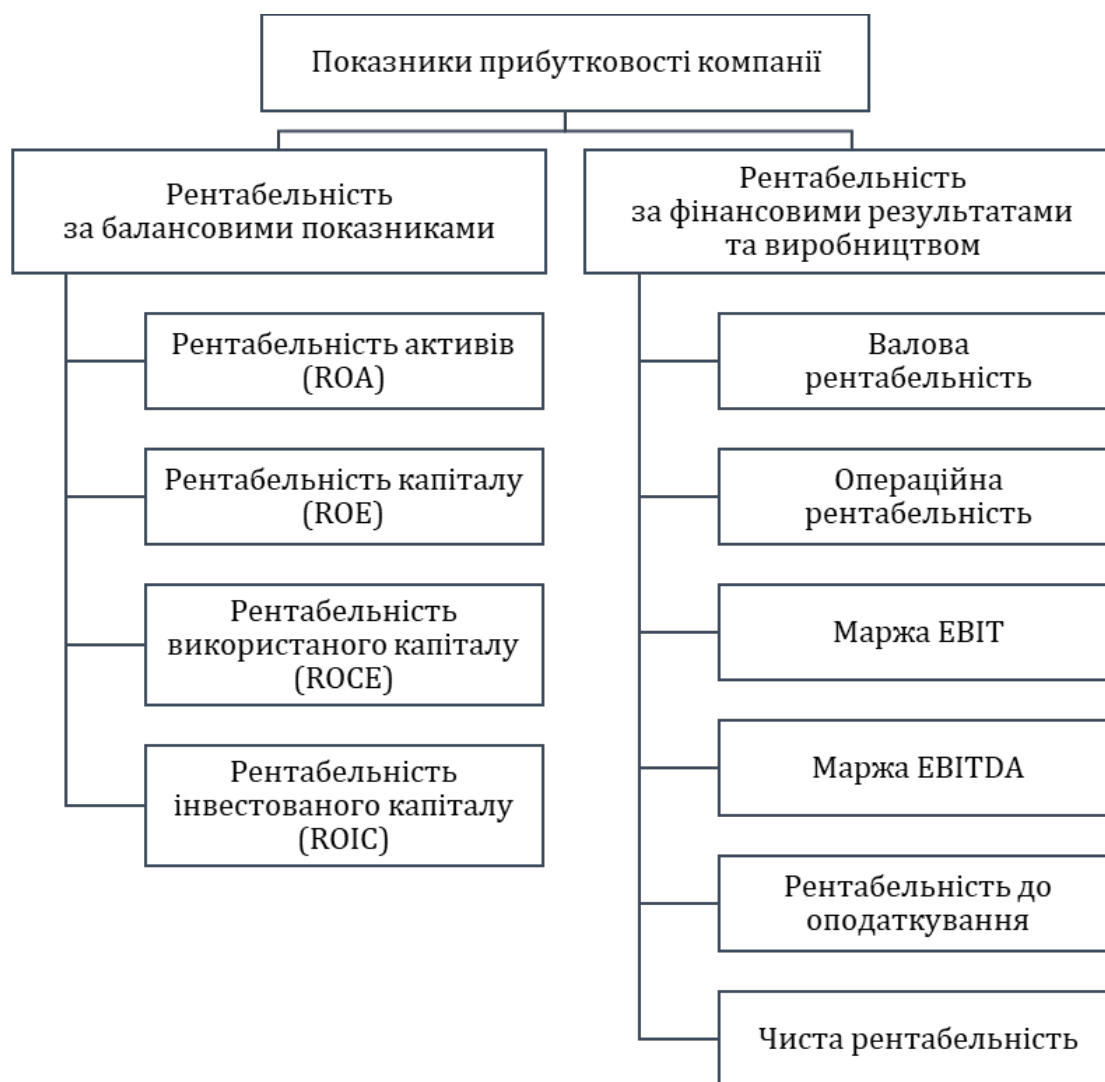

Рис. 1. Показники прибутковості компанії [2, 5, 6]

При аналізі прибутковості ІТ-компаній здебільшого необхідно зосереджувати увагу на двох основних показниках: ЕВІТ та ЕВІТDА. Універсальність показників ЕВІТ і ЕВІТDА проявляється у тому, що їх розрахунок базується як на даних звітності US GAAP (системи американських стандартів), так і на даних IFRS (системи міжнародних стандартів) і використовуються для аналізу фінансового стану та вартості компаній.

Єдина відмінність між ЕВІТ і ЕВІТDА полягає в включенні або відсутності амортизації у формулі. Якщо компанія має на балансі численні засоби виробництва, вона несе значні витрати у вигляді амортизації. Це не дуже актуально для компаній інформаційних технологій, тому критичної різниці між цими двома показниками для таких компаній немає. Зазначені вище показники дозволяють розрахувати дохід без його обліку. Економісти найчастіше використовують ЕВІТDА для додаткової оцінки вартості компанії.

Показники прибутковості розглядаються в динаміці, а також використовуються для порівняння компаній однієї галузі. На відміну від

ринкових мультиплікаторів, вони не залежать від коефіцієнта капіталізації, а значить, дозволяють абстрагуватися від фактів недооцінки або переоцінки акцій компанії, від тенденцій фондового ринку та його впливу на фінансові результати компанії. Для стабільного розвитку ІТ-компаній показники прибутковості мають зростати. При цьому необхідно усвідомлювати, що найбільш привабливими для інвесторів є компанії зі стабільно високими показниками прибутковості, а не ті, що розвиваються стрибкоподібно. Відповідно, керівники ІТ-компаній повинні приймати управлінські рішення, спрямовані на підтримку поступового, але стабільного зростання прибутковості.

References

1. Захарченко В. І., Метіль Т. К., Онешко С. В. Методологічне забезпечення сучасної оцінки характеристик та якостей нематеріальних активів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: "Економіка і менеджмент"*. 2021. №50. С. 76–87. DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2021-50-7>.

2. Shahniah, Citra, Endah Dewi Purnamasari, Luqman Hakim, and Endri Endri. (2020). Determinant of Profitability: Evidence from Trading, Service and Investment Companies in Indonesia. *Accounting*, 787–94. DOI: 10.5267/j.ac.2020.6.004.

3. Youssef, I.S., Salloum, C. and Al Sayah, M. (2023). The determinants of profitability in non-financial UK SMEs, *European Business Review*, Vol. 35, No. 5, pp. 652–671. <https://doi.org/10.1108/EBR-09-2022-0173>.

4. Mansikkamäki, Susanna. (2023). Firm Growth and Profitability: The Role of Age and Size in Shifts between Growth-Profitability Configurations. *Journal of Business Venturing Insights*, 19(e00372). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2023.e00372>.

5. Harahap, Irwan Mangara, Ivana Septiani, and Endri Endri. (2020). Effect of Financial Performance on Firms' Value of Cable Companies in Indonesia. *Accounting*, 1103–10. DOI: 10.5267/j.ac.2020.7.008.

6. Pawełszek, Ilona, Narendra Kumar, and Umesh Solanki (2022). Artificial Intelligence, Digital Technologies and the Future of Law. *Futurity Economics & Law*, 2 (2), 24–33. <https://doi.org/10.57125/FEL.2022.06.25.03>.

УДК 339:94

JEL Classification: M21

Паляниця В. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

STRATEGIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATIONS

Modern conditions of transformations and innovative changes encourage enterprises to use new business models of doing business, introduce the latest technologies, constantly improve the organizational structure and optimize production processes. The essence of the strategic development of enterprises is the systematic planning and implementation of strategies aimed at achieving long-term goals and ensuring a sustainable competitive advantage in the market. The main aspects of the essence of strategic development include: a clear definition of the mission, goals and values of the enterprise, which determine its direction and orientation; assessment of external and internal factors affecting the company's activities, including market competition, technological changes, social and economic trends; development of a strategic plan, which includes the definition of specific strategic directions and measures to achieve the set goals; implementation of strategies; control of strategic goals; the enterprise's ability to adapt to changes in the environment and respond innovatively to challenges and opportunities; effective change management.

Therefore, the strategic development of the enterprise is a key element of successful functioning and competitiveness in the market, reflecting the organization's focus on the future and ways to achieve the set goals [1].

Strategic development of enterprises in the conditions of transformations involves the adoption of purposeful actions and the implementation of strategic approaches for successful adaptation to changing market conditions and ensuring competitiveness. The key aspects of the strategic development of enterprises in the conditions of transformations are presented [1, 2, 3]:

– in-depth analysis of industry changes, including technological innovations, changes in consumer preferences, regulatory changes, and more. This will allow the company to identify opportunities and threats and develop appropriate strategies;

- active investments in research and development of new products and services, as well as the introduction of advanced technologies to optimize business processes and increase efficiency;

- flexibility of development strategies and their adaptability to changes in market conditions. Enterprises must be able to quickly respond to new trends and changes in relations in the industry;

- taking into account the possibility of entering the international market. Enterprises should consider entering new markets, partnering with local companies, and expanding export activities;

- building partnerships with other companies, startups, universities, and research institutions for joint development of new products and services, as well as solving common problems;

- stimulating the development of a culture of innovation and learning, which contributes to the creation of effective teams and stimulates creativity and initiative among employees.

The presented features are key to ensuring the competitiveness of enterprises in today's transformational conditions. They also help enterprises to develop and maintain competitiveness in the conditions of constant transformations of the economy and globalization of markets.

References

1. Гринько Т. В., Горбач Д. В. Діджиталізація як фактор впливу на формування стратегії підприємства. Економіка і менеджмент 2022: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 квіт. 2022 р.: у 5 т. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. Т. 2. С. 98-101.

2. Дерманська Л. В., Малюта Л. Я. Інноваційно-цифрові перспективи розвитку економіки України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Серія „Економіка і управління”. 2019. Т. 30 (69). № 2. С.55-61

3. Резнікова Н. В., Рубцова М. Ю., Рилач Н. М. Інституційні важелі міжнародної конкурентоспроможності національної інноваційної системи : проблема вибору інструментів стимулювання інноваційних підприємств // Ефективна економіка. 2018. № 11. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/16.pdf.

УДК 339:94

JEL Classification: M21

Паляниця С. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет м. Тернопіль

PECULIARITIES OF MODERN ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATIONS

Today, the world economy is constantly transforming and is under the influence of innovative changes. Under such conditions, entrepreneurial activity is also transformed. Modern business activity in the conditions of transformations differs from traditional business models and includes the following features: the use of innovations and technologies, flexibility and adaptability, digital transformation, globalization, social responsibility of business, diversity of cooperation.

The transformation of business activity takes place in the context of rapid technological development, changing consumer preferences, globalization of the economy, and social and environmental challenges. Below are the key aspects of the transformation [1, 2, 3]:

- transition to digital technologies in management, marketing, production and consumption;
- increased attention to environmental and social aspects of business activity;
- enterprises become more flexible and adaptable to changes in market conditions;
- the development of Internet technologies and the growth of international trade contribute to the growth of global business;
- openness to cooperation and partnership with other enterprises, startups, universities and public organizations for the joint development of new products and services, as well as solving common problems;
- emergence of new business models.

The presented aspects indicate that modern business activity is undergoing significant transformations caused by the impact of new technologies, changes in society and the economy, as well as the growing awareness of responsibility and sustainable development.

Thus, modern business activity is changing taking into account the influence of new technologies and modern global challenges. Modern enterprises actively use advanced technologies and innovations to create competitive advantages.

This may include the use of artificial intelligence, blockchain technologies, Big Data analytics and other digital tools to optimize processes and create new products and services. Enterprises are also actively engaged in digital transformation, moving to digital business models and using digital technologies to optimize all aspects of their operations, from marketing and sales to internal organization and management.

Conditions of market instability and rapid changes require companies to be flexible and able to quickly adapt to new conditions. Enterprises respond to changes in market conditions by implementing agile development and management methodologies.

Modern business activity is open to the global market. With the help of digital technologies and Internet platforms, enterprises can easily enter new markets and establish international partnerships. Under such conditions, modern enterprises increasingly focus on social responsibility and sustainable development. They take into account the impact of their activities on the community, the environment and society as a whole, and take measures to reduce the negative impact and support sustainable development.

Due to such transformational changes, businesses today increasingly enter into partnerships and collaborate with other companies, startups, universities and research institutions to jointly develop innovative products and services. That is why modern entrepreneurial activity in the conditions of transformations is complex and dynamic, requiring enterprises to constantly update and adapt to new conditions.

References

1. Гринько Т. В., Горбач Д. В. Діджиталізація як фактор впливу на формування стратегії підприємства. Економіка і менеджмент 2022: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 квіт. 2022 р.: у 5 т. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. Т. 2. С. 98-101.

2. Дерманська Л.В., Малюта Л.Я. Інноваційно-цифрові перспективи розвитку економіки України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Серія "Економіка і управління". 2019. Т. 30 (69). № 2. С.55-61

3. Резнікова Н. В., Рубцова М. Ю., Рилач Н. М. Інституційні важелі міжнародної конкурентоспроможності національної інноваційної системи : проблема вибору інструментів стимулювання інноваційних підприємств // Ефективна економіка. 2018. № 11. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/16.pdf.

УДК 338.1

JEL Classification: O32

Сергієнко О. А.,

д-р екон. наук, професор кафедри
підприємництва, торгівлі і логістики,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків

Рилов Д. Ю.,

здобувач вищої освіти,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків

Самусь П. О.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ДІАГНОСТИЧНИХ ПРИСТРОЇВ

У світі, де технологічний прогрес відбувається з неймовірною швидкістю, предиктивна діагностика стає одним з ключових елементів сучасної медицини. Ринок медичних пристроїв саме сектор діагностики, стоїть на порозі нової ери, де можливості штучного інтелекту, машинного навчання та Інтернету речей (IoT) відкривають безпрецедентні перспективи для раннього виявлення та профілактики захворювань. Завдяки передовим технологіям, медичні фахівці можуть не тільки точніше визначати ризики розвитку патологій, але й адаптувати лікування до індивідуальних особливостей кожного пацієнта.

Розвиток ринку діагностичних пристроїв відображає ці тенденції, пропонуючи все більшу кількість інноваційних рішень для домашнього та клінічного використання. Від мініатюрних біосенсорів до портативних ультразвукових сканерів – ці пристрої не тільки полегшують моніторинг здоров'я, але й роблять його більш доступним для широких верств населення. Однак, зі зростанням кількості з'єднаних пристроїв та обсягів

збираємих даних, питання кібербезпеки та конфіденційності стають все більш актуальними. Зростаюча потреба в точних та швидких діагностичних рішеннях сприяє (і сприятиме) розвитку багатьох новітніх технологій, які дозволять створювати діагностичні пристрої з вищою точністю та чутливістю.

Програмне забезпечення для аналізу медичних зображень, яке використовує нейронні мережі для автоматичного виявлення патологічних змін, таких як ракові пухлини або судинні захворювання, є однією з тих ідей, які можуть дуже швидко стати реальністю, щойно людство зможе розвинути нейромережеві технології до того рівня, який би дозволив втілити подібні проекти в життя. Як і біосенсиори, що використовують технології наноматеріалів для чутливого виявлення біомаркерів у крові або інших біологічних рідинах з високою швидкістю та точністю.

Зростає потреба й у мобільних та портативних пристроях для діагностики, особливо в сферах телемедицини та віддаленого моніторингу. Технології, спрямовані на зменшення розмірів та ваги пристроїв, є ключовими для відповіді на ці потреби.

Зменшення розмірів та ваги діагностичних пристроїв відкриває нові можливості для їх використання в різних умовах, включаючи віддалені райони, аварійні ситуації та навіть космос. Наприклад, портативні УЗД-пристрої могли б дозволяти лікарям проводити ультразвукове обстеження пацієнтів навіть поза стінами лікарні, що полегшує швидке та ефективне обстеження у невідкладних ситуаціях.

Загалом розвиток мобільних медичних пристроїв для моніторингу життєвоважливих функцій, таких як моніторинг пульсу та кисню в крові, а також вбудованих носимих пристроїв, які дозволили б пацієнтам з патологіями дихальних шляхів вести активний спосіб життя, не обмежуючи себе з погляду рухливості, є одним з пріоритетних напрямків, в якому варто рухатися при розробці найближчих можливих інновацій з предиктивної діагностики.

Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання з часом може сприяти появі інтелектуальних діагностичних систем, які можуть аналізувати та інтерпретувати дані швидше та ефективніше, ніж коли-небудь раніше. Використання штучного інтелекту (ШІ) у діагностичних пристроях дозволить автоматизувати процеси аналізу даних та навчання пристроїв розпізнавати патерни в зразках. Наприклад, розвиток "розумних" тестів на виявлення раку, які використовують машинне навчання для аналізу зразків тканин, може значно покращити шанси на раннє виявлення захворювання та збільшити ефективність лікування, або "розумні" термометри, які можуть автоматично виявляти патологічні коливання

температури тіла та надсилати ці дані до смартфонів для аналізу та моніторингу, чи навіть електрокардіографи, які вбудовані у різноманітні переносні пристрої, що дозволяють постійно відстежувати ритм серця та виявляти аномалії в його роботі.

Одним з важливих елементів майбутніх пристроїв предиктивної діагностики може стати інтеграція технологій IoT та пов'язане з цим збільшення обсягу даних. З'єднання діагностичних пристроїв з Інтернетом дозволить збирати великі обсяги даних про стан здоров'я пацієнтів у реальному часі. Це відкриває можливості для більш точних прогнозів захворювань та формування персоналізованих методів лікування за рахунок більш достовірної та актуальної статистики.

Наприклад, моніторинг глюкози за допомогою зв'язаних з IoT глюкометрів може надати пацієнтам та їх лікарям безперервний доступ до даних про рівень цукру в крові, допомагаючи у керуванні цукровим діабетом. Це стане можливим тоді, коли з'являться діагностичні пристрої для домашнього використання, які збирають дані про фізіологічні показники (наприклад, тиск або рівень цукру в крові) та автоматично передають їх до хмарних сервісів для подальшого аналізу лікарями. Також "розумні" інсулінові насоси, які автоматично адаптують дозу інсуліну на основі аналізу даних про рівень глюкози в крові, що передаються через зв'язані з IoT глюкометри, можуть стати у нагоді у будь-якому станіонарі, де знаходяться пацієнти у критичному стані.

Системи моніторингу сну, які використовують зв'язані з IoT пристрої для збору даних про якість сну, вимірюючи параметри, такі як рухи, серцевий ритм та дихання, дозволять аналізувати дані та робити рекомендації щодо поліпшення сну та загального здоров'я. А автоматизовані системи моніторингу ваги, які зв'язуються з хмарними платформами для аналізу даних про вагу та інші показники здоров'я, можуть бути корисними для пацієнтів, які проходять лікування від ожиріння або хочуть вести здоровий спосіб життя.

Зростання популярності самодіагностики та домашнього моніторингу здоров'я призводить до популяризації простих у використанні та доступних діагностичних пристроїв для використання вдома. Діагностичні тести на домашньому рівні для визначення рівня холестерину, глюкози або інших біомаркерів можуть стати революцією, дозволяючи пацієнтам відслідковувати свій стан здоров'я без необхідності відвідувати лікарню. Мобільні додатки для моніторингу показників здоров'я, таких як артеріальний тиск, пульс чи рівень активності, існують уже сьогодні. Але у

майбутньому ці додатки можуть почати надавати пацієнтам рекомендації щодо здорового способу життя та допомагати в управлінні хронічними захворюваннями на основі реальної статистики з діагностичних приладів.

Не варто забувати і про безпеку. З огляду на збільшення обсягів даних, що збиратимуться, та зростаючу кількість з'єднаних пристроїв, забезпечення кібербезпеки та захисту приватності виявляється вкрай важливим аспектом розробки діагностичних пристроїв. Повинна бути впроваджена двофакторна аутентифікація для медичних додатків та платформ, яка забезпечує додатковий рівень захисту від несанкціонованого доступу до медичних даних, а також шифрування цих даних під час їх передачі через мережу, щоб запобігти можливим порушенням приватності та крадіжкам даних.

Розвиток ринку діагностичних пристроїв вимагатиме забезпечення доступності цих технологій для широких мас. Зниження вартості виробництва та розробка моделей з урахуванням потреб ринків з низьким та середнім рівнем доходу стануть ключовими аспектами. А програми фінансування або субсидії для придбання діагностичних пристроїв для населення з низьким доходом або в країнах з обмеженими ресурсами можуть стати поштовхом до розробки недорогих діагностичних тестів, які будуть вироблятися масово та знаходитись у доступні для широкого кола пацієнтів.

Розвиток ринку діагностичних пристроїв вимагатиме співпраці з іншими секторами, такими як фармацевтика, біотехнології та медичні послуги, для створення інтегрованих рішень, що забезпечать повний цикл діагностики та лікування. Розробка інтегрованих платформ для обміну даними між медичними пристроями, медичними інформаційними системами та іншими сторонніми сервісами забезпечить повний циклу догляду за пацієнтом, а співпраця з фармацевтичними компаніями – створення комплексних рішень, які поєднують діагностичні технології з лікарськими препаратами для ефективного лікування певних захворювань.

У цьому контексті аналіз ринку діагностичних пристроїв та його тенденцій є надзвичайно важливим для розуміння майбутнього медицини. Він дозволяє не тільки прогнозувати майбутні інновації, але й формувати стратегії, які забезпечать безпеку, доступність та ефективність медичного обслуговування на глобальному рівні. Таким чином, ми можемо не тільки відповісти на поточні виклики, але й активно формувати майбутнє, де здоров'я кожної людини буде під захистом найсучасніших технологічних досягнень.

Список використаних джерел

1. Інтелектуальні технології в медичній діагностиці, лікуванні та реабілітації / С.В. Павлов та ін. ; за ред. С. В. Павлова, О. Г. Авруніна. Вінниця, 2019, 225 с.

2. Сучасні засоби і пристрої для телемоніторингу життєвих функцій людини: стан проблеми / Барановський Д.М. та ін. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: технічні науки* 2018. № 1, т. 29. С. 27-31.

3. О. П. Мінцер. Шляхи розвитку мобільної медицини. *Медична інформатика та інженерія*. 2016, № 3. С. 5-11.

4. Інноваційні технології у медицині: веб-сайт. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/1033-innovatsiyni-tehnologii-u-meditsini>.

5. Застосування штучного інтелекту в медицині: ефективна діагностика і створення нових ліків: веб-сайт. URL: <https://aiconference.com.ua/uk/news/primenenie-iskusstvennogo-intellekta-v-meditsine-effektivnaya-diagnostika-i-sozdanie-novih-lekarstv-92604>.

6. Інтелектуальна персоніфікована система мобільного здоров'я: веб-сайт. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9218a4b7-2a6d-43f9-940e-ca2fb5dbb6b7/content>.

УДК 334.012

JEL Classification: O38, L21, L25, D21

Стасовська Г.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Формування інтелектуальних активів є складовою успішності інноваційного підприємництва. Ефективна стратегія формування інтелектуальних активів може допомогти підприємствам максимізувати цінність таких ресурсів, підвищити конкурентоспроможність та досягти встановлених бізнес-цілей.

Інтерес до формування інтелектуальних активів зростає в бізнес-середовищі, особливо в індустріях, де інновації відіграють ключову роль, таких як інформаційні технології, біотехнології, фармацевтика, автомобільна промисловість тощо. Багато підприємств вже вкладають значні ресурси у дослідження та розвиток, захист інтелектуальної власності, партнерства з університетами та дослідницькими установами, а також в інші стратегії для

створення та використання інтелектуальних активів. Формування інтелектуальних активів в інноваційному підприємстві вимагає комплексної стратегії, що враховує всі аспекти діяльності компанії. Ключовими напрямками такої стратегії можуть бути такі види діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові елементи стратегії формування інтелектуальних активів

№ з/п	Напрями	Характеристика
1	створення культури інновацій	створення стимулюючого середовища, що сприяє розвитку інновацій та творчості серед персоналу; підтримка відкритого обміну ідей та ефективна система управління знаннями
2	інвестування в дослідження та розробку	розширення інвестицій в дослідження та розробку нових технологій та продуктів; співпраця з університетами та дослідницькими установами задля доступу до передових наукових знань
3	ефективне управління інтелектуальною власністю	розроблення стратегій захисту, розвитку та комерціалізації інтелектуальної власності, активне ведення моніторингу та управління портфелем інтелектуальної власності компанії
4	створення партнерств і альянсів	укладання стратегічних партнерств та альянсів з іншими компаніями, дослідницькими установами або стартапами для обміну ресурсами та експертизою
5	розвиток кадрів	інвестування у розвиток кадрів та навчання персоналу новим технологіям та методикам роботи, створення системи мотивації та стимулювання персоналу для створення інноваційних рішень
6	фокус на ринковій орієнтованості	аналіз потреб ринку та споживачів для розробки продуктів та послуг, які відповідають потребам клієнтів; створення стратегій маркетингу та продажу для успішного впровадження інноваційних продуктів на ринок
7	постійне вдосконалення та ітеративний підхід	запровадження системи постійного вдосконалення, що базується на зворотному зв'язку та аналізі результатів, для постійного удосконалення процесів формування інтелектуальних активів

Для реалізації стратегії формування інтелектуальних активів інноваційні підприємства можуть використовувати різні інструменти та методи, такі як: патентування – це спосіб захисту винаходів, які мають новий і не очевидний характер; реєстрація авторських прав – це спосіб захисту творів літератури, мистецтва та музики; комерційна таємниця – це спосіб захисту конфіденційної інформації, яка має дійсну або потенційну

комерційну цінність; ліцензування – це спосіб надання іншим сторонам права на використання інтелектуальних активів за певну плату; спін-оф – це спосіб створення нового підприємства на основі інтелектуальних активів, що належить материнській компанії.

Підвищення результативності формування інтелектуальних активів є критичним для інноваційного підприємництва з кількох причин.

По-перше, конкурентна перевага: інтелектуальні активи, такі як патенти, технології та бренди, надають підприємствам конкурентні переваги на ринку, вони дозволяють бізнесу створювати унікальні продукти та послуги, які важко скопіювати конкурентам.

По-друге, створення цінності для бізнесу: інтелектуальні активи можуть створювати значну цінність для бізнесу, вони можуть бути використані для приваблення інвестицій, підвищення ціни акцій, отримання кредитів і залучення партнерів.

По-третє, інноваційний розвиток: інтелектуальні активи стимулюють інноваційний розвиток підприємства, вони дозволяють залучати фінансові ресурси для подальших досліджень та розробок нових продуктів та технологій.

По-четверте, захист від конкуренції: правильно сформовані інтелектуальні активи допомагають підприємству захистити свої інновації від недобросовісних конкурентів і запобігти їх копіюванню або використанню без дозволу.

По-п'яте, стимулювання розвитку інтелектуальної культури: фокус на формуванні інтелектуальних активів сприяє створенню культури інновацій, де працівники постійно працюють над створенням та реалізацією нових ідей.

Разом з тим, у процесі підвищення результативності формування інтелектуальних активів можуть виникнути ряд проблем, зокрема:

По-перше, фінансові обмеження: розробка та захист інтелектуальних активів може бути витратною процедурою, особливо для маленьких підприємств з обмеженими фінансовими ресурсами.

По-друге, правові питання: захист інтелектуальної власності може стикатися з різними правовими проблемами, такими як порушення патентів, авторських прав і торговельних марок.

По-третє, конкуренція: конкуренція на ринку може призвести до того, що інші підприємства спробують копіювати або підробити ваші інновації, що може підірвати вашу конкурентну перевагу.

По-четверте, необхідність технічної експертизи: для розробки деяких інтелектуальних активів, таких як патенти на нові технології, може бути необхідна висока технічна експертиза, яка може бути важко доступною.

По-п'яте, управління знаннями: ефективне управління знаннями і інформацією, пов'язаною з інтелектуальними активами, може бути викликом, особливо в умовах швидкої зміни технологій та ринкових умов.

По-шосте, недостатня культура інновацій: відсутність культури, що сприяє інноваціям, може перешкоджати ефективному формуванню інтелектуальних активів, оскільки працівники можуть бути неохочими до внесення нових ідей та експериментів.

По-сьоме, ризик неуспішної комерціалізації: навіть якщо інтелектуальні активи успішно розроблені, може виникнути ризик неуспішної їх комерціалізації через різні фактори, такі як недостатня ринкова потреба або невдала стратегія маркетингу.

Для подолання вищезазначених проблем важливо мати чітку стратегію, а також використовувати ресурси, такі як фінансові інструменти, правові консультації та ефективні системи управління знаннями. Також важливо створити культуру, яка сприяє інноваціям і стимулює працівників до активної участі у процесі розробки і реалізації ідей.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. Патентна активність українських винахідників за кордоном: вплив на економічну безпеку. *Юридична Газета*. 2009. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/patentna-aktivnist-ukrayinskih-vinahidnikiv-za-kordonom-vpliv-na-ekonomichnu-bezpeku.html> (дата звернення: 12.04.2024).

2. World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/portal/en/index.html> (дата звернення: 12.04.2024).

3. European Patent Guide – How to get a European patent. URL: <https://www.epo.org/en/legal/guide-epc> (дата звернення: 12.04.2024).

4. Турило А. М., Корнух О. В. Інтелектуальний капітал – основа інноватизації, ефективності і корпоративної стратегії підприємства. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. 228 с.

5. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16–27.

УДК 338.2

JEL Classification: Q43

Трипольська Г. С.,
канд. екон. наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник,
Державна установа "Інститут економіки
та прогнозування Національної академії
наук України", м. Київ

ОЦІНКА ВИДАТКІВ НА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГОАКУМУЛЮЮЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ В СЕКТОРІ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

В ході повномасштабної війни російської федерації проти України цілеспрямоване знищення енергогенеруючої, транспортної та розподільчої інфраструктури загостило питання не лише фізичного захисту інфраструктури, але й децентралізації енергопостачання. Тенденція децентралізації енергетичної системи повністю відповідає європейським амбіціям України [1]. Децентралізація енергетичної системи передбачає менші ризики для енергогенеруючих об'єктів, що робить їх менш привабливими військовими цілями для ворога.

"Найнижчим" рівнем децентралізованої енергогенерації є енергогенерація домогосподарствами. За початок 2024 року у домогосподарствах України було встановлено 1,4 ГВт генеруючих потужностей. Вони головним чином склалися з сонячних фотоелектричних установок. Відносно великі сонячні фотоелектричні установки у домогосподарствах набули популярності завдяки сприятливій схемі підтримки. В світовій практиці для сприяння розвитку установок зберігання енергії домогосподарств (УЗЕд) використовуються кілька заходів державної підтримки, включаючи:

- стимули та фінансова підтримка;
- концепція зеленої енергетичного переходу;
- розробка регуляторної бази та стандартів;
- дослідження та інновації.

Нижче розраховано нормовану вартість (LCOE) для електроенергії від дСЕС в Україні (10-30 кВт) (табл. 1).

Таблиця 1

Нормована вартість електроенергії дСЕС установками різної потужності в Україні

Показник	10 кВт	20 кВт	30 кВт	Джерело даних
Інвестиційні витрати*, євро/кВт	923	712	674	[2]
Операційні витрати, євро/кВт	21	21	21	
Поточний зелений тариф (наданий до кінця 2024 р.), євро/кВт·год.	0.163			[3]

Продовж. табл. 1

Вартість електроенергії з мережі, євро/кВт·год.	0,063			[4]
LSOE при позичковому капіталі, євро/кВт·год.	0,184	0,133	0,127	-
LSOE при власному капіталі, євро/кВт·год.	0,109	0,090	0,087	-

*складається з інвертора, батарей, кріплень та захисту автоматики

З позичковим капіталом LCOE електроенергії від дСЕС вище, ніж ціна електроенергії в мережі. За відсутності зеленого тарифу встановлення дСЕС не має економічного сенсу, а механізм самовиробництва не покращить ситуацію. Отриманий LCOE відносно порівнянний з розміром зеленого тарифу для більших установок дСЕС (30 кВт). Проте вартість електроенергії з мережі для домогосподарств поступово зростає, тож охочі встановити дСЕС можуть з'явитися; їхнє число може зростати з огляду на ідею готовності самостійно забезпечувати себе електроенергією під час перебоїв в електропостачанні. Нижче в табл. 2 показані витрати на зберігання "зеленої" електроенергії залежно від кількості годин повного навантаження.

Таблиця 2

Вартість зберігання "зеленої" енергії, євро/кВт·год.

Показник	Години повного навантаження за рік		
Години повного навантаження, год./рік	500	1000	1460
Вартість зберігання, євро/кВт·год.	1,46	0,88	0,62
Зелений тариф, євро/кВт·год.	0,163	0,163	0,163

Табл. 2 показує, що чим більше годин повного навантаження, тим нижча вартість зберігання "зеленої" електроенергії. У межах аналізованого діапазону годин повного навантаження (500-1460 годин на рік), вартість зберігання електроенергії залишається набагато вищою, ніж розмір зеленого тарифу. Тому під час команд на обмеження генерації енергії з ВДЕ, оплата за зеленим тарифом або за механізмом самовиробництва значно нижча, ніж вартість зберігання "зеленої" електроенергії за кВт·год.

Якщо Україна має намір стимулювати застосування УЗЕд, то можливо вдається до таких фінансових механізмів для допомоги домогосподарствам у встановленні УЗЕд:

- часткове або повне відшкодування відсотків за кредитами на придбання УЗЕд (як передбачено проектом програми уряду);

- часткове відшкодування тіла кредиту, взятого на придбання УЗЕд

За рівня цін на УЗЕд 2024 року, і обмінних курсів 2024 р., витрати на УЗЕд складатимуть від 2,9 млрд євро до 2050 р. Витрати на впровадження УЗЕд практично нереальні за поточних тарифів на електроенергію. Однак монетизація можливостей балансування та згладжування пікового споживання електроенергії домогосподарствами є важливою, але поки що недооціненою.

Отже, якщо держава захоче субсидувати відсоткові ставки за кредитами, то витрати держави на це можуть скласти лише від 35 мільйонів євро. Решта коштів повинна бути виділена самими домогосподарствами.

Публікація підготовлена у рамках виконання наукового проєкту "Розроблення економічних механізмів підвищення енергоефективності та сталого розвитку відновлюваної енергетики у домогосподарствах України" (№ д/р 0122U001233), який фінансується Національним фондом досліджень України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Енергетичної стратегії України до 2050 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023р. № 373-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-p> (дата звернення: 8.04.2024).

2. UTEM Solar. URL: https://utem.org.ua/ua/products/li-ion_akkumulyator_na_ua_batareya_Pylontech_US2000 (дата звернення: 8.04.2024).

3. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19> (дата звернення: 8.04.2024).

4. Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 року № 483 : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023р. № 544. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/544-2023-p> (дата звернення: 8.04.2024).

УДК 336.717.18:341.233.1

JEL Classification: M21

Chiz, L.,

Ph.D. Economy Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Economics and Finance,
Odesa National Maritime University, Odesa

Nikolaieva, K.,

Bachelor's degree holder in the specialty 051 Economics,
Odesa National Maritime University, Odesa

IMPLEMENTATION OF FINANCIAL CONTROL IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

The coordination of business processes of the enterprise in order to increase the speed and efficiency of management decision-making is achieved due to correctly set and timely implementation of operational and strategic tasks. World theory and practice shows that solving such a task is possible due to the implementation of a controlling system as a means of streamlining the processes

of planning, control, accounting and analysis at the enterprise. As a component of controlling, financial controlling is aimed at obtaining information necessary for making the optimal management decision with the least cost and time expenditure, which is a necessity, especially in conditions of growing competition and crisis phenomena in the economy.

Foreign practice shows the effectiveness of the implementation of controlling at the enterprise. So, in the USA, the controlling service is directed in the financial direction: budgeting, insurance management, tax management. In Germany, the emphasis is on cost management and planning [1, c. 372].

There are several approaches to determining the place of controlling in the organizational structure of the enterprise. The main difference between the existing approaches comes down to the nature of the subordination of the financial controlling service: to the director of the enterprise (Fig. 1A) or to the financial director (Fig. 1B).

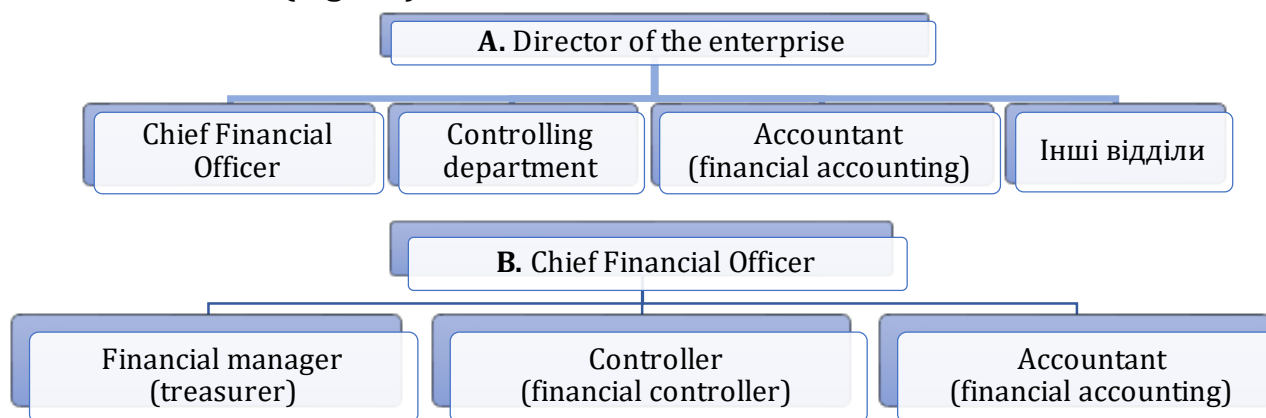

Fig. 1. Subordination of the financial controlling service in the organizational structure of the enterprise

We believe that, taking into account the range of functions and tasks performed by financial controlling, such a department, in the event of its creation, should be included in the structure of financial and economic services of the enterprise, which are subordinate to the financial director. Thus, in Europe quite often the head of the financial and economic department simultaneously performs the functions of controller and financier, and his competence includes financial aspects of activity, production accounting, costing. In American companies, these functions are usually separated. At large enterprises, controlling services are almost always independent divisions, numbering dozens, and sometimes hundreds of employees.

Implementation of financial controlling in enterprise management consists of specific stages (Fig. 2).

At the first stage, the mission and system of financial controlling goals are developed and substantiated.

At the second stage, the types of financial controlling (strategic, tactical, operational) and areas of application (financial strategy, current plans, budgets) are determined. Defining the object of controlling is a general requirement for building any types of controlling at the enterprise from the standpoint of its target orientation. The object of financial controlling is management decisions on the main aspects of the financial activities of enterprises.

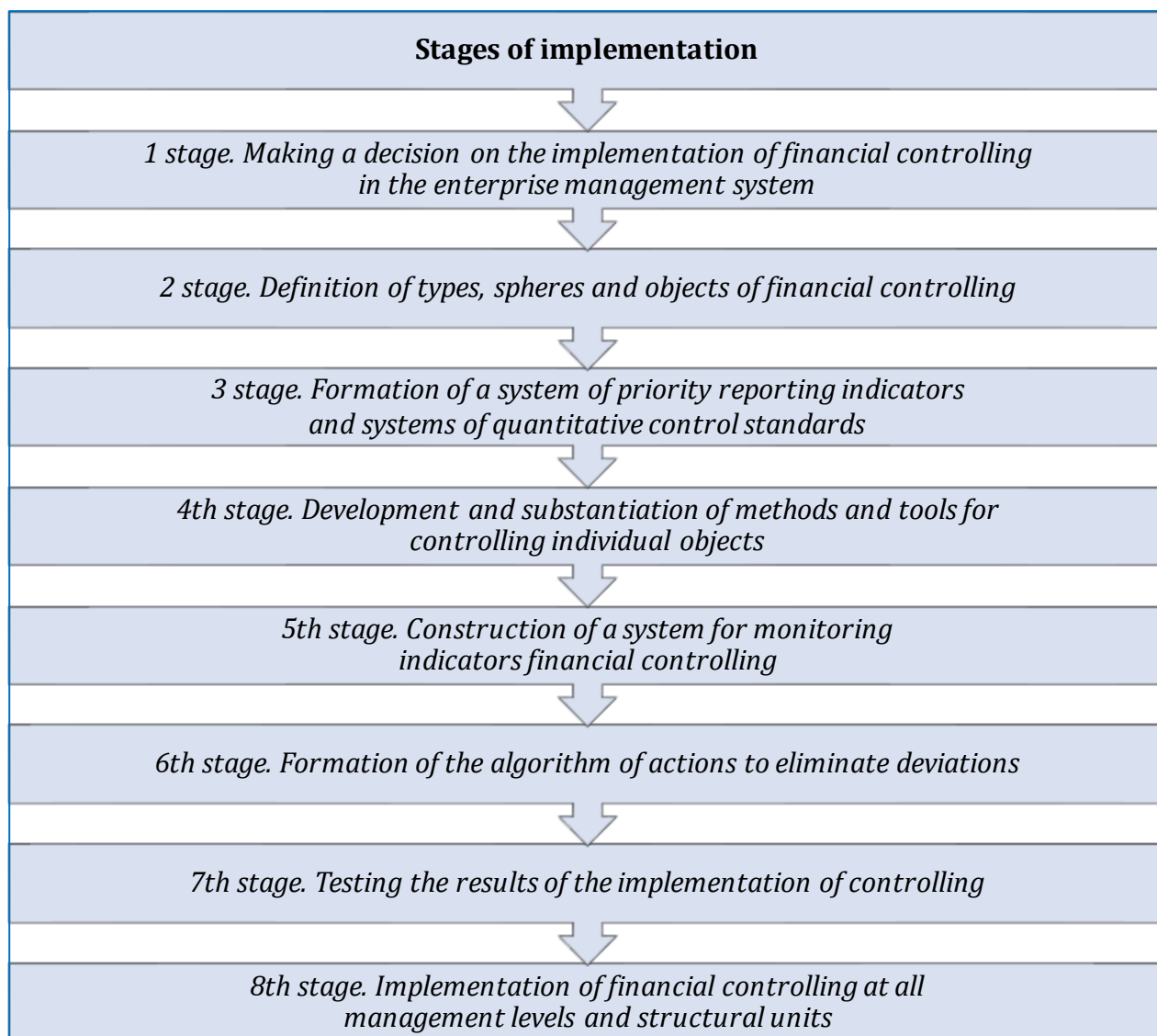

Fig. 2. Stages of implementation of the financial controlling system at the enterprise [1–3]

At the third stage, the reporting indicators are ranked according to the level of relevance. Relevant information is information that is necessary for solving problems, in our case – management problems [4, p. 151]. The ranking process allows you to determine the priority indicators for analysis, determined on the basis of the goal (mission) of the enterprise, as well as to establish their interrelationships based on the results of correlation-regression and factor

analyses. Quantitative control standards are established based on the indicators of existing state regulations, current and strategic plans of the enterprise and corresponding budgets. To achieve the goals of controlling, it is advisable to develop standards in absolute and relative terms.

At the fourth stage, the most effective methods and tools are adapted to the specifics of financial and economic activity and management.

At the fifth stage, a system of information and summarizing indicators is formed for the formation of the report. Such a system includes periods of control and marking of deviations of actual indicators from the planned ones, which are determined at the sixth stage by their types of deviations: positive/negative, favorable/unfavorable, acceptable/critical, controlled/uncontrolled, etc. At the same time, "The task of the controller does not include a total analysis of all the deviations that have arisen. It is necessary to find out whether this deviation is random or regular. If the deviation is of a one-time nature and does not play a significant role in relation to the achievement of the target profit, then it is not advisable to perform the analysis" [2, p. 136]. After determining the type and causes of deviations, the controller's actions are aimed at possible "two alternative solutions: 1) adjusting or revising the budget, if the results of the control indicate that it is impractical to implement it; 2) making appropriate adjustments in actions to ensure the achievement of the planned goal [2, p. 138].

At the seventh stage, testing/approbation of the functioning of financial controlling is carried out at a separate unit of the enterprise and the results are evaluated, on the basis of which corrective measures are developed for the corresponding stages of the introduction of controlling into the enterprise management system.

At the eighth stage, based on the results of the approval, the implementation of financial controlling is implemented at all levels of management and structural units of the enterprise.

The proposed stages of the implementation of the financial controlling system at the enterprise can be detailed, while it is necessary to take into account possible scenarios of the enterprise's development, monitor financial and economic processes in order to improve the quality of the analysis of factors affecting these processes. It should also be noted that the implementation of financial controlling in the management system of the enterprise does not fully correspond to the implementation process, because it reflects the course of its functioning in the business entity.

Therefore, financial controlling is aimed at obtaining the information necessary for making the optimal management decision with the least cost and time expenditure, which is a necessity, especially in the conditions of growing competition and crisis phenomena in the economy. Subordination of the financial

controlling service in the organizational structure of the enterprise can be carried out in two directions: to the director of the enterprise or to the financial director. The main goal of the financial controller is to determine the factors of the probability of the occurrence of risky financial transactions, while a sufficiently large volume of work is carried out aimed at assessing the presence, regularity and significance of individual factors that affected the initial position of the enterprise. Special attention should be paid to the construction of the indicator monitoring system, which is the most active part of financial controlling.

References

1. Oneshko S. V., Boiko M. O. (2019). New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph. Approach to implementation of controlling system at enterprises of the port sector of Ukraine. *Riga, Latvia: "Baltija Publishing"*, 367–390. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-15-0-41>.
2. Онешко С. В., Бойко М. О. Контролінг стивідорної діяльності : навчальний посібник. Одеса : Астропринт, 2019. 268 с. URL: <http://gr.onmu.odessa.ua/handle/123456789/1727>.
3. Брітченко І. Г., Князевич А. О. Контролінг : навч. посіб. Рівне : Волинські обереги, 2015. 280 с.
4. Онешко С. В. Управління витратами портового оператора на базі релевантної інформації. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2014. Т. 16. №2. С. 148–156.

УДК 338.2

JEL Classification: Q18

Шинькович А. В.,
канд. екон. наук,
доцент кафедри публічного
управління та адміністрування,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФАКТОР У ВИЗНАЧЕННІ ПОНЯТТЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Продовольча безпека відіграє важливу роль у соціально-економічних, політичних, екологічних, демографічних, управлінських, біологічних, інформаційних, інституційних та інших сферах. Питання продовольчої безпеки є не лише актуальним, але й багатогранним та багаторівневим. Тому важко запропонувати єдине визначення наукової категорії "продовольча безпека".

Метою цих тез є висвітлення результатів дослідження наукових підходів, необхідних для з'ясування сутності категорії "продовольча безпека", опис її сучасного теоретичного підґрунтя та введення в поняття "продовольча безпека" геополітичного фактору, без якого поняття "продовольча безпека" не є повним та таким, що відповідає сучасним світовим суспільним реаліям.

Гене́за поняття "продовольча безпека" взяла свій початок у 1972-1973 роках, коли виникла зернова криза, під час якої понад дві третини населення світу були не в змозі виробляти третину світового продовольства, і після цього запаси продовольства стрімко погіршилися. Реакцією суспільства на цю подію стала Всесвітня декларація про ліквідацію голоду та недоїдання, прийнята на Всесвітній продовольчій конференції. У цьому документі світова продовольча проблема вперше набула статусу продовольчої безпеки і була сформульована наступним чином: "Добробут народів світу значною мірою залежить від створення світової системи продовольчої безпеки, яка забезпечить достатню кількість продовольства в будь-який час і за розумними цінами, незалежно від циклічних коливань і змін погодних умов, а також політичного та економічного тиску" [1].

Поняття продовольчої безпеки розвивалось та отримало подальший розвиток у 1996 році в Римській декларації про всесвітню продовольчу безпеку та Плані дій Всесвітнього продовольчого саміту. У цьому документі підкреслюється, що соціальні аспекти вирішення проблеми подолання голоду, зокрема викорінення бідності, є вирішальним елементом поліпшення доступу до продовольства [2].

Методологічні підходи до визначення сучасної сутності продовольчої безпеки присутні в працях таких науковців, як Бабенко А. А. [11], Белінгер Н. [16], Бінько І. Ф. [13], Бодіан О. [17], Вдовенко Н. М. [15, с. 42-46], Дем'яненко С. І. [10 с. 72-79], Кваша С. М. [12], Кочетков О. В. [8, с. 142-158] Лушпаєв С. О. [3, с. 211-214], МабссЗено К. [16], Марков Р. В. [8, с. 142-158], Мельник Л. Л. [14], Свіредська І. М. [10, с. 72-79], Шкаберін В.М. [7, с. 20], Шлемко В.Т. [13]. Їх праці суттєво доповнили понятійно-категоріальний апарат і продемонстрували важливість наукового пошуку рішень найважливіших проблем у сфері продовольчої безпеки не тільки в цілому, а й на взаємопов'язаних рівнях – глобальному, національному, регіональному, а також на рівнях домогосподарств та індивідів.

Проаналізувавши наукові дослідження зроблено висновок, що існує чотири концептуальні підходи до визначення сутності поняття "продовольча безпека". Усі вони виходять з оцінки стану основних систем, які є

визначальними для продовольчої безпеки. Основними підходами, що відображають зміст продовольчої безпеки, є такі:

– стан системи – суспільних відносин, стан економіки та стан продовольчого ринку [3, с. 211-214; 7, с. 20; 8, с. 142-158];

– рівень доступу, визначальними ознаками якого є фізичний, економічний, та соціальний включаючи якість самого продовольства [9; 10, с. 72-79];

– механізми забезпечення – державні гарантії, реалізація аграрного потенціалу через самозабезпечення та особливості сталого розвитку [11; 12; 13; 14; 15, с. 42-46];

– ієрархічний рівень, включаючи глобальний, національний, регіональний, рівень домогосподарств та індивідуальний рівень [16; 17].

В той же час, окремим значним фактором, без якого неможливо сповна розуміти та працювати з поняттям "продовольча безпека", згідно гіпотези дослідження, є геополітичний фактор. Адже жодень з чотирьох запропонованих вище основних підходів його не включає.

Воєнна агресія Росії проти України поставила під загрозу продовольчу безпеку понад 400 млн людей у світі, які залежать від поставок продовольства з України. Продовольча ситуація особливо важка в деяких країнах Африки та Азії, які є основними покупцями пшениці та кукурудзи на світовому ринку. Половина зерна, яке щодня закуповує Всесвітня продовольча програма ООН (ВПП) для 120 мільйонів людей, які недоїдають, походить з України [5, с. 183-188].

Внаслідок військових дій Росії в Україні розширилася площа небезпечних для землеробства територій, що унеможлиблює або повністю унеможлиблює вирощування сільськогосподарських культур. Площа цієї зони становить 202600 км², що становить приблизно 34% від загальної території України [6].

Оскільки війна Росії в Україні триває, ризики для глобальної продовольчої безпеки зростають. А отже геополітичний фактор довів свою роль та місце, а також продовжує бути одним з визначальних в понятті "продовольча безпека", доповнюючи вже традиційні підходи як в Україні так і в світі (рис. 1).

Тому дослідження геополітичних аспектів національної безпеки є актуальним завданням як з науково-теоретичної точки зору, так і з практичної, в тому числі і в контексті продовольчої безпеки. Адже національна безпека – це динамічний стан геопросторової політичної системи держави, що гарантує її ефективне функціонування, сталий розвиток і здатність до саморегуляції в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз.

Рис. 1. Система підходів до визначення поняття "продовольча безпека" [3, с. 211-214; 7, с. 20; 8, с. 142-158; 9; 10, с. 72-79; 11; 12; 13; 14; 15, с. 42-46; 16; 17]

У геополітичній системі держави розрізняють підсистеми зовнішньої та внутрішньої безпеки [4, с. 97-98]. Підсистема зовнішньої безпеки в ідеалі повинна забезпечувати повний захист від військових, міжнародних політичних та економічних загроз, що дозволяє стабільно працювати світовому продовольчому ринку, міжнародній логістиці та . Екологічні, культурні, релігійні, інформаційні та інші виклики і загрози також є важливими викликами національній безпеці багатьох держав, які посилюється розмитістю меж між внутрішніми та зовнішніми загрозами. З геополітичної точки зору під час прогнозування та стратегічного планування забезпечення продовольчої безпеки слід брати до уваги загальний стан міжнародного середовища.

ООН та інші міжнародні організації відіграють важливу роль у підтримці стабільного міжнародного безпекового середовища. Однак слід зазначити, що діяльність цих організацій показала себе недостатньо ефективною в сучасних умовах, та зокрема в нинішній ситуації з російською воєнною агресією по відношенню до України. Тому перед багатьма країнами постає життєво важлива проблема захисту своєї безпеки від реальних або потенційних загроз з боку агресивних геополітичних гравців. Бажаним є не лише вдосконалення існуючої міжнародної системи геополітичної безпеки, але й створення нових безпекових структур, здатних більш ефективно захищати національну безпеку держав-членів та мир на планеті в цілому.

Список використаних джерел

1. Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания. 1974. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/hunger.shtml (дата обращения: 13.04.2024).
2. Римська Декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства. 1996. URL: http://www.rau.su/observer/N3-4_97/019.htm (дата звернення: 13.04.2024).
3. Лушпаєв С. О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 211–214.
4. Гольцов А. Г. Геополітичні аспекти національної безпеки. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу*. 2023. Вип. 97. С. 97–98.
5. Гнатишин М. Світова продовольча безпека в умовах російської воєнної агресії в Україні. *Генеza, географія та екологія ґрунтів*. 2023. Вип. 183. С. 183–188.
6. Ukrainian Nature Conservation Group. URL: <https://uncg.org.ua/en/almost-a-third-ua-crops> (last accessed: 13.04.2024).
7. Шкаберін В. М. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Запоріжжя, 2006. 20 с.
8. Кочетков О. В., Марков Р. В. Формування системи показників продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2002. № 9. С. 142–158.
9. The World Bank. 2017. URL: <http://www.worldbank.org> (last accessed: 13.04.2024).
10. Дем'яненко С. І, Свіредська І. М. До питання про стратегію розвитку аграрної політики України. *Економіка України*. 2004. № 3. С. 72–79.
11. Бабенко А. А. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах реформування і регулювання аграрного сектору економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02. Луганськ, 2005. 24 с.
12. Кваша С. М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку. Київ : ЗАТ "НІЧЛАВА", 2000. 252 с.
13. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
14. Мельник Л. Л. Продовольча безпека у національному вимірі. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. 2012. Вип. 4. Т. 2. С. 184–190.
15. Вдовенко Н. М. Теоретична сутність формування передумов забезпечення продовольчої безпеки на основі інноваційного розвитку аграрного сектора. *Економіка Криму*. 2013. № 2 (43). С. 42–46.

16. Balienger N. Targeting Food Security and Food Aid Issues at the GATT. National Center for Food and Agricultural Policy. Discussion Paper Series no FAP90-07.
17. Badiane O. National Food Security and Regional Integration in West Africa. Wissenschaftsverlag Vauk, Kiel. 1988.

УДК 336.563

JEL Classification: E59

Shyriaieva, L.,

Dr. Econ. Sciences, Professor,

Professor of the Department of Economics and Finance,

Odesa National Maritime University, Odesa

Fedorov, O.,

Bachelor's degree holder in the specialty 051 Economics,

Odesa National Maritime University, Odesa

GLOBAL EXPERIENCE IN IMPLEMENTATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY FOR THE PROTECTION OF FINANCIAL INFORMATION

The modern development of digital technologies, as a way of simplifying the system of accounting, processing, document flow and analysis of information at the enterprise, has a significant impact on the actualization of financial information, as well as its perception by various users (shareholders, investors, counterparties, banks, etc.). Among digital technologies, the following systems are most often distinguished: cloud technologies, automation (ITRM, IT Risk Mnsger, RPA), internal electronic document management (M.E.Doc, FossLook), Blockchain technology, electronic format (Inline XBRL), detection and prevention of intrusions (IDS/IPS), preventing conference information leaks (DPL), managed analytics (change management, crowdsourcing), etc. A wide range of digital innovations in the management of the company's finances allows you to save resources and perform information protection.

H. Han, R. K. Shiwakoti, R. Jarvis, C. Mordi, & D. Botchie [1] reviewed the literature on accounting and auditing using Blockchain technology and artificial intelligence and determined that blockchain data can be used to improve making decisions based on qualities such as immutability, sharing, verifiability, and consistency.

The use of Blockchain technology is an important direction for improving the management system of enterprise management. Thus, "access to the blockchain and large volumes of data supported by cloud analytics tools and artificial intelligence is particularly important for business entities. This has a significant impact on the adoption of management decisions" [2, p. 60]. In the scientific work [3], a systematization and analysis of the digital tools of financial reporting of the enterprise was carried out and it was determined that blockchain technology is used as a method of controlling the movement of information and modern protocols for its protection.

The scientific work of D. Asimov [4] is devoted to the analysis of the international experience of implementing blockchain technology. The author conducted an analysis of projects on the implementation of Blockchain technology of the company "EverLadger", tracking the supply of agricultural products using the Ripe.io service, tracking food supplies to stores and restaurants using the Provenance.org service, using the international multimodal logistics program IMMLA, and concluded that logistics is a field in which the use of blockchain technology can solve the security problem in this field, as well as simplify and reduce the cost of transporting goods with the help of smart contracts.

The areas of application of Blockchain technology in the activities of foreign companies are shown in Fig. 1.

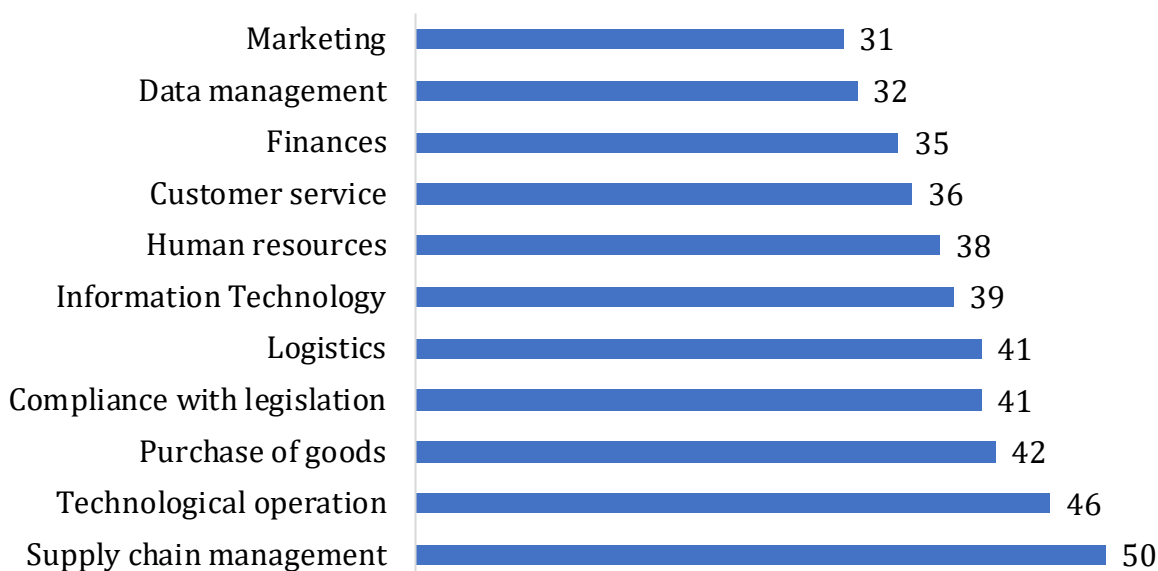

Fig. 1. Fields of application of Blockchain technology according to survey data of foreign companies, % [4]

According to visual data, Fig. 1 determined that the largest percentage falls on supply chain management. The use of Blockchain technology in finance accounts for 35%, this technology is most widely used for the efficient

implementation of banking operations. An example of the application of Blockchain is the formation in 2017 of the Ethereum blockchain payment platform of the JPMorgan financial holding, the Interbank Information Initiative, which currently has more than 340 banks around the world.

Among the advantages of using Blockchain technology in finance, it is possible to include: openness of data, inclusiveness of business networks, use of joint operating models, improvement of business process efficiency, reduction of costs, expansion of investment attractiveness, reduction of risk when choosing a counterparty, protection against fraud and malicious third parties, creation and execution of smart contracts, etc. In terms of increasing the level of financial security when carrying out financial transactions, this technology helps to reduce the level of hacker attacks, various types of fraud and misinformation.

According to [5], the largest number of Blockchain technology developers is in the United States of America ($\approx 6,500$), followed by India ($\approx 5,500$), and the United Kingdom of Great Britain ($\approx 1,500$) in third place. Ukraine ranks 21st (≈ 500) in the ranking out of 168 countries.

In the table 1 listed the 6 largest blockchain companies in the US and Canada as of December 2022.

Table 1

TOP-6 blockchain companies as of December 2022 [6]

No	Company	Revenue	Net profit	Market capitalization	Company activity
1	Coinbase Global Inc. (COIN)	\$5,1 billion	\$1,2 billion	\$9,05 billion	global maintenance of financial infrastructure, including transaction services, and technologies developed for the crypto-economy
2	Canaan Inc. (Canada)	\$947,5 million	\$355,3 million	\$420,9 million	development of high-performance special purpose integrated circuit (ASIC) computing chips, research and development of microcircuits, manufacturing of computing equipment and software services
3	Galaxy Digital Holdings Ltd (BRPHF)	\$457 million	-\$682,6 million	\$310,4 million	financial services (trading, asset management, investment banking, mining and venture capital)
4	RiotBlockchain Inc. (RIOT)	\$289,9 million	-\$386,7 million	\$694,3 million	bitcoin mining
5	Silvergate Capital Corp. (SI)	\$273,2 million	\$130,7 million	\$592,3 million	development of solutions for financial infrastructure and services for participants in the digital currency industry
6	Marathon Digital Holdings Inc (MARA)	\$149,6 million	-\$268,5 million	\$551,5 million	development of digital asset technologies and cryptocurrency mining

So, almost all the largest blockchain companies are related to the financial sector. We will especially note the promising direction of the blockchain – mining when transactions are verified without the participation of third parties, which significantly reduces the cost of commissions for such transactions. Moreover, carrying out financial transactions online allows you to instantly receive information for all participants in the process.

Examples of application of Blockchain technologies:

– China's largest online retailer JD (China) conducts supply chain audits for customers and business partners;

– retail corporation Walmart (USA) is a leading global retailer, which in 2016 launched a pilot project using blockchain technology when supplying pork from China. Another example of the use of blockchain technology by the retail company Walmart is the delivery of mangoes from Mexico;

– international retail chain Carrefour, based in France, announced in 2018 that it would expand its use of blockchain technology. Buyers are given the opportunity to track the entire chain of movement of livestock products and vegetables;

– IBM in cooperation with the world leader in container transportation Maersk (Denmark) developed a blockchain trading platform for the global logistics industry.

We believe that the further development of Blockchain technologies should be carried out in the direction of securitization, mining and payment processing through MasterCard, SWIFT and VISA payment systems in the banking, insurance and real estate sectors. World experience shows that the development and implementation of Blockchain technologies is a promising direction, and modern companies seek to use digital business trends, accept online payments in an optimized way, increase conversion rates and authorize payments when dealing with companies and banks to protect financial information.

References

1. Han, H., Shiwakoti, R. K., Jarvis, R., Mordi, C., & Botchie, D. (2023). Accounting and auditing with blockchain technology and artificial Intelligence: A literature review. *International Journal of Accounting Information Systems*, 48(100598), 100598. <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2022.100598>.

2. Онешко С. В., Дроздова О. Г., Іванова Н. А. Щодо зростання інформаційного потенціалу цифрового економічного простору: модернізація бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. *Академічні візії*. 2023. № 21. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8143112>.

3. Онешко С., Хомяк Н., Томілова-Яремчук Н. Розвиток цифрових інструментів бухгалтерської (фінансової) звітності та її роль у забезпеченні фінансової

безпеки економічного суб'єкта. *Академічні візії*. 2022. № 10–11. С. 29–37. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7147303>.

4. Azimov, D. (2021). Analysis of the international experience of implementing blockchain technology. *Access to science, business, innovation in digital economy*, ACCESS Press, 2(2): 138-149. [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.2\(2\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.2(2)).

5. WorldwideBlockchainand Web3 Developers Statistics 2023. URL: <https://www.dappros.com/202303/worldwide-blockchain-and-web3-developers-statistics-2023>.

6. Investopedia: 6 Biggest Blockchain Companies. URL: <https://www.investopedia.com/10-biggest-blockchain-companies-5213784>.

СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
SECTION 2. INTERNATIONAL RELATIONS

УДК 339.9

JEL Classification: E69

Запухляк В. З.,

канд. екон. наук, докторант
кафедри міжнародної економіки,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Іващук О. В.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

**БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Економічна дипломатія набуває все більшої ваги в сучасному глобальному світі, характерними ознаками якого є геополітична невизначеність та економічна нестабільність, що підтверджує динаміка індексу глобальної невизначеності (рис. 1). В останні роки основні причини цих процесів включають ситуацію із Brexit у Великобританії, невизначеність в США після виборів Президента, "торговельну напруженість між США та Китаєм у 2018-2019 роках, пандемію Covid-19, вторгнення Росії в Україну, зростання інфляції та швидке посилення монетарної політики" [1] та ін. В умовах зростаючої глобалізації для стану глобальної нестабільності характерним є ефекти другого порядку, коли зростання невизначеності в одній країні спричинює негативні наслідки в іншій. Наприклад, такі країни як "Канада, Китай, Франція, Німеччина, Італія та Японія разом узяті мають незначний вплив невизначеності на решту світу" [2], хоча невизначеність з Китаєм пов'язують із напруженими торговельними відносинами із США.

Світовий порядок, який було сформовано після Другої світової війни, тривалий період часу залишався без змін концептуальних основ та базових принципів. На даному етапі він потребує кардинальних змін та модернізації, а не лише незначної трансформації, адже на світовій геополітичній арені, в тому числі й в економічній площині, з'явилися нові актори, участь яких

раніше применшувалася, поглиблюються лінії напруги та конфліктів у міжнародних відносинах.

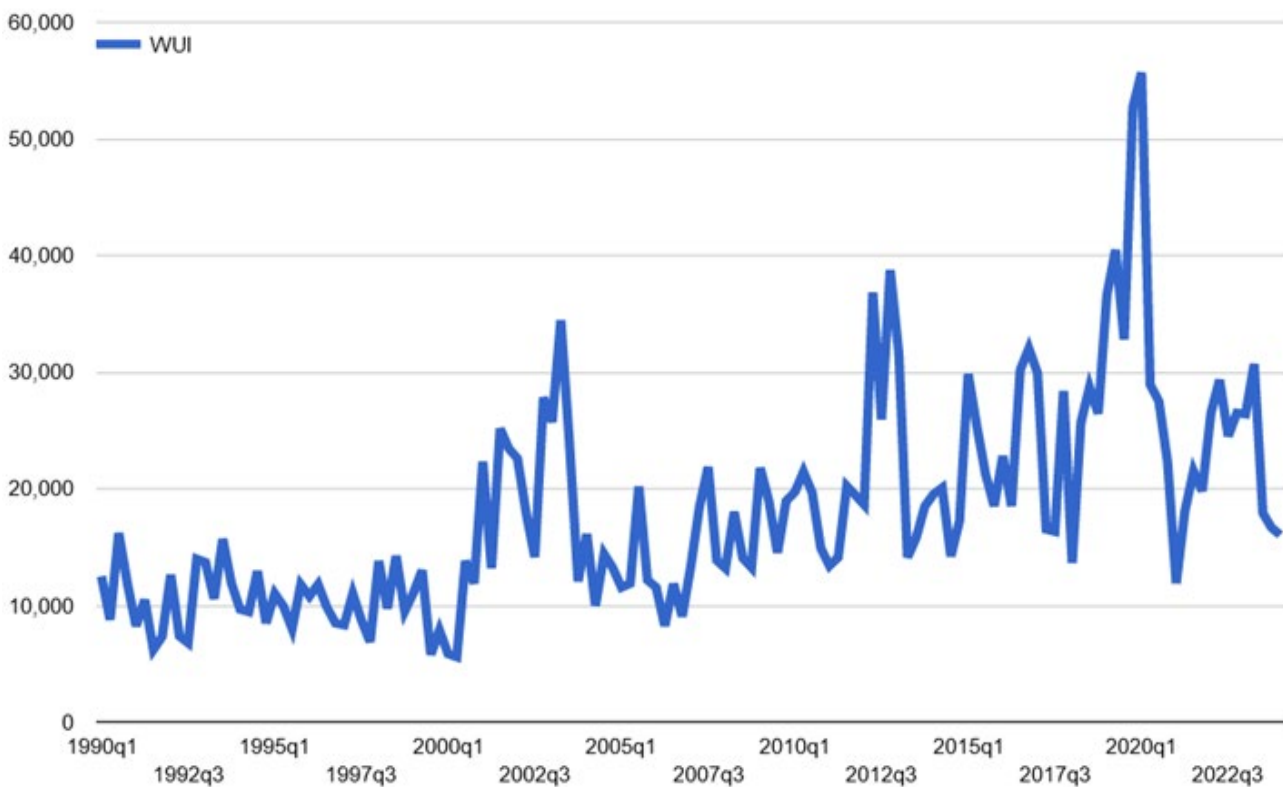

Рис. 1. Динаміка індексу глобальної невизначеності [3]

Для України останнє десятиліття ознаменувалося різкою зміною векторів зовнішньоекономічного співробітництва та зовнішньополітичної консолідації, що стало поштовхом до перегляду існуючих стратегій просування національних інтересів та зміни традиційних партнерів й пошуку нових. Поділяємо позицію професора Н. Кравчук, що "за таких трансформацій дипломатична діяльність стає складнішою і багатовимірною" [4].

Зовнішня політика України враховує її національні інтереси, які відіграють важливу роль у формуванні моделі багатосторонньої дипломатії. Особливий інтерес економічної дипломатії зосереджено на партнерах, які є стратегічно важливими для України і з якими є вигідне взаємне співробітництво. Інвестиції та зовнішня торгівля виступають важливим маркером економічної дипломатії України. Усі ці процеси поглиблюються змінами на геополітичній карті світу.

У 2021 р. було затверджено Стратегію зовнішньополітичної діяльності України, метою якої є "утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для стійкого розвитку і реалізації свого потенціалу, економіки та українського суспільства" [5]. Одними із головних торговельних та інвестиційних партнерів для України є Європейський Союз та Китай; щодо безпекових

питань, то поряд із економічним партнерством, Україна будує тісні відносини з США. Найбільше Україна у 2023 р. експортувала товарів до Польщі, Румунії, Китаю; основними країнами-імпортерами були: Китай, Польща, Німеччина [6]. З метою диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності наша країна підвищує свій інтерес до країн Африки, Азії та Латинської Америки. Ці ринки є новими, але завдяки інструментам м'якої сили Україна може не лише отримати економічні вигоди, але й розширити свою присутність у цих регіонах.

Утвердження України як глобального економічного гравця об'єктивно потребує багатовекторної економічної дипломатії, розширення присутності на світових фінансових ринках, зміцнення інвестиційних позицій та просування бізнес інтересів через інструменти економічної дипломатії.

Список використаних джерел

1. Bloom Nicholas, Furceri Davide, Ahir Hites. Tracking uncertainty in a rapidly changing global economic outlook. 2022. 17 December. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/tracking-uncertainty-rapidly-changing-global-economic-outlook>.

2. Ahir Hites, Bloom Nicholas, Furceri Davide. What the Continued Global Uncertainty Means for You. 19 January. 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2021/01/19/blog-what-the-continued-global-uncertainty-means-for-you>.

3. World Uncertainty Index (WUI): Global. URL: <https://worlduncertaintyindex.com>.

4. Кравчук Н., Луцишин О. Фінансова дипломатія у міждисциплінарному дискурсі. Світ фінансів. 2021. Вип. 2. С. 129-145.

5. Указ Президента України №448/2021 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>.

6. Жарикова А. Товарообіг України торік сягнув майже 100 мільярдів доларів: експорт суттєво нижчий за імпорт. Економічна дипломатія. 12 січня 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/01/12/708678>.

УДК 338.43

JEL Classification: Q16

Новак О. Є.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

TRANSFORMATION OF NATIONAL AGRI-FOOD SYSTEMS: INNOVATION DYNAMICS

To begin with, innovation potential as a scientific term means the capacities of a business in applying innovative approaches. This is also relevant to the process of transforming national agri-food systems. According to FAO, food systems (FS) encompass the entire range of actors and their interlinked value-adding activities involved in the production, aggregation, processing, distribution, consumption and disposal of food products that originate from agriculture, forestry or fisheries, and parts of the broader economic, societal and natural environments in which they are embedded [1]. Thus, national agri-food systems form an organized chain of processes ensuring the traditional 'from field to fork' food (food-related) product path from producer to final consumer.

There is a global consensus over the urgency of transformative changes due to the current agri-food systems failure, i.e. food is not accessible, not available, not adequate and not stable for more than 700 million people in the world having faced hunger in 2022 [2]. The new innovative and transformative approach is called sustainable food systems, as integrated into 2015-2030 agenda of UN Sustainable Development Goals (SDGs) – primarily SDG 2 (No hunger). A sustainable food system (SFS) is a FS that delivers food security and nutrition for all in such a way that the economic, social and environmental bases to generate food security and nutrition for future generations are not compromised [1]. Therefore, Food and Agriculture Organisation (FAO) envisages that SFS should: 1) be profitable (economic sustainability); 2) have broad-based benefits for society (social sustainability); 3) have positive or neutral impact on the natural environment (environmental sustainability). But the scale of transformation differs across national economies.

As regards the **innovation potential** of food systems on their way to sustainability, Herrero et al. defines several tendencies [3]: **firstly**, technological innovations span the entire food system chain, from food production, processing

and consumption to waste management; **secondly**, technologies vary widely in their readiness for implementation from near-ready and start-up to mature technologies; **thirdly**, a number of near-ready technologies have high potential to be adopted and the investments required for their diffusion and adoption are rendered strategically important (need to increase affordability of these novel options for agri-food producers; **fourthly**, the simultaneous implementation of several innovative technologies could significantly accelerate progress towards sustainable food systems. Furthermore, Herrero et al. also indicate that agri-food systems transformation involves, in parallel, deep changes in FS component parts (technologies, infrastructure, skills and capabilities) and a fundamental reformatting of the values, regulations, policies, markets and governance surrounding it. Thus, new technologies alone are not sufficient to launch transformation; instead they become truly transformative only when accompanied by a number of social and institutional factors that enable their introduction. Last but not least, agri-food systems transformation is a deeply political process with winners and losers, which involves choices, consensus and compromises.

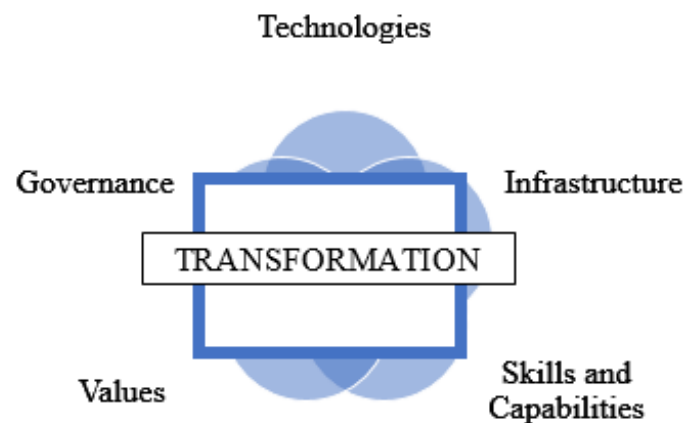

Fig. 1. Agri-food systems transformation accelerators [3]

Throughout recent history there was a number of transformations in national agri-food systems. Four examples of food system transformation processes that were intended to address a different combination of food system outcomes are outlined below in details. During 1950-1960s the Green Revolution took place that increased productivity of cereal crops (wheat, rice and maize) through high yielding seeds varieties, but contributed to less diverse diets. Since the new stage of Industrial Revolution in agriculture in mid XX century till these days, modern precision agriculture technologies proved their effectiveness, however, the consolidation of farms is observed globally, as only the large farms have enough liquidity to buy and enjoy the benefits of these technologies. In 1990-2000s Regreening the Sahel project was launched in Burkina Faso and Niger that

partially proved its viability in turning Sahel (5,000 kilometre belt of land below the Sahara Desert) into productive agricultural land. And since 1990s the global debate emerged on the spread of using genetically-modified organism's technology. And more transformations are yet to come, specifically with a view to global threats.

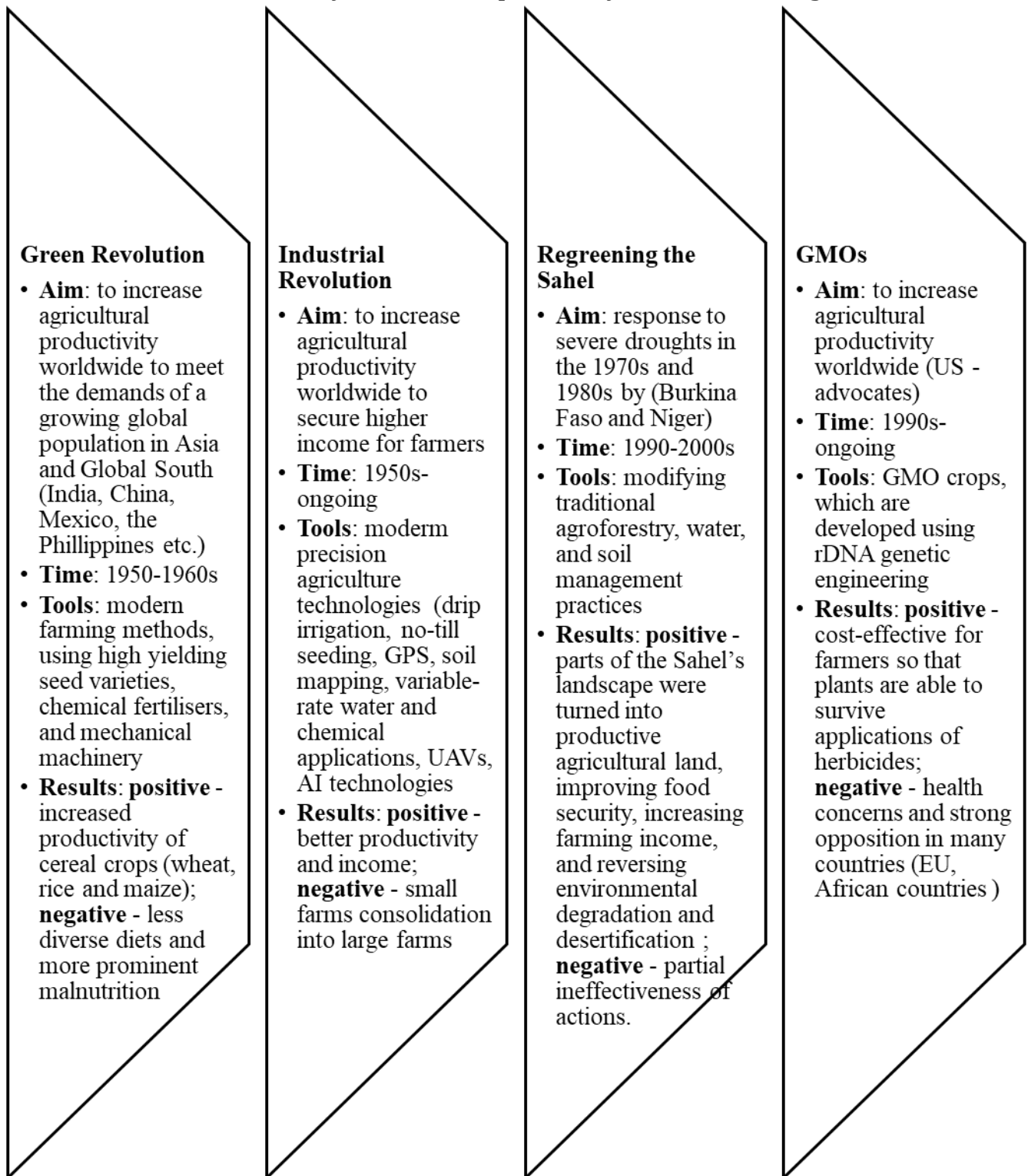

Fig. 2. Examples of agri-food systems transformations [4, 5]

In the end, the future of agri-food systems may develop under different scenarios either contributing to improving living conditions through innovations

or going to the worst-case scenario. In 2022, the researchers of UNFSS 'Science and Innovations for Food Systems Transformation' report identified four paradigmatic alternative future scenarios: More of the same, Adjusted future, Race to the bottom, Trading off for sustainability. Only time will prove which pathway national agri-food systems will follow.

Table 1

Agri-food systems transformation scenarios [6]

More of the same	Adjusted future	Race to the bottom	Trading off for sustainability
avoiding systemic collapse	achieving Agenda 2030 goals	ill-incentivized decisions	awareness, education, social commitment, sense of responsibility, participation and critical thinking
degradation of agrifood systems sustainability	well-being improvements	collapse of substantial parts of socioeconomic, environmental and agrifood systems	new power relationships and development paradigm shift
poor living conditions for a large number of people	lack of overall sustainability and systemic resilience	worst-case scenario	GDP growth and immediate final consumption will be traded off
systemic failures increased	moderate results in the long run	costly and almost irreversible consequences for people and ecosystems	inclusiveness, resilience and sustainability of agrifood, socioeconomic and environmental systems

To conclude, national agri-food systems are continuously changing and transforming. Within the context of SDGs agenda, a new paradigm of sustainable agri-food systems transformation emerged. However, despite global efforts each national economy now chooses itself the scenario of future food systems development.

References

1. Nguyen, H. (2018). Sustainable Food Systems: Concept and Framework FAO. URL: <https://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf>.
2. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2023. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum. Rome, FAO. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc3017en>.

3. Herrero, M., Thornton, P. K., Mason-D'Croz, D., Palmer, J., Benton, T. G., Bodirsky, B. L., ... & West, P. C. (2020). Innovation can accelerate the transition towards a sustainable food system. *Nature Food*, 1(5), 266-272.

4. Brouwer, J. H., & Guijt, W. J. (2022). *Food Systems Transformation: an introduction*. (Report / Wageningen Centre for Development Innovation; No. WCDI-22-201). Wageningen Centre for Development Innovation. DOI: <https://doi.org/10.18174/566868>.

5. Resnick, D., & Swinnen, J. (2023). *The political economy of food system transformation: Pathways to progress in a polarized world* (p. 401). Oxford University Press.

6. von Braun, J., Afsana, K., Fresco, L. O., & Hassan, M. H. A. (2023). *Science and innovations for food systems transformation* (p. 948). Springer Nature.

СЕКЦІЯ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ
SECTION 3. ACCOUNTING AND TAXATION

УДК 657

JEL Classification: M48

Болмат О. В.,
здобувач вищої освіти,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми
Науковий керівник:
Гордієнко М. І.,
канд. екон. наук, професор,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ СПИСАННЯ
ЗАПАСІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ**

На сьогоднішній день і досі триває війна, яка внесла значні корективи в фінансово-господарську діяльність підприємств, в тому числі і в бухгалтерський облік. Через бойові дії постраждало багато майна, яке або знищене, або втрачене чи знаходиться на окупованій території, при цьому позиція Міністерства фінансів, ще в контексті Криму та Донбасу (лист Міністерства фінансів України від 29.06.2016 року №31-11410-07-10/18732 і лист Міністерства фінансів України від 09.12.2020 року №41020-01-10/38057) полягала тому, що активи в окупації все рівно потрібно обліковувати на балансі. Це стосується і обліку запасів, зокрема, правильності їх списання в реаліях сьогодення. Під запасами ми розуміємо активи, які (відповідно до пункту 4 НП(С)БО 9 "Запаси"): утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу вироблених товарів; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Отже запаси, які на сьогоднішній день підприємство втратило повністю (знищила пожежа, зіпсовані внаслідок виведення з ладу необхідного обладнання для зберігання чи руйнування приміщення, тощо) або не може їх контролювати (знаходиться на окупованій території чи зоні

недосяжності), і тим паче в майбутньому не зможе отримувати економічні вигоди не мають критеріїв визнання їх активом, як це передбачено пунктом 3 НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". Тому підприємства не можуть надалі обліковувати такі запаси у складі активів та можуть списати їх з балансу. Але є безліч нюансів. По перше підприємству потрібно ідентифікувати пошкоджені або знищені запаси, щоб встановити обсяг та ступінь пошкодження, а для цього необхідно провести інвентаризацію і розпочинати її зі внесення змін в наказ про облікову політику підприємства з метою урегулювання питань у ситуації, коли присутні не всі члени інвентаризаційної комісії або матеріально-відповідальна особа. Також необхідно визначити підходити до обліку витрат від списання знищених або пошкоджених чи вкрадених запасів.

Згідно Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 02 вересня 2014 року № 879, проведення інвентаризації є обов'язковим: у разі встановлення фактів псування цінностей (на день встановлення таких фактів) в обсязі, визначеному керівником підприємства; у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на наступний день після закінчення явищ) в обсязі, визначеному керівником підприємства. Тому ми можемо констатувати, що це стосується також випадків такого псування чи втрат запасів через військові дії, оскільки окремих норм щодо особливостей проведення інвентаризації в період воєнного стану немає. Щоправда, в пункті 8 Розділу I Положення № 879 визначено, що "підприємства, які мали (мають) місцезнаходження в районах проведення воєнних (бойових) дій у період дії воєнного стану, або підприємства, структурні підрозділи (відокремлене майно) яких розташовані на (в) таких територіях (районах), проводять інвентаризацію у разі можливості безпечного та безперешкодного доступу уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал підприємств."

Отже, підприємства зобов'язані провести інвентаризацію станом на 01 число місяця, що настає за місяцем, у якому зникли перешкоди доступу до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, та відобразити її результати в бухгалтерському обліку відповідного звітного періоду. Але оскільки мова йде про період військового стану, то стає зрозумілим, що проведення інвентаризації буде можливим при безперешкодному доступі уповноважених осіб до майна та первинних документів і лише за дотриманням умов безпеки.

Основою для фіксації підприємством фактів псування, пошкодження чи втрати (знищення) запасів будуть документи з інвентаризації (інвентаризаційні описи, порівняльні відомості та протокол).

Згідно наказу керівника після проведення інвентаризації можна списати запаси, але для правильного відображення операцій по списанню запасів та відображенню їх в обліку необхідно визначитися з винними особами, оскільки від прийнятого рішення буде залежати чи визнавати дохід у сумі майбутнього відшкодування при визнанні витрат від списання запасів. Адже на сьогодні у їх втраті винні не тільки працівника підприємства, але багато пошкоджено або знищено російською федерацією і для цього, у відповідності до прийнятих загальнодержавних нормативних актів, відшкодувати витрати повинна буде вона.

Якщо після проведеної інвентаризації підтверджено факт знищення запасів, їх на підставі документів інвентаризації, списують з балансу на інші витрати. Одночасно з цим вартість списаних запасів відображається на позабалансових рахунках. Окрім списання в процесі проведення інвентаризації керівник може прийняти рішення про уцінку ушкоджених запасів чи їх ремонт.

Щодо запасів, які залишаються на тимчасово окупованій території, то існує невизначеність щодо їх визнання у складі активів і підприємство може отримати економічні вигоди лише після отримання доступу до місця зберігання. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 326, хоча методика відшкодування ще не визначена до тепер. До цього моменту згідно рекомендацій Міністерства фінансів України запаси повинні залишатися на балансі підприємства. При складанні фінансової звітності інформацію про такі запаси слід відобразити в примітках до фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Золотухін О. Облік запасів під час війни. Дебет-Кредит. URL: <https://online.dtkk.ua/2022/24/71585> (дата звернення: 08.02.2024).

2. Облік діяльності бізнесу в умовах воєнного стану: новації – 2023: збірник матеріалів Першого бухгалтерського воркшопу-стажування (26 жовтня – 03 листопада 2023 р., м. Київ, ТДВ "Інститут обліку і фінансів", ГО "Федерація аудиторів, бухгалтерів та фінансистів АПК України"). Київ: ННЦ "ІАЕ", 2023. 104 с. (дата звернення: 22.03.2024).

3. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України 20.03.2022 року № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п> (дата звернення: 15.03.2024).

4. Щодо особливостей відображення в бухгалтерському обліку витрат: лист Міністерства фінансів України від 29.06.2016 року № 31-11410-07-10/18732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1705201-16> (дата звернення: 08.04.2024).

УДК 657

JEL Classification: M49

Демидюк В. О.,
здобувач вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ
Науковий керівник:
Король С. Я.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку та оподаткування,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

ВІДОБРАЖЕННЯ РИЗИКІВ НЕПОГАШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В ІНТЕГРОВАНІЙ ЗВІТНОСТІ

У часи стрімких і нестабільних соціально-політичних процесів економічна стійкість підприємств починає набувати все більшого значення для прогнозування та оцінки результатів бізнесу. Зміни, викликані глобалізацією, вимагають від підприємств все більшої прозорості діяльності, висвітлення позиції підприємств щодо деяких гострих економічних, екологічних чи соціальних явищ. Нині підприємства стикаються з різноманітними фінансовими ризиками, серед яких особливе значення має ризик непогашення дебіторської заборгованості. Цей ризик може мати серйозний вплив на фінансову стабільність і платоспроможність підприємства, із рештою на його вартість. При цьому значення дебіторської заборгованості як об'єкта обліку суттєво зростає. В таких питаннях

інтегрована звітність слугує незамінним та унікальним засобом, який здатний поєднати та висвітлити важливу, чітку та достовірну інформацію для зовнішніх і внутрішніх користувачів про ризики непогашення дебіторської заборгованості та підходи до їхнього управління. Вони виникають дедалі частіше і вимагають дослідження.

Дебіторська заборгованість є неоднорідною складовою активів будь-якого підприємства. Суть поняття "дебіторська заборгованість" надана у НП(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" і визначена як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Таким чином, це сукупність коштів, які підприємство має право очікувати від своїх клієнтів або партнерів. Проте, разом з можливістю збільшення прибутку, пов'язаного з продажем з наступною оплатою, існує й ризик непогашення такої заборгованості. Цей ризик може стати серйозною загрозою для фінансової стійкості підприємства, а отже має бути відображений у його інтегрованому звіті [1].

Інтегрована звітність – це підхід до звітності, що включає в себе інформацію про фінансові результати підприємства, а також її вплив на економічне, соціальне та екологічне середовище. Цей підхід відображає не лише фінансові аспекти діяльності підприємства, а й його загальну стійкість та відповідальність перед різними зацікавленими сторонами [2].

Згідно з Міжнародною основою інтегрованої звітності основна мета інтегрованого звіту – пояснити постачальникам фінансового капіталу як організація створює вартість у довгостроковій перспективі. Інтегрований звіт корисний для всіх зацікавлених сторін, яким важлива здатність організації створювати вартість протягом тривалого часу, включаючи співробітників, клієнтів, постачальників, бізнес-партнерів, місцеві спільноти, законодавчі та регулятивні структури та осіб, що визначають державну політику [2].

Одним з основних ризиків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, є можливість непогашення заборгованості клієнтами або партнерами підприємства. Це може бути викликано різними факторами, такими як фінансові проблеми клієнтів, зміни в їхній економічній діяльності або навіть недбалість у виконанні зобов'язань. В результаті непогашення заборгованості підприємство отримує збитки, що в свою чергу може вплинути на її фінансові показники, вартість акцій та репутацію серед інвесторів. Недооцінка цих ризиків може призвести до неправильної оцінки фінансової здатності самого підприємства та постачальниками фінансового капіталу.

Отже, управління ризиками, які пов'язані з дебіторською заборгованістю, важливе для забезпечення фінансової стійкості підприємства та збереження

її репутації. Для цього підприємство може використовувати різноманітні стратегії, зокрема такі як аналіз кредитоспроможності клієнтів перед наданням їм кредиту, укладання угод з вимогою щодо швидкого погашення заборгованості та регулярний моніторинг фінансового стану клієнтів [3].

Крім того, для контролю над ризиками непогашення дебіторської заборгованості підприємства повинні впровадити ефективні методики, що включатимуть:

1. Посилення контролю: підприємства повинні впровадити систему контролю за дебіторською заборгованістю, включаючи вчасне виявлення проблемних клієнтів та вжиття відповідних заходів.

2. Диверсифікація портфеля клієнтів: розподіл ризиків шляхом розширення клієнтської бази може зменшити вплив непогашення дебіторської заборгованості на підприємство.

3. Створення резервів: підприємства можуть створювати резерви для покриття можливих втрат від непогашеної дебіторської заборгованості [3].

Отже, ризики непогашення дебіторської заборгованості є важливим аспектом фінансового управління будь-якого підприємства. Такі ризики можуть бути суттєвими для постачальників фінансового капіталу. Тому важливо заходи, які підприємство використовує для мінімізації ризиків непогашення дебіторської заборгованості, відобразити в його інтегрованій звітності. Тільки так підприємство зможуть забезпечити свою фінансову стійкість і показати у звітності свій реальний фінансовий стан.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затв. указом Мінфін. України від 08.10.1999 № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0725-99>.

2. International Integrated Reporting Framework (IIRF). URL: <http://www.theiirc.org>.

3. Шевчук Н. С. Інтегрована звітність: поняття та економічна сутність. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 95–102.

УДК 657

JEL Classification: M49

Сук П. Л.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України "Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щоб здійснювати процес виготовлення продукції (товарів, робіт, послуг) підприємство повинне використовувати необоротні активи. Вони мають очікуваний термін корисного використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) і можуть брати участь більш як один раз у процесі виробництва. Їх вартість частинами розподіляється у витрати протягом експлуатації за допомогою амортизації. Для її розрахунку використовують різні методи. Одним із них може бути обернений метод на основі чистого доходу від основної діяльності.

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю відносяться до операційної діяльності [1; 2].

Внаслідок основної (операційної) діяльності підприємства отримується чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Його можна по-іншому назвати чистим доходом від основної діяльності. Їх можна застосовувати як критерій для формування відповідного оберненого методу нарахування амортизації необоротних активів.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – дохід, що визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у тому числі платежів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [1; 2; 3].

Для відображення чистого доходу від основної діяльності у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) використовується стаття "Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)", код рядка 2000 [1; 2].

Облік чистого доходу від основної діяльності ведуть на рахунку 70 "Доходи від реалізації" (субрахунках 701 "Дохід від реалізації готової продукції", 702 "Дохід від реалізації товарів", 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг") і рахунку 79 "Фінансові результати" (субрахунок 791 "Результат операційної діяльності") [4; 5].

За видами чистого доходу від основної діяльності, і за субрахунками до рахунку 70 можна використовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів, які утворюються на основі: 1) доходу від реалізації готової продукції; 2) доходу від реалізації товарів; 3) доходу від реалізації робіт і послуг та інші методи.

Щоб визначити обернений метод амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від основної діяльності, спочатку потрібно обрахувати простий метод на основі чистого доходу від основної діяльності і суми переставити у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Обчислення річної суми амортизації за методом на основі чистого доходу від основної діяльності здійснюється шляхом множення вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який визначається діленням чистого доходу від основної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг чистого доходу від основної діяльності за увесь період.

Розрахунок амортизації необоротних активів за методом на основі чистого доходу від основної діяльності виконується за формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA, \quad (1)$$

де: CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об'єкта; LB – ліквідаційна вартість об'єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = ЧДОД : ПЧДОД, \quad (2)$$

де: ЧДОД – плановий або фактичний обсяг чистого доходу від основної діяльності за окремі періоди; ПЧДОД – плановий обсяг чистого доходу від основної діяльності за увесь період.

Можна використовувати інший варіант обрахунку методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від основної діяльності:

$$CA = ЧДОД \times KA; \quad (3)$$

$$KA = (PB - LB) : ПЧДОД. \quad (4)$$

Амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого доходу від основної діяльності можна вираховувати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Для розрахунку оберненого методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від основної діяльності використаємо приклад.

Приклад. Необоротні активи мають первісну (початкову) вартість – 127000 грн, строк їх корисного використання (експлуатації) – 7 років, ліквідаційна вартість – 2000 грн. Вартість, що амортизується, становить 125000 грн ($127000 - 2000 = 125000$).

Передбачається отримати за період функціонування необоротних активів чистого доходу від основної діяльності на суму 408000 грн, у тому числі: в 1-му році – 95000 грн, в 2-му році – 77000 грн, в 3-му році – 68000 грн, в 4-му році – 55000 грн, в 5-му році – 50000 грн, в 6-му році – 35000 грн, в 7-му році – 28000 грн.

Вирахуємо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,2328 ($95000 : 408000 = 0,2328$), за 2-й рік – 0,1887 ($77000 : 408000 = 0,1887$), за 3-й рік – 0,1667 ($68000 : 408000 = 0,1667$), за 4-й рік – 0,1348 ($55000 : 408000 = 0,1348$), за 5-й рік – 0,1225 ($50000 : 408000 = 0,1225$), за 6-й рік – 0,0858 ($35000 : 408000 = 0,0858$), за 7-й рік – 0,0687 ($28000 : 408000 = 0,0687$).

Обчислення амортизації необоротних активів за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого доходу від основної діяльності розглянуто в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Нарахування амортизації необоротних активів за методом на основі чистого доходу від основної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від основної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	125000	95000	0,2328	29100
2	125000	77000	0,1887	23587
3	125000	68000	0,1667	20837
4	125000	55000	0,1348	16850
5	125000	50000	0,1225	15313
6	125000	35000	0,0858	10725
7	125000	28000	0,0687	8588
x	Разом	408000	1	125000

Таблиця 2

Нарахування амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі чистого доходу від основної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від основної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	125000	28000	0,0687	8588
2	125000	35000	0,0858	10725
3	125000	50000	0,1225	15313
4	125000	55000	0,1348	16850
5	125000	68000	0,1667	20837
6	125000	77000	0,1887	23587
7	125000	95000	0,2328	29100
x	Разом	408000	1	125000

З показників таблиць 1 і 2 можна побачити, що використання 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого доходу від основної діяльності забезпечує повний розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Обрахунок 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від основної діяльності наведено в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Нарахування амортизації необоротних активів за методом на основі чистого доходу від основної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від основної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	125000	95000	0,2328	29100
2	95900	77000	0,1887	18096
3	77804	68000	0,1667	12970
4	64834	55000	0,1348	8740
5	56094	50000	0,1225	6872
6	49222	35000	0,0858	4223
7	44999	28000	0,0687	44999
x	Разом	408000	1	125000

Таблиця 4

Нарахування амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі чистого доходу від основної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від основної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	44999	28000	0,0687	44999
2	49222	35000	0,0858	4223
3	56094	50000	0,1225	6872
4	64834	55000	0,1348	8740
5	77804	68000	0,1667	12970
6	95900	77000	0,1887	18096
7	125000	95000	0,2328	29100
x	Разом	408000	1	125000

При застосуванні 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі чистого доходу від основної діяльності в останньому (табл. 3) і в першому роках (табл. 4) вартість необоротних активів не розподіляється, а списується у витрати періоду.

Висновки. Здійснювати розрахунок амортизації необоротних активів можна за оберненим методом на основі чистого доходу від основної діяльності.

Чистий дохід від основної діяльності має також іншу назву "Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)".

Чистий дохід від основної діяльності – дохід, що визначається шляхом вирахування з доходу від основної діяльності (у тому числі платежів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [1; 2; 3].

Обрахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від основної діяльності здійснюється на базі простого методу на основі чистого доходу від основної діяльності і суми переставляються у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Визначення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі чистого доходу від основної діяльності можна здійснювати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09.12.2011 р. № 1591). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ
SECTION 4. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

УДК 368.9

JEL Classification: G22

Кісельова Е. С.,
здобувач вищої освіти,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків
Науковий керівник:
Мащенко О. В.,
д-р екон. наук,
професор кафедри обліку і фінансів,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків

РОЗВИТОК ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах динамічних трансформаційних перетворень актуалізуються питання розробки дієвих механізмів впливу на поведінку економічних суб'єктів задля підвищення рівня добробуту громадян, забезпечення оптимального співвідношення соціальної справедливості і економічної ефективності, досягнення соціальної безпеки. Вагомого значення набуває визначення параметрів формування фінансових ресурсів та ефективності їх розміщення й використання для амортизації дестабілізуючих чинників у системі суспільних відносин. Провідне місце серед значної кількості заходів упередження та боротьби з існуючими дисфункціями займає особисте страхування, ефективне функціонування якого впливає на економіку як стабілізуючий чинник, сприяючи створенню умов для відновлення економічного зростання та соціальної стабільності у суспільстві [1].

Особисте страхування – це галузь страхової діяльності, яка забезпечує соціальний захист громадян або зміцнення досягнутого ним добробуту. Необхідність особистого страхування обумовлена ризиковим характером відтворення робочої сили, погіршенням умов довкілля, а також демографічними диспропорціями населення.

Послуги з особистого страхування відіграють важливу роль в економіці будь-якої країни, оскільки виплати за договорами страхування дають змогу зменшити бюджетні витрати на соціальні програми. Окрім того, фінансові кошти, що мають у своєму розпорядженні страхові компанії, можна використовувати як довгострокові інвестиції в економіку держави [2, с. 250].

Згідно звіту Національного банку України протягом 2021-2023 років обсяг активів страховиків життя мав стійку тенденцію до збільшення. Так у 2022 році обсяг активів зріс на 18% по відношенню до попереднього року, а у 2023 році – на 4% порівняно з 2022 роком. Проте обсяги страхових премій протягом аналізованого періоду мали нестійку тенденцію, тобто у 2022 році зменшилися на 17%, а у 2023 зросли на 18%.

Загалом, особисте страхування протягом 2021-2023 років мало незначні коливання: на початку 2021 року в загальній сукупності страхових премій за основними видами страхування особисте страхування становило 32%, але на кінець 2021 року цей показник зменшився на 3%; на початок 2022 року обсяги страхових премій за особистим страхуванням в загальній структурі страхових премій за основними видами страхування зросли до 39%, проте до кінця року зменшилися на 13% і становили 26%; у 2023 році обсяги страхових премій за особистим страхуванням залишались на тому ж рівні [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток особистого страхування відбувається досить повільно, але має позитивну динаміку. Варто зазначити, що особисте страхування поступається за рівнем страхових премій автострахованню, яке є обов'язковим, і ця тенденція зберігається протягом аналізованого періоду.

Крім того, висока вартість страхових послуг для населення обмежує громадян у користуванні послугами страхових компаній. На жаль, для більшості особисте страхування не є пріоритетною частиною бюджету, адже наявні проблеми та рівень зарплат не дозволяють здійснювати внески у страхові компанії. Заохочення конкуренції на ринку страхування шляхом спрощення процедур реєстрації нових страхових компаній та зменшення адміністративних бар'єрів призведе до коригування вартості страхових послуг.

Для забезпечення розвитку особистого страхування необхідно звернути увагу на підвищення рівня обізнаності населення щодо ефективних механізмів функціонування системи особистого страхування. Проведення інформаційних кампаній у цьому напрямі призведе до зростання довіри до страхових компаній.

Також не менш важливим є продовження застосування цифрових фінансових технологій у сфері особистого страхування, що дозволить

полегшити процес укладання страхових полісів, обробки заявок та виплат збитків. Для більш точного та ефективного визначення тарифів та умов страхування необхідно стимулювати страхові компанії до використання інноваційних методів аналізу даних та ризиків. Пришвидшити цей процес можливо за рахунок системних дій, направлених на вирішення наявних проблем в галузі особистого страхування.

Список використаних джерел

1. Насібова О. В. Фінанси соціального захисту населення : монографія. Київ : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2021. 372 с.
2. Куряча Н. В., Лігерко Ю. В. Сучасний стан розвитку ринку особистого страхування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. №50. С. 249–253.
3. Огляд небанківського фінансового сектору. Національний банк України. Листопад. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2023-11.pdf.

УДК 658.1

JEL Classification: L86

Ковернінська Ю. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту, м. Київ

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На фоні динамічного розвитку цифрової економіки дедалі ширшого застосування набувають інформаційні технології у сфері проведення фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Існує чимало різноманітного програмного забезпечення для проведення фінансового аналізу, особливо його прогностного напрямку, яке пришвидшує проведення аналізу та сприяє прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень. Проте, наразі такі продукти у

діяльності українських суб'єктів господарювання не мають системного застосування, що й актуалізує необхідність дослідження спектру наявних програмних продуктів у даній сфері, можливостей їх використання та визначенні переваг їх застосування у сфері фінансового аналізу.

Наразі на ринку широко представлені інформаційні продукти, які дозволяють автоматизувати проведення фінансового аналізу. Дані продукти допомагають автоматизувати дослідження у сфері аналізу балансу, розрахувати показники ліквідності, фінансової стійкості та маржинальності суб'єктів господарювання тощо.

В цілому, за функціональністю програми для проведення фінансового аналізу часто розділяють на такі групи: універсальні пакети; професійні пакети; спеціалізовані пакети. До професійних пакетів належать для прикладу SAS, BMDP, до універсальних – STATISTICA, STATGRAPHICS, STADIA, SPSS, відповідно до категорії спеціалізованих включають DATASCOPE, MESOSAUR, BIOSTAT [3].

Важливе місце серед програмних продуктів належить Google, зокрема: Google Sheets, Google Apps Script, Google Analytics тощо. Значною перевагою є те, що більшість цих програмних продуктів є безкоштовними та постійно модифікуються і удосконалюються.

Google Sheets – програма електронних таблиць, що входить до складу безкоштовного веб-програмного пакету програмного забезпечення, пропонуваного компанією Google [1]. Застосування даного пакету в комплексі з можливостями штучного інтелекту дозволяють приймати виважені бізнес-рішення. В свою чергу, платформи Google Apps Script дозволяють створювати макроси для автоматизації звітів, що спрощують обрахунки.

Зовнішня складова проведення фінансового аналізу суб'єкта господарювання може бути значною мірою забезпечена використанням Google Analytics. Даний сервіс є зручним та багатофункціональним та дозволяє збирати дані з сайтів і додатків, а також створювати звіти з корисною для конкретного суб'єкта господарювання інформацією [4]. Таким чином суб'єкти господарювання мають можливість поглиблено аналізувати конкурентне середовище, основні макропоказники, що впливають на суб'єкт тощо.

Ще однією програмою, що може бути використана в процесі проведення фінансового аналізу є MS Excel [2], яка є складовою пакету офісних програм MS Office. MS Excel – це електронна таблиця, яка має потужні можливості щодо здійснення математичних розрахунків. Важливою надбудовою в даній програмі є мова програмування VBA (Visual Basic for Applications), яка в контексті фінансового аналізу може допомогти

зручніше представляти його результати та будувати алгоритми розрахунку різноманітних фінансових показників. Також, MS Excel широко використовується при здійсненні регресійного аналізу фінансових даних під час прогнозування.

Отже, необхідність використання інформаційних технологій задля проведення фінансового аналізу діяльності господарюючого суб'єкта (ретроспективного та перспективного) пояснюється стрімким розвитком цифрового середовища та підвищення необхідності приймати виважені, обґрунтовані та швидкі рішення у сфері бізнесу.

Таким чином, існує певний спектр доступного програмного забезпечення, яке може слугувати інструментом фінансового аналізу та в разі ефективного його використання надавати низку переваг для суб'єкта господарювання, зокрема підвищити:

- оперативність проведення фінансового аналізу;
- обґрунтованість прийнятих управлінських рішень, які є результатами фінансового аналізу;
- продуктивність аналітичної роботи, шляхом зменшення обсягу технічної роботи, що припадає на аналітиків.

Список використаних джерел

1. Гугл Таблиці. URL: <https://workspace.google.com.ua/intl/uk/products/sheets> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Допомога та навчання з Excel. URL: <https://support.microsoft.com/uk-ua/excel> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Набатова Ю. А., Малачевська К. О. Автоматизація аналізу та прогнозування фінансових результатів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_32 (дата звернення: 11.04.2024).
4. Як працює Google Analytics. URL: <https://support.google.com/analytics/answer/12159447?hl=uk> (дата звернення: 10.04.2024).

УДК 004.9+351

JEL Classification: L86

Новосад Д. І.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Національний університет

"Львівська політехніка", м. Львів

БЛОКЧЕЙН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Враховуючи сучасні тенденції, глобалізації, кооперування, розвитку технологій, поширення комп'ютеризації, розвиток новітніх технологій у фінансовій системі, як світу, так і окремо кожної країни сприяє виникненню сучасних інститутів, інструментів та засобів комунікування між людьми. Проривом сьогодення є виникнення цифрових валют, які отримали назву – криптовалюта. Даний вид валют являє собою аналог цифрових валют, що набули широкого поширення та розголосу серед інвесторів, науковців, економістів.

Криптовалюта є цифровою валютою, яка абсолютно децентралізована, і має за основу технологію блокчейн. З технічної точки зору, блокчейн – це розподілена система, яка ґрунтується на записі транзакцій у відкритому коді.

Дану технологію науковці часто порівнюють з чековою книжкою, яка має поширення на незліченні кількості комп'ютерів по всьому світу. Кожна з транзакцій реєструється в своєрідних блоках, а потім ці блоки з'єднуються між собою в ланцюг, включаючи попередні вже проведені операції. Таким чином відбувається щоденний запис операцій зарахування та списання, кожна сторінка даної книги є блоком, а книга має назву самої технології блокчейну. Таким чином кожен, хто проводить операції з криптовалютою має свою копію книги, і як тільки відбуваються якісь зміни, то кожна копія оновлюється. Даний процес допомагає запобігти шахрайству [1].

Вперше згадку про систему схожу блокчейн було описано Девідом Чаумом, що є криптографом у 1982 році. У 1991 році Стюард Хабер та Скотт Сторнетта написали свою спільну роботу над консорціумами. Та першу мережу блокчейну вигадав, впровадив та застосував Сатоші Накамото практично одразу після відкриття цифрової валюти – біткоїн.

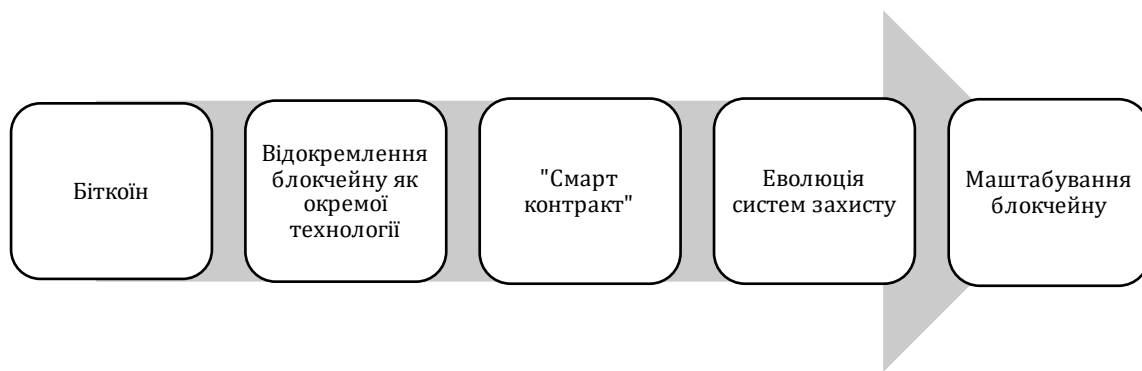

Рис. 1. Еволюція нововведень в технологію блокчейн протягом останніх 10-ти років [2]

Інновацією, що застосовувалася за технологією блокчейн був саме біткоїн, який на початку був суто експериментом, що сьогодні є на піку популярності, капіталізація, якого коливається від 10 до 20 млрд. доларів.

Наступну інновацію назвали блокчейн, що пояснювалося тим, що технологія може бути відокремлена від цифрової валюти (біткоїн) та застосовуватися в великій кількості галузей. На сьогодні велика кількість підприємств провадять дослідження блокчейну з подальшим впровадженням в практику, у 2022 році близько 25-ти % банків розпочали використовувати її.

Наступним оновленням даної технології стало система "смарт контракт", що є системою другого покоління і дістала назву Ethereum. Вона вбудовувала малі комп'ютерні програми конкретно в блокчейн, це давало змогу публікувати деякі фінансові інструменти, наприклад облигації готівку у вигляді житонів біткоїна.

Блокчейни нашого покоління мають сильний захист оскільки, в цьому є значна потреба, враховуючи специфіку операцій. Зокрема, захищені вони такимим системами як Proof-of-Work і Proof-of-Stake. Сутність цих систем полягає у тому, що є група людей, яких називають "майнери", вони управляють всіма центрами інформації, а в обмін отримують платежі, що відбуваються у криптовалюти. Сучасні системи захисту вже не мають цих центрів, що оброблюють інформацію, на заміну їм приходять фінансові інструменти, що забезпечують подекуди навіть більший рівень захисту.

Основним поколінням технології блокчейн є маштабування блокчейну, що дозволяє значно прискорити процес, причому забезпечити безпеку на відповідному рівні. Науковці мають очікування, що маштабований блокчейн буде настільки швидким, що дозволить йому співпрацювати з такими платіжними системами як VISA та SWIFT [2].

Дана технологія має значні перспективи в юридичній сфері, зокрема контрактах, під час здійснення реалізації нерухомості, складання медичної документації, банківській системі та інших сферах сучасності.

Більш як 10 мільйонів людей у кожному куточку світу володіють криптовалютою, зокрема біткоїнами, і користування такими своєрідними активами привабливими для інвесторів, перш за все ґрунтується на технології, що була описано вище, а саме – блокчейн.

Як і всі інновації дана технологія має переваги та недоліки, що важливо дослідити. До переваг варто віднести її децентралізацію. Тобто, вона створена так, що не передбачено сервера, який би був центральним або ж органу що регулював всі процеси. Це гарантує, що жоден з користувачів не зможе отримати контроль над блоками, та вартість переказів є набагато нижчою якщо наприклад порівняти з банківськими переказами. Для великих компаній це дуже хороший варіант зменшити витрати.

Наступною перевагою є те, що всі транзакції максимально прозорі і це дозволяє відстежити проблеми, що зазвичай наприклад виникають в банківському секторі.

Завдяки смарт-контракту, що був запроваджений в основі технології блокчейн, потенціал її зріс та розширився за межі здійснення простих платежів та дозволяє автоматично виконувати свого роду "розумні" контракти, особливістю яких є створення без залучення сторонньої особи, тобто автоматичне здешевлення вартості втілення таких контрактів.

Технологія, дозволяє мати вибір, вихідний код, що надається у вільному доступі має блоковий ланцюжок, користувач якого може обрати мати цей ланцюжок повністю закритими (користуватися ним може визначене коло осіб) або ж відкрити доступ для всіх.

Щодо недоліків технології блокчейн варто зазначити наступне: якщо певна установа хоче застосувати таку технологію у своєму процесі, то часто виникає ситуація, що потрібно припинити користування поточними мережами, та інтеграція поточних платежів в блокчейн є досить складним процесом, тому мало хто з юридичних осіб використовує її.

Також варто зазначити, що недоліком є те, що технологія потребує високих енергозатрат, і як результат виникає екологічна проблема.

Крім цього завдяки своїй специфіці діяльності технологія завжди викликала інтерес серед верств населення, що очікують легкого заробітку шляхом відмивання коштів або ж проведення шахрайських схем [3].

Більшість вважають технологію та біткоїн одним цілим, проте це є досить хибна думка, оскільки блокчейн (blockchain) можна застосовувати у різних сферах життя, зокрема, освіті, кібербезпеці, лізингу, банківському секторі, медицині, фінансовому секторі, логістиці, страхуванні.

Важливим сектором економіки слід виділити аудит, де провідні світові компанії успішно застосовують технологію блокчейн. Зокрема, до таких компаній належать PwC, Deloitte, Ernst&Young та KPMG.

Варто виділити найперспективніші напрямки застосування технології блокчейн, як інноваційного фінансового інструменту:

1. Фінансові послуги: Розробка децентралізованих фінансових платформ, включаючи платіжні системи, кредитування, обмін цифровими активами та інші фінансові інструменти.

2. Ланцюжки постачання: Використання блокчейну для створення прозорих та ефективних систем управління ланцюгами постачання, що сприяють відстеженню товарів, зменшенню шахрайства та оптимізації процесів.

3. Управління майном: Впровадження систем реєстрації власності на базі блокчейну для забезпечення надійності, доступності та безпеки обміну майновими активами.

4. Смарт-контракти: Використання блокчейну для реалізації смарт-контрактів, які автоматизують та гарантують виконання угод за певними умовами без посередників.

5. Документація та ідентифікація: Застосування блокчейну для зберігання та підтвердження достовірності документів, а також для розвитку систем ідентифікації осіб та документування подій.

Ці напрямки є перспективними для використання технології блокчейн у фінансовій сфері для забезпечення сталого економічного розвитку регіону.

Технологія блокчейн набирає обертів поширення по всьому світу в тому числі і в Україні. На сьогоднішній день Україна входить у 14 країн-лідерів, що успішно застосовують технологію блокчейн, а також варто зазначити, що входить до 10-ки країн, що впровадили технологію на державному рівні.

На сьогоднішній день технологію блокчейн вже успішно застосовують на практиці, зокрема, державне підприємство "Система електронних торгів арештованим майном" – провело перший у світі аукціон з використанням технології блокчейн. Але варто зауважити, що фіксується інформація лише про ставки, проте в планах є фіксація заявок в системі та внесення інформації, яка є необхідною. Наступним прикладом застосування технології в Державному земельному кадастрі, зокрема, його оновлення. У процесі розвитку блокчейну громадяни країни будуть мати можливість отримувати "ключі" без яких ніхто не буде мати можливість вносити зміни до записів про їх ділянки [4].

Зважаючи на те, що технологія виникла всього декілька років тому, потребує подальшого наукового дослідження. Зокрема варто продовжити дослідження у таких напрямках, як: удосконалення законодавства для

підприємств; впровадження заходів безпеки з метою запобігання кібератак; продовжити більш детально досліджувати вплив та доцільність застосування блокчейну на кожну окрему галузь.

Список використаних джерел

1. Nakamoto S. Біткоїн: однорангова електронна система готівки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://bit coin.org/bitcoin.pdf](https://bitcoin.org/bitcoin.pdf) (дата звернення: 02.04.2024).
2. Tapscott D. & Tapscott A. (2016). Blockchain revolution: how the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. [Electronic resource]. Access mode: URL: books.google.com; [PDF] insightinvestment.com (дата звернення: 27.08.2022).
3. Лапко О.О., Солосіч О. С. Технологія блокчейн: поняття, сфери застосування та вплив на підприємницький сектор. Бізнес Інформ. 2019. № 6. С. 77–82.
4. Боднар С. Я., Волосяк Я. Ю. Криптовалюта як децентралізована діджитал-валюта. 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20773/Bondar_Kryptovaliuta_yak_detsentralizovana_didzhytal_valiuta.pdf?sequence=1; (дата звернення: 02.04.2024).

УДК 336.14

JEL Classification: H62, H63

Шемаєва Л. Г.,
д-р екон. наук, професор,
головний консультант
відділу економічної стратегії,
Національний інститут стратегічних
досліджень, м. Київ

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ БОРГОВИХ МЕТОДІВ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни необхідність забезпечення першочергових потреб у видатках сфери безпеки і оборони, соціальної підтримки населення, а також забезпечення відбудови та підтримки бізнесу призвела до суттєвого збільшення дефіциту Державного бюджету України. І якщо у довоєнному 2021 р. дефіцит державного бюджету становив лише 3,6 % ВВП, то у 2022 р. він зріс до 17,6 % ВВП, а у 2023 р. – до 20,5 % ВВП. За 2023 р. у цілому дефіцит

зведеного бюджету сягнув рекордних понад 1760 млрд грн (без урахування грантів у доходах) або 27% ВВП (у 2022 р. – 25,3% ВВП). У 2024 р. дефіцит державного бюджету закладається у сумі 1571,49 млрд грн, або ж 20,7 % ВВП.

У 2024 р., як і у минулому 2023 р. зберігається значна потреба у фінансовій підтримці для покриття дефіциту бюджету. Потреба лише у зовнішньому фінансуванні у 2024 р. становить 37,3 млрд дол США (у 2023 р. Україна отримала зовнішнє фінансування на загальну суму 42,5 млрд дол. США, з яких 11,6 млрд дол. США – це безповоротна грантова допомога). Україна розраховує на додаткову допомогу від міжнародних партнерів та МВФ: в рамках програми Ukraine Facility Європейського Союзу, що передбачає надання Україні 50 млрд євро протягом 2024-2027 рр., перший транш у сумі 4,5 млрд євро можуть надійти до України вже в березні; пряма бюджетна підтримка у 2024 р. від Уряду Японії планується на рівні 436 млн доларів США, із яких гранти – близько 140 млн доларів США, а у I кв. 2024 р. очікується надходження додатково від Японії 1,8 млрд доларів США (через рамкові проекти Світового банку).

Для фінансування дефіциту державного бюджету у 2023 р. Україна залучила на внутрішньому ринку 552,59 млрд грн, а у 2024 р. планується на рівні 525,88 млрд грн.

Проблема фінансування бюджетного дефіциту держави є досить актуальною, саме тому доцільно дослідити переваги та недоліки боргових джерел його фінансування.

Для фінансування дефіциту бюджету використовуються як інфляційні, так і неінфляційні джерела. При цьому інфляційними вважаються: монетизація дефіциту, що відбувається за умови надання центральним банком позик уряду шляхом купівлі державних цінних паперів, а також завдяки додатковій емісії грошей.

До неінфляційних джерел відносять запозичення на внутрішніх і зовнішніх фінансових ринках, залишки бюджетних коштів на єдиному казначейському рахунку, зовнішні трансферти, накопичення заборгованості, підвищення податкового навантаження, продаж державних активів тощо [1].

Державні запозичення, як боргове джерело фінансування дефіциту бюджету, нерідко розглядаються як антиінфляційна альтернатива монетизації дефіциту. Проте борговий спосіб фінансування лише створює умови для тимчасового відтермінування зростання інфляції в країні, однак не усуває загрози її виникнення у довгостроковому періоді [2].

При цьому, якщо розміщувати облігації державної позики серед населення і комерційних банків, то інфляційна напруга буде меншою, ніж

при купівлі первинної емісії ОВДП безпосередньо центральним банком. Оскільки ОВДП – це боргові цінні папери, то держава повинна сплачувати по них приватним утримувачам облігацій відсотки (дохід). Тому чим вище буде рівень державного боргу, тим більші суми коштів держава буде витратити на його обслуговування.

Виплата відсотків за ОВДП здійснюється за рахунок коштів бюджету та є частиною видатків державного бюджету. У разі їх постійного зростання це також може призвести до ще більшого дефіциту бюджету. Незважаючи на те, що боргове фінансування дефіциту бюджету за рахунок випуску державних цінних паперів вважається неінфляційним способом через відсутність зростання грошової маси в обігу, однак у довгостроковому періоді його використання може призвести до ще вищої інфляції, ніж емісійний.

Боргове фінансування дефіциту бюджету також може здійснюватися шляхом зовнішніх запозичень. У цьому випадку дефіцит бюджету покривається за рахунок позик міжнародних фінансових організацій та/або інших країн. Цей спосіб фінансування також вважається неінфляційним і дозволяє отримати одноразово значні суми коштів (валюти). Як і у випадку із внутрішніми запозиченнями, у разі використання зовнішнього фінансування для покриття дефіциту бюджету виникає державний борг, який необхідно повертати, а також нести додаткові витрати бюджету на його обслуговування [2].

Посилює негативний вплив на кредитоспроможність країни наявність дефіциту платіжного балансу, що призводить до виснаження золотовалютних резервів та може спричинити дефолт. Тому це джерело фінансування має об'єктивні обмеження щодо потенційних сум залучення.

Крім того, наявність значного обсягу зовнішнього боргу та необхідність його погашення та обслуговування спричиняє відтік валюти з країни, що призводить до скорочення інвестицій, та, як наслідок, провокує скорочення внутрішнього обсягу виробництва та спад в економіці.

В умовах довготривалої війни в Україні відбулися ключові трансформації у сфері фінансування дефіциту бюджету:

– вимушене зростання рівня дефіциту державного бюджету є наслідком обмеженості власного ресурсу (який спрямовується до сфери безпеки й оборони, що також постійно зростають) для забезпечення виконання державою зобов'язань, в першу чергу, соціального характеру та необхідності стимулювання бізнесу;

– активізація підтримки міжнародних партнерів у 2022-2023 рр. шляхом надання пільгового кредитного фінансування на тривалий термін

та достатньо високий обсяг грантового фінансування дала змогу забезпечити проведення достатньо м'якої бюджетної політики та забезпечити високий рівень бюджетних видатків для підтримки економіки й виконання соціальних зобов'язань держави;

– досить високий рівень вартості внутрішніх запозичень, які залучаються на короткий, порівняно з зовнішніми запозиченнями, строк, обмежує можливості якісного маневрування джерелами фінансування бюджетного дефіциту та створює тиск на видаткову частину державного бюджету, відволікаючи необхідний державний ресурс.

Список використаних джерел

1. Борисова І. С. Переваги та недоліки джерел фінансування бюджетного дефіциту // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економічні науки". № 4. 2017. С.1-7.

2. Коляда Т. А. Джерела фінансування дефіциту бюджету: тенденції у застосуванні та виклики для стабільності державних фінансів України// Бізнесінформ № 2 '2015. С. 215-222. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://businessinform.net/pdf/2015/2_0/215_222.pdf.

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ
SECTION 5. MANAGEMENT

УДК 330.142

JEL Classification: E22

Босак А. О.,

канд. екон. наук, доцент
доцент кафедри менеджменту і
міжнародного підприємництва,
Національний університет
"Львівська політехніка", м. Львів

Пугач А. І.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет
"Львівська політехніка", м. Львів

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ СТРУКТУРИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Вивчення можливості використання будь-якого поняття доцільно здійснювати з позиції розуміння його природи і закономірностей розвитку, а у випадку з інтелектуальним капіталом (ІК) – також і розуміння складових.

Структура ІК є темою дискусії серед багатьох експертів, але більшість погоджується, що існують три взаємопов'язані елементи: людський капітал, структурний капітал і споживчий капітал. Але між дослідниками є значні відмінності в доповненні та акцентах. Якщо Т. Стюарт поділяє інтелектуальний капітал на людський капітал, структурний капітал і споживчий капітал [1, с. 12], то Е. Брукінг використав поняття "активи" для виділення ринків, людських ресурсів, інфраструктурних активів та інтелектуальної власності в структурі ІК [2, с. 31]. Є. О. Голишева довела, що різні елементи ІК вбудовані один в одного, основою чого є людський капітал. Організаційний капітал будується на людському капіталі, тоді як споживчий капітал використовується організаційною структурою управління бізнесом та його персоналом для взаємодії із зовнішнім середовищем [3, с. 178-179].

Цікаво, що перші дослідники ІК використовували менше термінів для визначення його структури. К.-Е. Свейбі визначив ІК як нематеріальні активи, які він розділив на три компоненти: особисті здібності, внутрішня та зовнішня

структури підприємства [4], тоді як Л. Едвінсон і М. Малоун окремо виділили тільки людський капітал і структурний капітал [5]. Г. Сент-Онж дійшов висновку, що основною складовою ІК є клієнтський капітал, який разом із людським і структурним капіталом становить комерційний успіх підприємства [6]. М. Армстронг традиційно розрізняє людський капітал та організаційний капітал у структурах ІК, але зберігання та передачу знань всередині та поза організацією називають соціальним капіталом [7]. J. H. Daum визначає клієнтський і партнерський капітал, а не споживчий капітал, віддаючи належне людському капіталу та структурному капіталу [8].

Подібного підходу дотримувались інші дослідники ІК між 1989 і 2002 роками, і компоненти ІК часто отримували різні назви, хоча з точки зору своїх основних характеристик вони були послідовними в багатьох аспектах. Розглядаючи їх роботи, споживчий і клієнтський капітал, структурний капітал, організаційний капітал і соціальний капітал, особистий капітал, антропоморфний капітал і людський капітал умовно можна вважати однаковими (табл. 1).

Таблиця 1

Структура складових інтелектуального капіталу

		Автори									
		Свейбі К.-Е. (1989) [4]	Сторарт Т. (1990) [1, с. 12]	Сент Онж Х. (1991) [6]	Едвінсон Л., Мелоун М. (1991) [5]	Брукінг Е. (1996) [2, с. 31]	Армстронг М. (2002) [7]	Даум Ю.Х. (2002) [8]	Вакульчик О.М. (2007) [10]	Колот А.М. (2007) [9, с. 9- 10]	Голишева Є.О. (2011) [3, с. 178]
Складові інтелектуального капіталу	Індивідуальна компетентність	Людський капітал			Людські активи	Людський капітал					
	Внутрішня структура	Структурний капітал		Структурний капітал	Інфраструктурні активи	Організаційний капітал	Структурний капітал		Капітал установи	Організаційний капітал	
	Зовнішня структура	Споживчий капітал	Клієнтський капітал		Інтелектуальна власність	Соціальний капітал	Партнерський капітал	Ринковий капітал (ціна бренду)	Капітал взаємодії з інститутами ринку	Споживчий капітал	
					Ринкові активи						Клієнтський

Принципово іншу структуру запропонував А. М. Колот. На відміну від попередників, автор вибудовує чітку ієрархію нематеріальних активів у структурі інтелектуального капіталу. Метод А. М. Колота є оригінальним у виокремленні людського капіталу, інституційного капіталу та капіталу, що

взаємодіє з ринковими інститутами в структурі ІК. Формально інституційний капітал подібний до структурного капіталу, але його структура включає ліцензії, патенти та технології, які автори включають разом з організаційною структурою, товарними знаками, корпоративною культурою, системами зв'язку та корпоративними базами даних. Капітал для взаємодії з ринковими інституціями, окрім відносин із клієнтами та партнерами, також включає розроблені ними технології. [9, с. 9-10].

Специфічне лінгвістичне новаторство простежується в працях О. М. Вакульчика, Г. Л. Ступнікера, В. Ю. Школа, В. О. Щербаченко та Ю. С. Ситник протягом останніх років продемонстрували нетрадиційний підхід до виділення структурних компонентів ІР або змістовного наповнення цих компонентів. О. М. Вакульчик, Г. Л. Ступнікер зазвичай окремо виділяють людський капітал у складі ІК, тоді як структурний капітал розглядається виключно з точки зору інтелектуальної власності, вони включають, окрім ліцензій, патентів та сертифікатів якості, ступінь організації бізнес-процесів. і реалізовано через ІТ-технології. Автори вважають, що цінність бренду є найважливішим фактором у визначенні ринкового капіталу бізнесу, на це впливають ступінь лояльності клієнтів, репутація бізнесу та його інноваційна активність [10, с. 63; 11].

Таким чином, проаналізувавши погляди авторів на поняття інтелектуального капіталу, що містять різні та подібні елементи досліджуваної категорії, можна узагальнити структуру складових інтелектуального капіталу на внутрішні та зовнішні складові. До внутрішніх складових можна віднести людський капітал/активи, а також структурний капітал (капітал установи). А зовнішні складові формуються з капіталу клієнтського капіталу, капіталу споживачів, партнерів, бренду.

Список використаних джерел

1. Стюарт Т. А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций. Пер. с англ. В. А. Ноздриной. Москва: Поколение, 2007. 368 с.
2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: моногр. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 288 с.
3. Голишева Є. О. Споживчий капітал промислових підприємств-інноваторів: сутність, структура та роль. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 4, Т. II. С. 175–180.
4. Sveiby K. E. The New Organizational Wealth: Managing and Measuring Knowledge Based Assets URL: <http://www.sveiby.com/articles/MeasureIntangibleAssets.html>.
5. Edvinsson L., Malone M. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Roots. – New York: Harper Business, 1997. 225 p.
6. Saint-Onge H. Knowledge Management: According to Saint-Onge. URL: <http://www.knowinc.com/saint-onge/primer/hso1.htm>.

7. Sullivan P. Value-driven Intellectual Capital; How to Convert Intangible Corporate Assets into Market Value. Wiley, 2000. pp. 238–244. – URL: <http://www.sveiby.com/articles/icmmovement.htm>.

8. Daum J. H. Intangible Assets: die Kunst, Mehrwert zu schaffen. Interview veröffentlicht in: sapinfo.net, 18.02.2002 URL: <http://www.sapinfo.net/public/de/interview.php4/page/0/article/comvArticle-174953c8c0ceae7e30/de>.

9. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань. Економічна теорія. 2007. № 2. С. 3–13.

10. Вакульчик О. М., Ступнікер Г. Л. Формування економічної категорії "інтелектуальний капітал" в умовах стратегічного розвитку підприємства. Механізм регулювання економіки. 2007. № 2. С. 60–64.

11. Ситник Й. С. Інтелектуалізація капіталу організації та його структурування. Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. – К.: КНЕУ, 2012. Спец. вип.: у 2 ч. – Ч. 1: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту / відп. за вип. С. М. Соболев. С. 332–342.

УДК 331.1

JEL Classification: M14

Казанцева А. Є.,

здобувач вищої освіти,

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Дорошенко Г. О.,

д-р екон. наук, професор,

завідувач кафедри економіки та менеджменту,

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Управління організаційною культурою – це складний багатогранний процес, зміст та особливості якого формуються залежно від багатьох складових: місія та стратегія діяльності підприємства; "відношення" керівників підприємства до концепції організаційних цінностей; стадія життєвого циклу підприємства; пріоритети у векторі розвитку підприємства (зовнішня адаптація/внутрішня інтеграція); застосовувані механізми

подолання опору змінам персоналу; тип організаційної культури, обраний як пріоритетний; підхід до управління діяльністю підприємства загалом (системний, процесний, функціональний тощо) [1, с. 14].

У сучасній теорії сформульовано понад десять різних підходів до управління діяльністю підприємства [2], але практичне застосування мають функціональний, процесний, ситуаційний та системний підходи.

При функціональному підході управління здійснюється виходячи з визначення підприємства як сукупності структурних одиниць (підрозділи, відділи тощо) конкретної функціональної спеціалізації, що перебувають у чіткій ієрархічній підпорядкованості. Кожен підрозділ орієнтований на виконання вузькоспеціалізованих завдань, а не на реалізацію місії та стратегії підприємства. Персонал не зацікавлений в успішності загальних цілей підприємства та задоволенні потреб кінцевого споживача, оскільки система оцінки його праці не пов'язана з результатами діяльності підприємства. Насамперед, персонал орієнтований на задоволення запитів безпосереднього керівника і вирішення поставлених їм завдань. Критерії якості та ефективності підрозділів та підприємства в цілому часто не корелюються і можуть бути взаємовиключними. Найчастішим явищем функціонального підходу є внутрішня конкуренція між підрозділами.

При системному підході управління здійснюється виходячи з представлення підприємства як цілісної відкритої системи, що складається з сукупності взаємозалежних підсистем, націлених на забезпечення сталої діяльності підприємства в умовах зовнішнього середовища, що швидко змінюється. Використання підходу сприяє прояву у діяльності підприємства ефекту синергії та емерджентності. Системний підхід часто критикують за його абстрактність, але глибокі та деталізовані дослідження діяльності підприємства як цілісної системи дозволяють знайти ефективні рішення складних проблем з мінімальними витратами на відміну від інших підходів. Найбільшу ефективність системний підхід показав при оцінці поточної діяльності підприємства в умовах високої невизначеності зовнішнього середовища.

Ситуаційний підхід ґрунтується на застосуванні методів та способів управління залежно від конкретної ситуації. Вибір методу та способу управління визначається сукупністю факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на діяльність підприємства. При ситуаційному підході керівники за допомогою різних методів діагностики визначають змінні, процеси та явища, що формують ключовий вплив на організаційну поведінку персоналу, результативні показники діяльності підприємства та прагнуть впливати на них.

Особливість управління при ситуаційному підході пов'язана з тим, що жоден із методів та способів управління не можна вважати однозначно ефективним – універсального способу вирішення проблем не існує – все залежить від конкретної ситуації. Ефективність управління в рамках ситуаційного підходу багато в чому залежить від професійних компетенцій управлінців та рівня їх адаптивності в умовах зовнішнього середовища, що швидко змінюються.

При процесному підході управління здійснюється з візуалізацією підприємства як сукупності процесів, у яких задіяні всі структурні одиниці, об'єднані задля досягнення спільних цілей підприємства. Акцент в управлінні зосереджено на бізнес-процесах.

На відміну від функціонального, при процесному підході працівник орієнтований на кінцевого споживача, він чітко усвідомлює свою роль у системі підприємства, зацікавлений і мотивований у підвищенні ефективності діяльності підприємства.

Управлінці у межах процесного підходу наділені ширшими повноваженнями, можливістю самостійно приймати управлінські рішення. Разом із розвиненістю горизонтальних зв'язків між структурними підрозділами це забезпечує ефективну систему комунікацій та високу швидкість адаптивної реакції на зовнішні та внутрішні зміни.

Незважаючи на всі переваги і недоліки, жоден із класичних підходів до управління не може вважатися однозначно вірним і сучасним або неефективним і застарілим стосовно управління організаційною культурою підприємства [3, с. 215]. Застосування кожного з охарактеризованих підходів управління організаційною культурою підприємства виправдане та доцільне залежно від безлічі складових, серед яких галузева специфіка діяльності підприємства, масштаби діяльності, структурні особливості підприємства, стратегічні орієнтири керівництва тощо. Високу ефективність показує поєднання кількох підходів до управління.

Список використаних джерел

1. Монастирський Г. Л. Теорія організаційної культури підприємства : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 288 с.
2. Менеджмент: простір варіантів : навч. посіб. / за заг. ред. проф. Г. О. Дорошенко. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/16194> (дата звернення: 12.04.2024).
3. Менеджмент у VUCA-світі: пошук рівноваги : монографія / за заг. ред. Г. О. Дорошенко. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 433 с.

УДК 005.95:005.22

JEL Classification: M54

Медяник Ю. Г.,
викладач кафедри
економіки та менеджменту,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків
Жихарева В. В.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Трансформаційні процеси, які відбуваються на сьогоднішній день в економіці, підвищують значимість конкурентоспроможності компанії, що ставить принципово нові завдання у сфері управління персоналом.

Ефективне управління персоналом, створення системи швидкої адаптації нових співробітників до роботи в компанії та ринкових умов, створення соціальних та комфортних умов для особистісної самореалізації стають факторами, що визначають успішну, стабільну та економічно безпечну роботу компанії.

Адаптація персоналу – це процес впровадження людини до нового середовища, що включає поступове включення працівника у виробничий процес у нових умовах.

Адаптація співробітників дозволяє досягти кількох цілей, у тому числі [3]:

1. Для компанії:

- забезпечити підвищення ефективності праці працівника та прискорити процес досягнення відповідного рівня продуктивності праці;
- встановлювати або підтримувати позитивні відносини всередині колективу;
- запобігти помилкам, яких можуть допустити нові співробітники, та знизити пов'язані з ними втрати;
- зменшити можливі витрати досвідчених співробітників за рахунок допомоги новим співробітникам;
- зниження плинності кадрів.

2. Для працівника:

- встановити здорові робочі відносини;
- набуті необхідні професійних навичок та знань;
- зменшити рівень нервової напруги.

Насамперед, виділяють чотири основні етапи адаптації співробітників: оцінка готовності працівників; орієнтація на зміни в компанії; активна орієнтація працівників; функціонування працівників в нових умовах.

На сьогоднішній день, можна виділити такі ефективні методи адаптації персоналу, як метод занурення, наставництво, welcome-тренінг, job-shadowing, buddying, tell-show-do, secondment та e-learning [1]. Дамо характеристику методам адаптації персоналу:

1. Метод занурення застосовується при адаптації співробітників, які працюють на управлінських посадах різного рівня, і включає повне занурення у практичну діяльність з першого дня роботи. Найчастіше до такої адаптації на випробувальному терміні вдаються керівники, які з перших днів роботи мають продемонструвати здатність приймати самостійні рішення, відповідальність та очікуваний роботодавцем рівень професійного лідерства.

2. Наставництво. Даний метод славиться своєю ефективністю за рахунок мінімальних трудовитрат для роботодавця та зміцнення колективних зв'язків. Під час її реалізації співробітники самостійно інструктують новачка, організовують його діяльність, оцінюють його працездатність.

3. Welcome-тренінг. Метод попередньої передачі знань про компанію та діючі в ній правила, покликаний швидко ознайомити співробітника із загальною інформацією про суб'єкт ринку, його історію, продукти, послуги, структуру та організаційну культуру.

4. Job-shadowing – це адаптивна технологія, за якої новий співробітник стає "тінню" більш досвідченого співробітника, супроводжує його протягом робочого дня, обговорює з ним виробничі ситуації, отримує реальний досвід та якісний зворотний зв'язок.

5. Buddying – це технологія, яка передбачає адаптацію шляхом встановлення рівних, дружніх відносин із колегою. Це насамперед підтримка, допомога, керівництво та захист певною мірою однієї людини для досягнення своїх результатів та цілей.

6. Модель tell-show-do (tell – розкажи, show – покажи, do – зроби) допомагає правильно вибудувати роботу між коучем та новачком, щоб швидко та ефективно освоїти нові навички. На кожному етапі цієї моделі, наставник пояснює співробітнику завдання, встановлюючи порядок його виконання за окремими етапами.

7. Secondment (вторинне навчання) – "відрядження" персоналу на певний період у іншу структуру з ціллю придбання нових необхідних

навичок. У цьому відрядження немає нічого спільного зі стажуванням. Суть його в тому, що співробітника тимчасово направляють до іншої філії тієї ж компанії або до іншої компанії. Secondment може бути короткостроковим (близько 100 робочих годин) або тривалішим (до року). Цей метод дуже популярний у США та Європі [5].

8. E-learning – дистанційне навчання або blended Learning – змішане навчання. Для ефективного використання e-learning необхідна велика дисципліна (навіть самодисципліна). У Європі цю проблему вирішують, роблячи модулі максимально інтерактивними. Програми є естетично красивими, від них неможливо відірватися, вони роблять так, що інтерес співробітників постійно зростає. На Заході e-learning існує близько шести років.

У сучасних економічних умовах України, враховуючи спочатку карантин, а потім початок масштабної війни, зовнішнє середовище компаній характеризується невизначеністю, динамікою та непередбачуваністю. Саме в сьогоднішніх складних умовах дуже важливо гнучко реагувати та адаптуватися до змін, щоб уникнути кризової ситуації та продовжити функціонування компанії. В 2022 році відбулося суттєве зменшення кількості вакансій з одночасним зростанням фактичної кількості безробітних. Це підвищило конкуренцію за робочі місця.

Сьогодні багато великих компаній, особливо іноземних перейшли на віддалену або змішану роботу (поєднання онлайн та офлайн праці). У таких умовах дуже важливо приділяти належну увагу адаптації персоналу, адже процес адаптації при віддаленій роботі суттєво відрізняється від запровадження цього ж процесу в офлайн форматі.

Онбординг – найважливіший етап адаптації на новому місці. Воно створює перше враження про компанію, її процеси та корпоративну культуру та впливає на рішення співробітника про продовження співпраці. Кінцева мета адаптації – максимально швидко та ефективно перетворити новачка на продуктивного співробітника. Дослідження доктора Тайли Бауер із блогу SHRM, яке було проведено у 2019-2020 роках у співпраці з Орегонським університетом, з 1000 опитаних співробітників 69% заявили, що комплексна програма онбордингу втримала їх у компанії як мінімум на 3 роки [5].

У ході опитування, проведеного між студентами та випускниками вузів, які отримали перший професійний досвід та розпочали професійну адаптацію в різних компаніях України, було виявлено основні проблеми початкової адаптації, з якими стикається новачок на початку роботи, які негативно впливають на працівника аж до ухвалення рішення залишити організацію (рис. 1).

Рис. 1. Результати опитування серед студентів та випускників, щодо основних проблем первинної адаптації на новому робочому місці [2]

Сучасні процедури та практика управління адаптацією персоналу повинні передбачати:

- планування роботи або виробничих завдань;
- оцінка рівня підготовки, компетенцій та результативності роботи нового співробітника;
- орієнтація на практичне ознайомлення нового працівника з обов'язками;
- підключення новоприйнятих співробітників до наставників, організація спеціального адаптаційного навчання;
- корпоративні зв'язки та ефективні комунікації для організованого отримання необхідної інформації на всіх етапах;
- створення взаємодії між безпосереднім керівником і тільки прийнятим на роботу співробітником.

Отже, завдяки ефективним методам адаптації персоналу до складних умов, що склалися в країні, можна досягати високих результатів роботи персоналу. Система адаптації персоналу дозволяє швидко і ефективно запровадити працівника на нову посаду, максимально розкрити його можливості. А отже, правильна процедура адаптації формує у співробітника лояльність до компанії та мотивує на довгострокову співпрацю, де він починає дивитися в одному напрямку з організацією, в якій працює.

Список використаних джерел

1. Адаптація персоналу в США URL: http://studopedia.net/10_149163_lektsiya-adaptatsiyapersonala.html (дата звернення: 04.04.2024).

2. Дев'яте соціологічне дослідження серед українців, щодо досвіду адаптації при працевлаштуванні. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyate_opituvannya_shodo_dosvidu_ukrainciv_v_adaptacii_na_roboti_ta_vydosyn_u_kolektyvu.html (дата звернення: 01.04.2024).

3. Діденко Є.О., Козуб О.В. Особливості процесу адаптації персоналу на підприємстві. *Електронний архів Київського національного університету технологій та дизайну*. URL: <https://er.knutd.edu.ua> (дата звернення: 01.04.2024).

4. Онбординг. Адаптація персоналу в умовах віддаленої роботи. URL: <https://peopleforce.io/uk/blog/onbording-adaptatsiya-personalu-v-umovah-viddalenoj-roboti> (дата звернення: 04.04.2024).

5. Staff-capital Адаптація персоналу URL: <http://staff-capital.com/uk/articles/adaptazija-personala.html> (дата звернення: 08.04.2024).

УДК 3316:658.3

JEL Classification: M11

Понедельченко К. В.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Пенська І. О.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИ ТЕХНІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ

У ході комплексного дослідження підготовки до реалізації інноваційного проєкту на виробничому підприємстві необхідно враховувати як специфіку галузі так і стандартні елементи та процеси, що характерні для інноваційного процесу.

Високотехнологічне виробництво стає ключовим об'єктом, що сприяє розвитку економічного потенціалу підприємства, зростання його конкурентоспроможності. До високих технологій відносяться не лише інформаційні (цифрові) технології, а й інтерактивне проектування,

обладнання, високотехнологічна продукція, вироблена з використанням адитивних технологій, нових матеріалів, передової сировини. Відмінними рисами наукомістких та високотехнологічних виробництв є [1]:

- значна частка розробок, що містять нові високоінтелектуальні конструкторські рішення;
- значна економічна ефективність науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та конструкторсько-технологічних розробок;
- складні процеси технологічної підготовки виробництва та їх висока якість;
- високі ризики незавершення проєктів у встановлені терміни;
- трудові ресурси, які мають високу кваліфікацію та інтелектуальні можливості, творчий потенціал;
- механізм внутрішньої організації процесів з урахуванням специфіки;
- ступінь оновлюваності продукції.

Так як ступінь оновлюваності продукції для інноваційних підприємств нетривалий, необхідна постійна модернізація у частині внесення змін у конструкції та розробку нових способів виробництва.

Слід зазначити, що наукові дослідження та дослідно-конструкторські роботи передбачають розробку сучасних підходів, тому технічна підготовка нового виробництва передбачає закупівлю та виготовлення обладнання, пристроїв, технологічного оснащення, інструментів та реорганізацію промислового підприємства та його структурних підрозділів. Одночасно з цим здійснюється розробка конструкторської та технологічної документації у рамках конструкторської та технологічної підготовки виробництва.

У процесі технічної підготовки виробництва відбувається вдосконалення системи планування. Роботи етапів конструкторської та технологічної підготовки виробництва в більшості випадків розпаралелені. Відповідно до результатів аналізу технічної підготовки виробництва при виконанні сучасних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт на промислових підприємствах встановлено, що як правило цей процес організується після одержання організаційно-розпорядчих документів: контракту або замовлення [2].

Управління технічною підготовкою виробництва включає планування та координацію. Вони передбачають низку специфічних робіт з боку конструкторського та виробничого підрозділів, але при неякісній координації виникають проблемні питання у плануванні на етапах випуску робочої конструкторської документації (входить до етапу конструкторської підготовки виробництва) та відкриття виробничої відомості (входить до етапу технологічної підготовки виробництва), наслідком цього буде невиконання умов контракту до встановленого термін.

При відставанні від запланованих термінів випуску робочої конструкторської документації зсуваються строки:

- оформлення заявок на укладання договорів та закупівлю сировини та матеріалів;
- відкриття виробничої відомості;
- поставок сировини, матеріалів, деталей та складальних одиниць;
- виготовлення зразків техніки;
- контракту.

Управління технічною підготовкою виробництва на інноваційних виробничих підприємствах здійснюється за допомогою різних інструментів: наказів, розпоряджень, планів, план графіків, "догонних графіків", "дорожніх карт", бюджетів, систем управління та ін. За допомогою таких інструментів реалізуються основні процеси управління, до яких відносять планування, організація, контроль, мотивацію [3]. Як показує практика, підприємства, орієнтовані на виробництво наукомісткої та високотехнічної продукції потребують впровадження сучасних методів та інструментів управління технічною підготовкою виробництва при виконанні науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. До основного завдання при цьому можна віднести підвищення якості та ритмічності здійснення технічної підготовки виробництва, а це залежить, в першу чергу, від якості управління персоналом.

У ході вивчення сучасної наукової літератури за тематикою дослідження було виділено наступні інструменти, що часто використовуються при управлінні технічною підготовкою виробництва, впроваджені нових схем та бізнес-процесів у діяльність науково-виробничих підприємств [4, 5]:

1. Інструмент координації:

"Hyperion Pillar", що накопичує інформаційні потоки з управління бюджетним процесом.

2. Інструменти планування:

Microsoft Excel – накопичує, узагальнює інформаційні потоки при менеджменті та плануванні проекту та є інструментом для створення планів-графіків, дорожніх карт та ін. Microsoft Project – це програмний продукт, призначений для управління проектами, заснований на графічному відображенні інформаційних потоків проекту відповідно до часових рамок.

3. Інструменти організації та супроводу виробництва: різні додатки BAS та MASTER, що містять інформаційні потоки конструкторського проектування та технологічної підготовки виробництва.

Ці інструменти дозволяють системно, синергетично, організаційно, з урахуванням принципу управлінської ефективності проводити основні роботи з підготовки до втілення результатів науково-дослідних робіт у виробництво, а також додатково забезпечують:

- модульність формування та закріплення завдань за виконавцями та керівниками відповідно до рівня управління підготовкою виробництва;
 - забезпеченість керівників підрозділів необхідним та достатнім обсягом знань для виконання координації дій виконавців;
 - забезпеченість релевантності інформаційного забезпечення, тобто створення інформаційних фільтрів регулювання інформаційних потоків;
 - диференціацію робіт за складністю, новизною та тривалістю.
- Використання цих та аналогічних інструментів при підготовці до реалізації інноваційного проекту на виробничому підприємстві сприяє підвищенню ефективності управління ним.

Список використаних джерел

1. Єпіфанова І. Ю., Гладка Д. О. Інноваційний потенціал підприємства: сутність, складові та фактори впливу. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С. 354–360.
2. Волошина-Сідей В., Новак К., Яковенко А. Сутність та роль розвитку інноваційної діяльності в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-33>.
3. Менеджмент: простір варіантів : навч. посіб. / за заг. ред. проф. Г. О. Дорошенко. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/16194> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Stanford N. Guide to organization design: creating high-performing and adaptable enterprises. London : Economist, 2007.
5. Trott P. Innovation management and new product development. Harlow : Financial Times/Prentice Hall, 2008.

УДК 658:65.012.8:339

JEL Classification: M21

Равлінко З. П.,

канд. юрид. наук, доцент, докторант,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ключовим моментом для українських підприємств будь-якої спеціалізації є гіпердинамічність змін умов діяльності, коли не лише розвиток, але й виживання визначається рівнем безпекової діяльності. Саме суб'єкти безпеки повинні встановлювати перелік актуальних як на певний момент часу ризиків й загроз, так й розпізнавати такі фактори в ході реалізації трансформаційних змін стосовно підприємства. Можливість виконання таких завдань обумовлюється поступом у безпековій діяльності, в основі чого має лежати інформаційне підґрунтя про результативність її здійснення і не в окремих випадках, а на постійній основі, тобто систематично, виходячи із різноаспектної активності суб'єктів безпеки [1, с. 28; 2, с. 165; 3; 4, с. 98; 5, с. 198; 6, с. 55]. Таке інформаційне підґрунтя дає змогу як зробити висновки про виконання суб'єктами безпеки поставлених завдань, так й послуговує основою для постійного покращення базових засад організації та реалізації безпекової діяльності. Викладені аргументи доводять необхідність зосередження наукових розвідок на вирішення важливої проблеми, яка полягає у розробленні технології оцінювання результативності безпекової діяльності торговельних підприємств.

Метою цього дослідження є розроблення технології оцінювання, яка повинна включати засади визначення певної кількості індикаторів, але є більш складним й організованим процесом для широкого практичного застосування. В нашому випадку технологія оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства являє собою поєднання знань (в т.ч. методів, інструментів, прийомів, принципів), досвіду, організаційних, технічних та інших рішень про умови, засади та послідовність здійснення операцій, виконання яких дозволяє отримати цілісне бачення перебігу безпекових процесів й активності суб'єктів безпеки у виконанні визначених завдань (рис. 1).

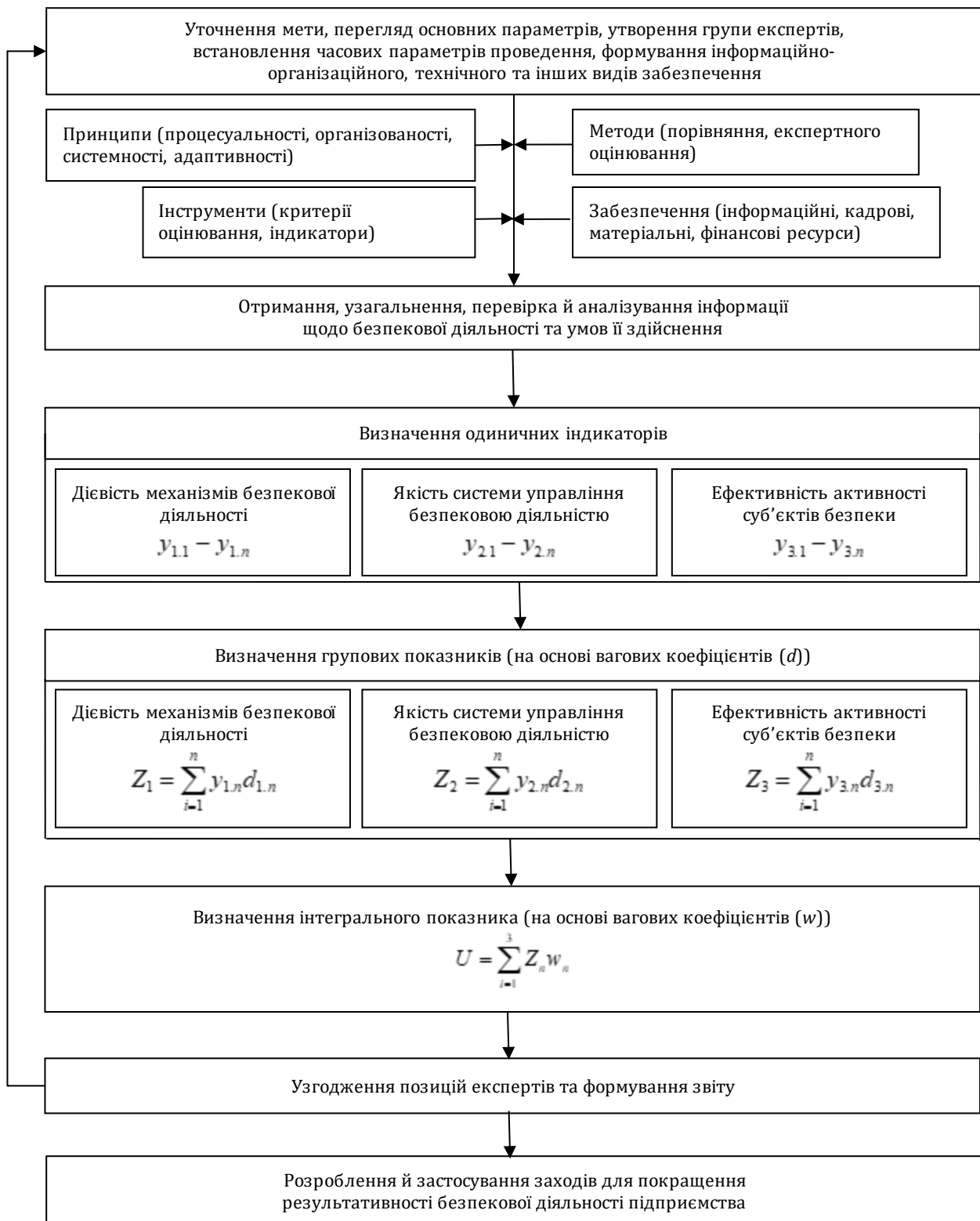

Рис. 1. Технологія оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства

Розроблена технологія пройшла апробацію стосовно шести торговельних підприємств (рис. 2).

Здійснене порівняння величини й динаміки інтегрального показника дало змогу зробити кілька наступних узагальнень:

– у 2023 р. відносно 2021-ого стосовно усіх підприємств фіксується зниження, але має місце як часткове відновлення після 2022-го (ПП "Троянда Захід" та ПрАТ "Запоріжжоптторг") так відсутність поступу (інші підприємства);

– у відповідності до застосовуваної шкали, у 2023-му результативність безпекової діяльності ПП "Троянда Захід", ПрАТ "Запоріжжоптторг" та ПрАТ ОРТП "Закарпатмеблі" була "прийнятною", інших підприємств – "низькою" без очікувань позитивних змін в короткостроковій перспективі.

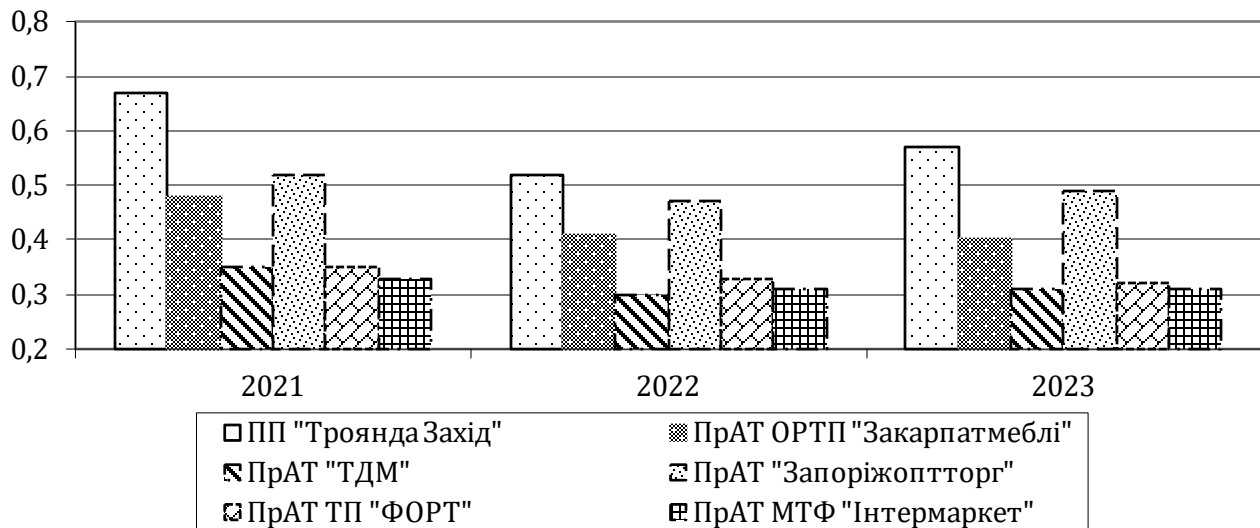

Рис. 2. Результати розрахунку інтегральних показників результативності безпекової діяльності

Розроблена технологія містить чіткий алгоритм дій щодо оцінювання результативності безпекової діяльності торговельного підприємства. Три складові передбачають розрахунок широкого переліку первинних індикаторів із наступним об'єднанням у групові показники та визначення інтегрального показника, чому сприяють вагові коефіцієнти, які максимально враховують специфіку торгівлі й забезпечення безпеки в умовах відповідного суб'єкта господарської діяльності. Апробація технології в умовах шести торговельних підприємств дала змогу сформулювати уявлення про рівень результативності безпекової діяльності і отримати необхідну інформаційну основу для розвитку безпекознавства, зокрема в частині покращення готовності до функціонування в гіпердинамічному просторі. Подальші наукові розвідки доцільно проводити стосовно розроблення механізму трансформації системи управління безпековою діяльністю торговельних підприємств.

Список використаних джерел

1. Вахлакова В. В. Оцінювання стану безпекозабезпечувальної діяльності підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2021. №1(53). С. 27–35.

2. Копитко М.І., Ільків Ю.І. Управління безпековою діяльністю інноваційно-активних підприємств. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3 (9). С. 162–172.
3. Мельник С. І., Равлінко З. П., Дуфенюк О. М. Засади створення зовнішнього інформаційного поля безпекової діяльності торговельних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2866/2790> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Фостяк В. І. Концепція управління безпековою діяльністю підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 4 (66). С. 97–103.
5. Франчук В. І. Теорія безпеки соціальних систем. Львів; Одеса : Фенікс, 2020. 224 с.
6. Штангрет А. М., Шляхетко В. В. Інтелектуалізація управління безпековою діяльністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 67. С. 54–59.

СЕКЦІЯ 6. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
SECTION 6. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

УДК 323.21

JEL Classification: Z19

Вороніна Ю. Є.,

канд. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри менеджменту
та публічного адміністрування

Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
АКТИВНОСТІ МОЛОДІ**

Становлення громадянського суспільства та розбудова демократичного миру ґрунтується на засадах дотримання відповідальності, правопорядку, веденням соціально-відповідального суспільного ладу, дотримання активної життєвої позиції кожним громадянином країни. Міць громадянської позиції формує соціально-відповідальне суспільство, саме воно виховує у підростаючого покоління патріотизм. Соціальна відповідальність починається з набуття людиною повноважень та прав зі створення добродійних справ стосовно оточуючих людей.

Громадянська активність молоді має тісний зв'язок із громадянською позицією молодих людей, яка свідчить про рівень її розвитку як громадянина, ступінь зрілості людини, який усвідомлює своє місце і роль у процесі державотворення країни, в якій він живе. Основними складовими громадянської активності є: ініціативність, організаторські здібності, рівень її розвитку як громадянина, вимогливість до себе, готовність допомагати іншим, відповідальність за виконання громадських доручень, бути корисним для оточуючих. Громадянська активність, в першу чергу, ґрунтується на громадянських почуттях: відповідальності, патріотизмі, небайдужості до майбутнього – не тільки свого, а і всієї країни. [1]

На думку Е. Афоніна і Т. Бельської, глобальне громадянське суспільство – "це великий, взаємопов'язаний і багаторівневий соціальний простір, сповнений конфліктів і компромісів, що включає в себе величезну кількість середовищ, що взаємодіють, та видів існування: коаліцій і громадських рухів, організацій і громад, громадських та бізнесініціатив, які, незважаючи

на часові бар'єри, значні географічні відстані, результати діяльності цих об'єднань, стають відчутними на регіональному рівні та в планетарному масштабі. Глобальне громадянське суспільство створює передумови для самореалізації індивідів і соціальних груп, людства в цілому та окремих націй і держав" [2].

Формування громадянської активності молоді включає такі елементи: ставлення громадянина до інститутів влади і політичної системи, становлення громадянської компетентності і відповідальності у надбанні позитивного досвіду участі у громадському житті, ставлення громадянина до самого себе і до інших людей, вивчення і засвоєння демократичних настанов та цінностей.

Громадянська активність молоді в сучасному українському суспільстві залежить не тільки від зовнішніх факторів, а й від середовища в якому живе особистість. Активна громадянська позиція молоді людини перш за все, формується на морально-етичному рівні, адже тільки усвідомлюючи себе необхідною для оточуючих і своїй державі, людина хоче змінювати життя на краще та щось робити [3].

Виховання молоді людини з активною громадянською позицією повинно полягати у зацікавленні її у цій діяльності. Потрібно зважати, що виховання не може бути продуктивним за відсутності власного прагнення особистості до змін. Активна участь молоді у громадському житті – запорука успіху і прогресу нашого суспільства, адже саме молодь складає найбільшу частку населення країни. Громадянська освіта і виховання особистості сприяють її критичному мисленню, самоусвідомленню, всебічному розвитку, свободі вибору, відданості загальнолюдським цінностям, конструктивним відносинам та мирному розв'язанню конфліктів, повазі до поглядів інших, що є важливим як для особистого розвитку демократичного громадянина, так і демократичного суспільства в цілому. Громадянська, політична, культурна, соціальна активність молодого покоління залежить від того, як держава побудує з ним свою роботу. Необхідно створити таку органічну систему, яка здатна забезпечити ефективний розвиток країни, суспільства, особистості в усіх сферах суспільного життя.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають фундамент для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, толерантності, виваженості, відповідальності, свободи, здорового способу життя, готовності до змін.

В сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у економіці, політиці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток України [4].

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про традиції України.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

Список використаних джерел

1. Слижук-Денісенко М. Методична розробка "Громадянська активність молодого покоління". Чернівці, 2022.
2. Афонін Е. А., Бельська Т. В. Глобальне громадянське суспільство як феномен сучасного глобального світу. *Social and humanities policy. Bulletin NAPA*. 2013. № 4. С. 9–16.
3. Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Зміна поколінь як довгостроковий фактор ціннісної трансформації в суспільстві теорія Інглехарта. URL: <http://socna5.at.ua/publ/1-1-0-40> (дата звернення: 12.04.2024).

СЕКЦІЯ 7. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА
SECTION 7. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

УДК 338.48

JEL Classification: Z32

Гопанчук Л. М.,
канд. техн. наук, доцент,
викладач фахових дисциплін
відділення харчових технологій,
Волинський фаховий коледж Національного
університету харчових технологій, м. Луцьк

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГОСТИННОСТІ

Сучасні тенденції гостинності 2024 року відкривають нові очікування від ресторанного бізнесу та показують широкий розвиток кулінарного різноманіття. В нашій статті ми хочемо проаналізувати ці тенденції гостинності 2024 року та надати рекомендації щодо впровадження їх у розвиток сучасного ресторанного бізнесу.

Уже кілька років поспіль експерти із харчових тенденцій розглядають ці питання у своїх наукових дослідженнях та публікаціях.

У цій статті ми досліджуємо тенденції гостинності на 2024 рік. Ось основні тенденції, які на нашу думку є основними факторами розвитку сучасного ресторанного бізнесу:

1. Рослинна їжа.
2. Місцева екзотика.
3. Повторне використання їжі.
4. Мінімальні відходи їжі.
5. Відновлювальне харчування [1].

2024 рік дає змогу зазирнути в майбутнє гостинності та розкрити її основні тенденції та чинники, які як очікується, спричиняють зміни в галузі громадського харчування в цьому році.

У розвитку сучасної гостинності 2024 року можна виділити два ключових фактори впливу:

1. Майбутнє органічної продукції.
2. Змінна культура харчування.

Майбутнє органічної продукції стосується питання повернення до витоків минулого чи руху вперед із новими технологіями. Це означає, що

органіка, схоже досягла своїх меж і потребує змінної парадигми, яка поєднує в собі технологічні інновації та екологічне виробництво.

Змінна культура харчування стосується того, як зміна клімату все більше висуває рослинне харчування на передній план нашої харчової культури.

Рослинна їжа вже деякий час є важливою та успішно запровадженою тенденцією, яка продовжуватиме відігравати вирішальну роль у 2024 році. Це зумовлено насамперед двома причинами: 1) з одного боку, зростає усвідомлення зміни клімату та навколишнього середовища, особливо серед молодих поколінь; 2) з іншого боку, етичні зміни відбуваються щодо промислового тваринництва та виробництва м'яса. Зараз зростає попит на рослинні альтернативи, які забезпечують кулінарну насолоду без інгредієнтів тваринного походження [1, 3].

Нові вдосконалені технології ведуть до більш сталого виробництва продуктів харчування та пропонують альтернативи, створені для імітації смаку та текстури продуктів тваринного походження. До прикладу, це може бути прецизійне бродіння: ця технологія дає змогу виробляти сир у лабораторії без потреби в коров'ячому молоці. Такі стартапи, як Formo та New Culture, показують, яким чином це можна виготовити [1, 3, 4].

Тенденція, пов'язана з рослинною їжею, породжує ще один розвиток – "Вегурмани". Все більше ресторанів для гурманів зосереджуються на створенні оригінальних страв із використанням веганських інгредієнтів, де не упускаються елементи тваринного походження [2, 4].

Для рестораторів ця тенденція дає можливість розширити свої кулінарні пропозиції та виділитися серед конкурентів завдяки інноваційним творінням. Наприклад, ресторатори можуть пропонувати рослинні страви, які відповідають концепції споживача, або експериментувати з новими продуктами-замінниками. Загалом, ідея полягає в тому, щоб перенести фокус на стійкі та етичні харчові альтернативи без повного виключення м'яса та риби.

Тенденція № 2. Місцева екзотика.

Минулого року вже відбулися зміни в тому, де споживач може насолоджуватися ресторанными стравами. У 2024 році походження їжі стане ще більш важливим. Зокрема, з'являються дві нові розробки: 1. "Місцева їжа". 2. "Місцева екзотика".

Перший спрямований на зростання популярності традиційних місцевих страв. Йдеться вже не лише про регіональні продукти, а про місцеву їжу, яка виробляється екологічно безпечно в найближчому оточенні. Основна увага приділяється коротким ланцюжкам постачання, прозорим умовам виробництва та стійким методам вирощування [2].

На відміну від цього, місцева екзотика стосується місцевого вирощування або розведення екзотичних рослин і тварин. Цей підхід

передбачає переформатування продовольчого ринку без обмеження пропозиції. Багато харчових продуктів, які зазвичай транспортуються на далекі відстані, можна виробляти на місцевому рівні (наприклад, м'ясо з Австрії або інжир з Німеччини) [2].

Отже, щоб успішно реалізувати сучасні тенденції гостинності у теперішньому ресторанному бізнесі, то потрібно першочергово налагодити партнерські відносини з місцевими фермерами, які виробляють свою їжу справедливо, якісно та екологічно. Потім підкреслити у меню ресторану, звідки походять інгредієнти, демонструючи своїм гостям, що ресторан прагне підтримувати здорове харчування.

Список використаних джерел

1. Особливості розвитку інноваційних технологій у сфері ресторанного господарства. Вилучено з: <https://elar.khmnmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9d225d3a-abcb-462c-bd37-4e879a848ab8/content>.

2. Hospitality Trends 2024: What You Can Expect for Your Restaurant. Вилучено з: <https://www.foodnotify.com/en/blog/hospitality-trends-2024>.

3. Гопанчук Л. (2024). Безпека та якість продуктів харчування як запорука здорового способу життя. *Scientific Collection "InterConf"*, (188), 377–384. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5384>.

4. Гопанчук Л. (2024). Інноваційні технології здорового харчування. *Grail of Science*, (36), 178–181. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.16.02.2024.028>.

УДК 338.48

JEL Classification: Z32

Москвічова О. С.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри готельно-
ресторанної справи та туризму,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Успішний економічний розвиток забезпечується своєчасним визначенням перспектив та напрямів удосконалення з урахуванням можливих ризиків. Вивчення систем управління ризиками набуває ще більшої важливості та

актуальності у зв'язку з всесвітньою пандемією коронавірусу, значним погіршенням економічної ситуації в країні, невизначеністю перспектив та прогнозів для бізнесу, війною. Проблематика обраного напрямку дослідження обґрунтовується, по-перше, підвищенням впливу ризиків на діяльність організацій, створених у сфері надання послуг та обслуговування населення, по-друге, відсутністю стабільності на ринках послуг та ймовірності виникнення ризиків об'єктивного та суб'єктивного характеру, по-третє, змінами умов конкуренції, в основі якої знаходяться професіоналізм та інноваційність.

Підприємницькі структури, у тому числі суб'єкти готельного бізнесу, в період свого функціонування залежні від певних факторів, які можна розділити на зовнішні, безпосередньо не пов'язані з роботою підприємства (законодавчі реформи, конкуренти тощо), та внутрішні, що впливають на основну та додаткову діяльність підприємства (кредитний вибір, компетентність працівників тощо). Розглядаючи специфічні риси ризиків індустрії гостинності, можна виділити їх багатоаспектність і "сервісні ризики обслуговування" колективних засобів розміщення [1]. Готелі крім універсальних ризиків, що поширюються на всі організації (фінансові, інвестиційні та ін.), взаємодіючи з міжгалузевим туристично-рекреаційним комплексом, переймають на себе пов'язані з турбізнесом ризики: тривалість сезону та інші специфічні фактори.

Аналіз чисельності розміщених у готелях західної України постояльців за метою відвідування протягом 2014-2022 рр. має наступну структуру:

- щорічно збільшується частка відвідувачів, метою яких є відпустка, дозвілля та відпочинок (з 76,6% до 84,3%);
- знижується частка ділових та професійних поїздок (з 23,4% до 15,5%);
- відзначається зростання відвідувань з метою здобуття освіти та професійної підготовки - з 0,1% до 4,1%;
- суттєво коливається за роками значення частки відвідувачів з метою одержання лікувальних та оздоровчих процедур;
- знизилася чисельність відвідувачів, які прибули з метою покупок, відвідування магазинів тощо (з 12,3% до 1,2%);
- релігійні/паломницькі поїздки щорічно становлять 0,1% розміщених у готелях відвідувачів.

Непостійність структури відвідувань характеризує ризик готельної діяльності, зокрема неможливо зробити довгострокове планування завантаженості готелю. Крім того, останнім часом відвідувачі планують свої поїздки не заздалегідь, а за 2-3 дні до поїздки, тому неможливо скористатись послугами бронювання в повній позитивній мірі для готелю. А можуть бути ще і скасування чи перенесення броні, що тягне за собою збитки для готелю.

Іншим важливим показником діяльності готелів є тривалість перебування, яка прямо пропорційно впливає на обсяги витрат відвідувачів та формує доходи готельного підприємства. Терміни перебування в готелях залежать від цілей відвідування.

Перебування в готелях терміном 1-3 ночівлі характеризується як короткострокове. Такі поїздки здійснюються з метою відпочинку та розваг у святкові та вихідні дні, а також з діловими цілями – переважають у структурі розміщених відвідувачів і мають тенденцію до збільшення. Наступна група перебування в 4-7 ночівель включає відвідувачів з поїздками, які здійснюються переважно під час додаткової відпустки з різних мотивів; цей сегмент розвивається і становить близько 30%. Середньострокові поїздки (8-14 ночівель та 15-28 ночівель) відвідувачі здійснюють, перебуваючи у звичайній відпустці, та використовують з метою відпочинку та оздоровлення. Поїздки тривалістю в 29-91 і 92-182 ночівлі і більш незначні в структурі, що розглядається, вони відносяться до довгострокового перебування і пов'язані з відпочинком, лікуванням, професійними цілями (навчання, експедиції тощо).

Конкретизація господарського ризику суб'єкта готельного сектора економіки досягається у вигляді виявлення специфіки комерційної діяльності готельного суб'єкта [2]. Тому управління ризиками має бути внесено до загального організаційного процесу, а також повино мати свою стратегію, тактику та своєчасне здійснення. Стратегія складається з довгострокових цілей, аналізу невизначеності господарської ситуації, а також результативних методів досягнення цих цілей за тривалий термін. Стратегія зумовлює тактику – систему методів, що використовуються досягнення бажаних цілей у певних умовах, які суперечать довгостроковим цілям. Управління ризиками під час його настання (попередження) набагато ефективніше, ніж управління у процесі боротьби з ним.

Для того щоб керувати ризиком на підприємствах готельної індустрії, рекомендується застосування функціональний підхід, який побудований на дослідженні функцій ризику та факторах, що викликають, вироблення відповідної стратегії і тактики. Розглянемо дві основні функції ризику – захисну та стимулюючу.

Захисна функція полягає у запобіганні небезпекам і втратам, захисті від потенційних негативних наслідків, застосуванні методу компенсації ризику. Насправді це виглядає як створення резервних фондів, страхування ризиків, вироблення поведінки підприємства. У таблиці 3 наведено окремі типи стратегії та заходи тактики при прояві ризиків із різним рівнем впливу ступенем ймовірності ризиків.

Таблиця 1

Типи стратегії та тактичні заходи готелів при прояві ризиків

Ризик	Вплив	Ймовірність	Стратегія	Тактика
Скорочення потоку туристів	Катастрофічне	Можливо	Пом'якшення	Готель дбає про надання додаткових програм лояльності для існуючих клієнтів, залучення нових відвідувачів
Високі темпи інфляції	Катастрофічне	Можливо	Уникнення	Безперервний виробничий процес, правильний розподіл коштів сприяє нівелюванню впливів інфляції, що знижує обсяг вільних коштів
Загроза безпеці	Критичне	Можливо	Пом'якшення	Заздалегідь налагоджена робота служби безпеки знижує загрози життю людей, забезпечує безпека інформації
Зростання тарифів на опалення, електроенергію та ін.	Критичне	Ймовірно	Пом'якшення	За тісної співпраці зі службами ЖКГ можливі знижки і скорочення залежності від змінних тарифних ставок. Використання енергозберігаючих технологій
Поява нових конкурентів	Мінімальне	Можливо	Прийняття	Готель буде продовжувати функціонування та змагатися на ринку, дбаючи про збереження позитивної репутації
Зміна держ. регулювання (податки, охорона середовища, якість послуг)	Мінімальне	Ймовірно	Прийняття	Своєчасне регулювання діяльності готельного підприємства з покращення показників новими регламентами

На сьогоднішній день, суттєві прояви мають ризики високих темпів інфляції та скорочення потоку туристів, що катастрофічно впливає на готельний бізнес. Ці обставини враховуються в діяльності готельних підприємств і змушують формувати заходи щодо збереження бізнесу. Важливо зіставити стратегії управління ризику як із певним ризиком, так і з етапом життєвого циклу розвитку готелю. При правильному аналізі

обрана стратегія дає можливість готельному підприємству залишатись функціональним, а ефективне здійснення стратегії допоможе досягненню поставленої мети.

Для вирішення вищезгаданих проблем в організації системи управління ризиками необхідно провести додаткові заходи:

- закупівлю та встановлення сучасного програмного забезпечення для підвищення швидкості реакції та прийняття рішень;

- навчання або підвищення кваліфікації персоналу за такими напрямками, як антикризове управління, організація банкрутства та застосування нових технологій у системі управління ризиками;

- впровадження тренінгів зі спеціалістами з активізації та стимуляції системи управління ризиками;

- формування корпоративної культури задля забезпечення обміну інформацією між структурними підрозділами.

Превентивні заходи в системі управління ризиками вчені виділяють як обов'язкові, вказуючи на необхідність створення функціонально розподіленої системи в масштабі підприємства та спрямованої на створення умов для більш ефективного реалізації процесів виявлення та оцінки ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємства, їхньої кращої контрольованості та превентивності управління [3; 4].

Необхідно не тільки здійснювати управління ризиками, а й своєчасно вносити зміни до заходів та засобів обраного управління. Відхилення від заданої мети може бути як негативного, так і позитивного характеру, тому стимулююча функція ризику також враховується під час управління. Її прояв полягає в тому, що при вирішенні економічних завдань ризик є прискорювачем нових ідей та впровадженням інноваційних рішень, які можуть призводити до формування можливого успіху, отримання позитивних наслідків, тобто можуть виявлятися як чинник розвитку.

Загалом своєчасне освоєння правильних підходів до управління ризиком готельного підприємства призводить до скорочення ступеня невизначеності, зменшення негативних впливів, покращення діяльності, економії ресурсів, збільшення прибутку, появи конкурентних переваг та нових перспектив розвитку. Всі ці переваги дозволяють зробити висновок, що розглянуті елементи функціонального підходу в управлінні ризиками надають різноманітний інструментарій, що дозволяє підтримувати діяльність готельних підприємств, досягати поставлених цілей, мінімізувати негативні наслідки ризикових подій та отримувати позитивні результати діяльності.

Список використаних джерел

1. Левицька І.В., Климчук А.О., Басюк Д.І., Тарасюк Г.М., Москвічова О.С. Економіка туризму: навчальний посібник. Житомир: Державного університету "Житомирська політехніка", 2020. 488 с.
2. Klymchuk, Alona et al. Crisis Management of Restaurant Business in Modern Conditions. *Journal of Environmental Management and Tourism*, [S.l.], v. 12, n. 4, p. 977-985, June 2021. ISSN 2068-7729. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/6190> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Жуков В. Управління ризиками в готельно-ресторанному бізнесі. Сучасні тенденції та стратегії розвитку готельно-ресторанного бізнесу. 2022. С. 33–35.
4. Безручко, Л., Білоус, С., & Філь, М. (2023). Готельне господарство України в умовах війни: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*, (47). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-43> (дата звернення: 11.04.2024).

СЕКЦІЯ 8. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО
SECTION 8. AGRICULTURE

УДК 636.2.082.084.085.2.11

JEL Classification: Q19

Калинка А. К.,

завідувач відділу тваринництва,

канд. с.-г. наук, старш. наук. співроб.,

Буковинська державна сільськогосподарська
дослідна станція Інституту сільського господарства

Карпатського регіону НААН, м. Чернівці

Лесик О. Б.,

заступник директора з наукової роботи,

канд. с.-г. наук, старш. наук. співроб.,

Буковинська державна сільськогосподарська
дослідна станція Інституту сільського господарства

Карпатського регіону НААН, м. Чернівці

**ПРОДУКТИВНІСТЬ БУГАЙЦІВ НОВОЇ ПОПУЛЯЦІЇ
БУКОВИНСЬКОГО ЗОНАЛЬНОГО ТИПУ М'ЯСНОГО
КОМОЛОГО СИМЕНТАЛУ ХУДОБИНА НА РАЦІОНАХ З
ВИСОКИМ РІВНЕМ ЕНЕРГІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ
РІЗНИХ СУМІШЕЙ КОНЦЕНТРОВАНИХ В
УМОВАХ ПЕРЕДГІР'Я КАРПАТ**

В реаліях війни є те, що до цього часу в досліджуваному регіоні є відсутні експериментально обґрунтовані норми годівлі молодняку м'ясної худоби нової генерації на різних моделях рецептах раціонів в регіоні Буковини [1-5].

За мету наших досліджень взято вивчення годівлі молодняку нової популяції буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби при інтенсивному вирощуванні з добавкою різних концентрованих кормів в літній та зимовий періоди стійлового утримання, для досягнення добових приростів 1000 г і більше на раціонах з високим рівнем енергії в умовах регіону.

Нами поставлена ціль у вивченні різних моделей рецептів раціонів з високим рівнем енергії, у яких задавалися корма високої енергії з добавкою сумішей концентрованих кормів та їх комбінацій з розробкою концепції

нового підходу для одержання дешевої та якісної яловичини в умовах Південно-західного лісостепу України.

Таким чином новизна досліджень, яка полягає в тому, що вперше в даному підконтрольному регіоні проведена наукова робота з особливостей обміну та використання енергії молодняком нової популяції буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби в рецептах раціонів з високим рівнем енергії з вивченням різних сумішей кормів та їх комбінацій при використанні кругло річно кормів із сховищ (сінажу, силосу кукурудзяного) в зоні Карпат.

До завдання запланованих досліджень входило вивчити вплив різних структур раціонів з використанням різних сумішей концкормів та їх комбінацій на м'ясну продуктивність молодняку нової популяції м'ясного напрямку продуктивності худоби, яка розводиться в зоні Карпат.

На основі одержаних наших даних зроблені відповідні висновки та рекомендації виробництву. У зв'язку із цим виникла потреба в проведенні нових експериментальних досліджень з визначенням найбільш оптимальних концентрованих кормів з високою енергією та їх комбінацій в раціонах різних дослідних груп м'ясного контингенту худоби нової генерації.

Для цього в СТзОВ " Колосок-2 " с. Луківці Глибоцького району в цеху виробництва яловичини на 4 групах бугайців-аналогів буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби в кількості 12 голів в кожній, з середньою живою масою на початок досліду 243,7-248 кг згідно проробленої схеми досліджень (табл. 1).

Таблиця 1

Схема науково-господарського досліду

Група	Кіл. гол.	Особливості годівлі тварин по періодах		
		підготовчий (25 днів)	обліковий (280 днів)	заключний (30 днів)
I-Контрольна	12	Раціон, прийнятий в господарстві	Основний раціон (ОР): солома, силос кукурудзяний + ячмінна дерть	Раціон, прийнятий в господарстві
II-Дослідна	12	Так, як в I контрольній	ОР + експериментальний комбікорм	Так, як в I контрольній
III-Дослідна	12		ОР + ячмінна дерть + експериментальний комбікорм	
IV-Дослідна	12		ОР + ячмінна дерть + дослідний комбікорм + 30 г експериментальної мінеральної добавки на 100 кг живої маси	

Умови утримання та догляду для всіх тварин були однаковими. Тварини контрольної групи отримували основний раціон (ОР), а дослідним – ОР +

досліджувані сумішки. У період вирощування дослідних бугайців згодовували наступний експериментальний комбікорм власного виробництва згідно рецептури у відсотках за вагою (у %): ячменю – 70%, сої – 10, пшеничних висівок – 10, макуха – 5, монокальцій фосфат – 3% і 2% кухонної солі. Дослідження проводилися в літній та зимовий стійлові періоди. Утримання прив'язне. Напування тварин з автонапувалок. Роздавання кормів 2 рази на день. Концентровані корми згодовувалися в сухому вигляді двічі на добу. В дослідженнях нормою вважався вміст у кожній кормовій одиниці 100-120 г перетравного протеїну, або 13-14% сирого протеїну в сухій речовині використаних розроблених рецептів раціонів.

У зрівняльний період тривалістю – 20 днів велася робота по формуванню груп і адаптації тварин до умов досліду та раціону. На фоні однакової годівлі перевірялася аналогічність груп за продуктивністю та інтенсивністю росту. З врахуванням одержаних даних уточнювався склад дослідних груп. Облік кормів при годівлі проводився індивідуально. Кількість заданих кормів і їх залишків велися щоденно [6].

Результати дослідження. Показники зміни живої маси бугайців за період проведених досліджень з використанням в рецептах раціонів різних сумішей концентрованих кормів (табл. 2).

Дослідженнями доведено (табл. 2), що протягом 275 днів основного періоду досліду середньодобові прирости бугайців IV – дослідної групи склали 814 г, що на 131 г (19,2%) більше від ровесників-аналогів контрольної групи, які знаходилися на раціоні, прийнятому в господарстві. За весь період досліду на кожну голову цієї групи одержано додатково по 35,2 кг приросту. Краща оплата корму продукцією була в бугайців IV –дослідної групи, що становила 11,9 к. од. в рецепті раціоні яких знаходилась експериментальна добавка 30 г на 100 кг живої маси та експериментальний комбікорм.

Таблиця 2

Основні показники продуктивності бугайців, ($M \pm m$, $n=12$)

Показник	Групи тварин			
	I – Контрольна	II – Дослідна	III – Дослідна	IV – Дослідна
Кількість тварин, гол.	12	12	12	12
Жива маса, кг:				
на початок досліду	243,7±1,0	246±1,0	248,5±0,9	246,5±1,1
на кінець звітнього періоду	432±1,3	457±1,8	468±2,1	470±1,9
Приріст:				
загальний, кг	188,3±1,32	211,0±1,41	219,5±1,41	223,5±1,39
середньодобовий, г	683±35,1	767,0±63,3	800±71,3	814±81,1
± до контролю, г	-	84,0	117,0	131,0
Критерій вірогідності, P	-	P<0,05	P<0,01	P<0,01
Витрачено кормів на 1 кг приросту, к. од.	14,2	12,8	13,0	11,9

Отже, дослідженнями встановлено, що використання в годівлі тварин в комбінації (ячмінної дерті – 1,2 кг, експериментального комбікорму – 1,2 кг та експериментальної мінеральної добавки в кількості 90 г) за весь період вирощування, збільшується енергія росту на 19,2% з оплатою корму продукцією 11,9 кормових одиниць, що на 2,3 к. од. менше від контрольної групи.

В кінці заключного періоду при досягненні живої маси бичків більше 450 кг провели контрольний забій, де з кожної групи забито по 3 голови. Дані приводяться в (табл. 3).

Таблиця 3

Результати контрольного забою піддослідних бугайців, (M±m, n=3)

Показник	Групи тварин			
	I Контрольна	II Дослідна	III Дослідна	IV Дослідна
Перед забійна жива маса, кг	455±2,4	461±2,5	463±2,3	465±2,8
Маса парної туші, кг	251,3±1,2	253,1±1,8	255,4±2,1	261,3±1,5
Маса внутрішнього жиру, кг	4,8±1,2	5,1±0,8	6,1±1,5	5,4±1,7
Забійна маса, кг	256,1±2,1	258,2±1,5	261,5±2,5	266,7±1,8
Забійний вихід, %	56,3	56,0	56,5	57,3
Вихід туші, %	55,2	54,9	55,2	56,2

Наведені (табл. 3) дані показують, що за результатами контрольного забою тварини IV – дослідної групи мали масу туші 261,3 кг, що на 10,0 кг (3,9%) більше порівняно з контрольною. Забійний вихід у тварин II і III дослідних груп був однаковий.

Таким чином, бугайці, в рецепті раціоні яких знаходилося 0,5 кг концкормів (зерно суміші), 1,2 кг – ячмінної дерті, 1,2 кг – експериментального комбікорму, 90 г – мінеральної добавки, 36 кг – силосу кукурудзяного та 1,01 кг – сіна, забійний вихід становив 57,3%, що на 1,0% більше від контролю.

Основні показники концентрації обмінної енергії, фактичного споживання енергії та сухої речовини на 100 кг живої маси бугайців за всі періоди досліджень (табл. 4).

За даними (табл. 4) встановлено, що споживання на 100 кг живої маси сухої речовини в бугайців IV – дослідної групи за весь період дослідження становить 2,4 г, що майже однаково, як в контролі та в II і в III дослідних групах.

Таблиця 4

Концентрація обмінної енергії і сухої речовини на 100 кг живої маси бугайців

Групи	Приріст за період досліді, кг	Концентрація обмінної енергії на 1 кг сухої речовини	Витрати на 1 кг приросту		Споживання на 100 кг живої маси	
			обмінної енергії, МДж	кормових одиниць, к.од.	обмінної енергії, МДж	сухої речовини, кг
I – Контрольна	188,3±1,3	9,4	172,8	15,4	27,3	2,5
II – Дослідна	211,0±1,4	9,4	153,8	13,4	25,8	2,4
III – Дослідна	219,5±1,41	9,4	148,7	14,1	25,4	2,4
IV – Дослідна	223,5±1,39	9,4	147,4	12,5	25,5	2,4

Раціональне використання бугайцями енергії, протеїну кормів, на 1 кг приросту живої маси і забійної маси і м'якоті туші наведено в таблиці 5.

Таблиця 5

Витрати різних речовин у дослідних бугайців

Показник	Групи тварин			
	I Контрольна	II Дослідна	III Дослідна	IV Дослідна
На 1 кг приросту живої маси				
Обмінної енергії, МДж	17,8	15,4	14,7	14,7
Сухі речовини, кг	16,2	14,5	14,1	13,9
Кормові одиниці, кг	15,4	13,4	14,1	12,5
Перетравний протеїн, г	117,9	107,6	101,8	102,3
На 1 кг перед забійної маси				
Обмінної енергії, МДж	0,26	0,26	0,26	0,26
Сухі речовини, кг	0,24	0,24	0,24	0,24
Кормові одиниці, кг	0,23	0,24	0,24	0,24
Перетравний протеїн, г	1,77	1,79	1,76	1,79
На 1 кг м'якоті туші				
Обмінної енергії, МДж	0,47	0,47	0,47	0,46
Сухі речовини, кг	0,44	0,44	0,43	0,43
Кормові одиниці, кг	0,42	0,42	0,42	0,39
Перетравний протеїн, г	3,2	3,2	3,2	3,1

Як видно з (табл. 5), що бугайці всіх груп мали майже однакові вивчені показники, тільки IV – дослідна група мали трохи менші, що вказує на кращі обмінні процеси.

Висновки. 1. Вирощування бугайців буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби при згодовуванні в комбінації ячмінна дерть – 1,2 кг, експериментальний комбікорм – 1,2 кг (до складу якого входило 100 г сої і 100 г макухи) та мінеральні добавки – 90 г в стійловому періоді з однотипним типом годівлі сприяє підвищенню середньодобових приростів до 814 г, що 131 г (19,2%) більше на від контролю з оплатою корму продукцією на 1 кг приросту 11,9 к. од., що менше на 2,3 к. од. від ровесників-аналогів контрольної групи, які знаходилися на рецепті раціоні, прийнятому в базовому господарстві передгірської зони Буковини.

2. Включення до раціону бугайців буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби в комбінації ячмінної дерті (1,2 кг), експериментального комбікорму (1,2 кг) та експериментальної мінеральної добавки (90 г), підвищує вихід парної туші на 1,8%, забійний вихід на 1,77% та забійну масу на 4,2% в порівнянні до ровесників контрольної групи на рецепті раціоні, прийнятому в господарстві передгірської зони Карпат.

3. Дослідженнями встановлено, що споживання на 100 кг живої маси сухої речовини в бугайців буковинського зонального типу м'ясного

комолого сименталу худоби в комбінації різного набору концентрованих кормів (IV дослідна група), за весь період дослідження становить 2,4 г з витратами на 1 кг приросту 12,5 к. од., що менше на 18,8% від ровесників контрольної групи.

Список використаних джерел

1. Богданов Г.А. Кандиба В.Н. Рекомендации по организации перехода на новую систему использования кормов в скотоводстве. К.: " Урожай". С. 3-4.
2. Гноєвий І.В., Трішин О.К. Система сталого виробництва і ефективного використання кормів за цілорічно однотипної годівлі високопродуктивних корів. Харків, 2007. 95с.
3. Ібатулін І.І., Мельничук Д.О., Богданов Г.О. Годівля сільськогосподарських тварин. Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2007. 616с.
4. Калашников А.П. Клейменов Н.И., Баканов В.Н и др. Нормы и рационы сельскохозяйственных животных. М.: Агропромиздат, 1985. -352с.
5. Пивняк И.Г., Тараканов Б.В. Микробиология пищеварения жвачных.- М.: Колос", 1982. 247с.
6. Методичні рекомендації уніфікації досліджень по годівлі м'ясної худоби / Під редакцією Богданова Г.О. К., 2002. 42 с.

СЕКЦІЯ 9. ІНЖЕНЕРІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
SECTION 9. ENGINEERING AND TECHNOLOGY

УДК 004.05

JEL Classification: L86

Гуменюк К. В.,

здобувачка вищої освіти,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

Січко Т. В.,

канд. техн. наук, доцент
кафедри інформаційних технологій,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

**АДАПТИВНИЙ ДИЗАЙН ВЕБ-САЙТІВ:
ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ**

Веб-сайти стають все більш важливим елементом сучасного інтернет-простору, адаптивний дизайн є ключовим фактором для забезпечення їхньої ефективності та доступності для користувачів. Адаптивний веб-сайт – це під-хід до розробки веб-сайтів, який забезпечує їхню коректну роботу на різних пристроях та екранах, а також оптимальний вигляд та взаємодію з користувачем незалежно від розміру екрана. Впровадження адаптивних веб-сайтів [1] вже стало звичним явищем.

В основі адаптивного дизайну лежать три основні принципи [2]. Для певних дизайнів можуть використовуватися й інші принципи, але ці три є основними для всіх адаптивних сайтів: гнучкі сіткові системи (Fluid Grid Systems), використання гнучких зображень (Fluid Image Use), медіа-запити (Media Queries) [3].

Fluid Grid Systems – це методологія веб-дизайну, яка базується на використанні гнучких сіток для створення адаптивних і респонсивних макетів веб-сторінок. У цьому підході елементи на сторінці розміщуються у відносно гнучких колонках, які можуть змінювати свою ширину залежно від розміру екрану пристрою, на якому відображається веб-сторінка. Головна мета використання fluid grid systems – забезпечити оптимальне відображення веб-сайту на різних пристроях, таких як комп'ютери, планшети та смартфони. Це досягається за допомогою використання

відсоткових значень ширини елементів, а також медіа-запитів, які реагують на розмір екрана і змінюють розміщення та стилізацію елементів відповідно до цього розміру екрана.

Fluid images – це методологія розробки веб-дизайну, яка дозволяє забезпечити адаптивність зображень на веб-сайтах. Основна ідея полягає в тому, щоб зображення масштабувалися відповідно до розміру екрану або контейнера, в якому вони відображаються. Отже, ми можемо створити одне зображення і навчити браузер масштабувати його відповідно до розміру контейнера. Для інших зображень, таких як іконки, можна використовувати файли SVG. Ці формати файлів легкі, їх можна масштабувати до будь-якої величини без втрати якості.

Media Queries – це інструкції для зміни макета сайту на основі певних умов. Наприклад, двоколонковий підхід може бути непрактичним на екрані смартфона. Можна використовувати медіа-запит, щоб вказати браузеру змінити розташування колонок на екрані, якщо розмір екрану менший за певний розмір. Цей конкретний розмір, при якому макет змінюється, називається "точкою розриву".

Розглянемо популярні методи створення адаптивного веб-сайту. Підхід, спрямований на мобільні пристрої (Mobile-First Approach) [4] – розробка дизайну починається для мобільних пристроїв і поступово удосконалюється макет для великих екранів. Це забезпечує безперебійну роботу на всіх пристроях і мінімізує час завантаження сайту.

Використовуйте фреймворки CSS, такі як Bootstrap або Foundation, які надають адаптивні сітки та компоненти "out of the box", для швидкої розробки та забезпечення адаптивності.

Використання адаптивних блоків в поєднанні з медіа-запитами та іншими методами адаптивного дизайну, можуть створювати гнучкі та адаптивні макети та елементи, які реагують на пристрій користувача, розмір екрану та його положення.

Використовуйте масштабовані розміри шрифтів (Scalable Typography), щоб зберегти читабельність і розбірливість на різних пристроях.

Мета-тег Viewport – це HTML-тег, який використовується для управління тим, як веб-сторінка відображається на пристроях із різними розмірами екрана та різною роздільною здатністю. Цей тег дає змогу веб-розробникам вказати масштабування, ширину та початкове положення веб-сторінки.

Сьогодні поширеною практикою є створення веб-сайтів або додатків, які адаптують свій користувацький інтерфейс залежно від браузера або пристрою. Адаптивний веб-дизайн має вирішальне значення в сучасному

цифровому середовищі, враховуючи різноманітність пристроїв та вподобань користувачів. Дотримання цих принципів і найкращих методів допомагає створювати веб-сайти, які надають зручний і зрозумілий користувачеві інтерфейс на різних пристроях і з різними характеристиками екрану. Оскільки більшість людей взаємодіють з веб-сайтами через мобільні пристрої, користувачі очікують, що веб-сайти будуть адаптивними. Отже, адаптивний веб-дизайн – це не вибір, це фундаментальна вимога до веб-розробки в сучасному різноманітному цифровому просторі.

Список використаних джерел

1. Choudhury R.G., Kumar A., Varshney D., Jain P., Malhotra V. Context Sensitive Reflow of HTML Objects, IEEE, Atlanta: GA, USA, 2013. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/6690007?arnumber=6690007>.
2. Marcotte Ethan Responsive Web Design, A Book Apart, 2014. С. 13-64.
3. Interaction Design Foundation Responsive Design: Best Practices, 2023. URL: <https://www.interaction-design.org/literature/article/responsive-design-let-the-device-do-the-work>.
4. Wroblewski Luke Mobile First, A Book Apart, 2021. С. 48-108.

СЕКЦІЯ 10. ПРАВО
SECTION 10. LAW

УДК 347

JEL Classification: K49

Кірик А. Ю.,

доктор філософії з права, доцент
кафедри міжнародного та європейського права,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

**АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ
СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ**

У практиці багатьох зарубіжних держав вже давно використовуються альтернативні способи вирішення спорів. Під поняттям альтернативне вирішення спорів розуміють позасудовий процес вирішення спору за допомогою неупередженого органу.

Відповідно до Угоди про асоціацію Україна приводить своє законодавство щодо захисту прав споживачів у відповідність з нормами права ЄС [1]. З цією метою в червні 2023 року було прийнято новий Закон України "Про захист прав споживачів" [2]. Основна мета нового Закону – імплементація ряду європейських законодавчих актів у сфері захисту прав споживачів. Враховуючи директиви та регламенти вітчизняний законодавець ввів вимоги до інформації, яка має бути доступна споживачу, особливі вимоги до роботи на цифрових ринках, новий підхід до надання гарантійних послуг, а також визначив можливості використання альтернативних процедур для вирішення споживчих спорів.

У Європейському Союзі серед актів, які являють собою правову базу, у сфері прав споживачів варто виділити Директиву 2013/11/ЄС Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо альтернативного вирішення споживчих спорів, яка забезпечує правову базу для доступу споживачів до процедур альтернативного вирішення спорів для врегулювання їхніх суперечок з торговцями [3].

Відповідно до Директиви 2013/11/ЄС, держави-члени повинні сприяти доступу споживачів ЄС до альтернативних методів вирішення суперечок і гарантувати, що споживачі можуть звертатися до сертифікованих установ для вирішення своїх суперечок з торговцями ЄС щодо придбання товарів

або послуг. Споживачі повинні мати доступ до таких методів у всіх секторах економіки, як для онлайн і офлайн-покупок, так і для внутрішніх і транскордонних спорів [3]. Мета директиви полягає в тому, щоб споживачі могли подавати скарги на торговців до організацій, які пропонують незалежні та швидкі альтернативні процедури вирішення спорів. Держави-члени Європейського Союзу володіють повноваженнями по розробці таких систем вирішення спорів.

Наприклад, у Греції функціонують декілька органів альтернативного вирішення спорів, які працюють у різних сферах. Один з органів спеціалізується на вирішенні фінансових та інвестиційних спорів. Крім того, існують чотири загальні органи альтернативного вирішення спорів: Центр альтернативного вирішення спорів, Незалежний орган "Омбудсмен споживачів" (державний орган), Європейський інститут вирішення конфліктів та Інститут альтернативного вирішення спорів. Зазначені органи розглядають усі типи споживчих спорів. У Греції споживачі повинні подати скаргу протягом одного року після того, як вони безуспішно подали скаргу торговцю. Органи альтернативного вирішення спорів у Греції пропонують рішення, які стають обов'язковими для споживачів і торговців, лише якщо їх приймають обидві сторони [4].

На Кіпрі також існують декілька спеціалізованих органів альтернативного вирішення спорів, серед яких варто виділити Управління комісара з питань електронного зв'язку та регулювання пошти, Технічна палата Кіпру та Фінансовий омбудсмен. Перший є компетентним у всіх спорах щодо електронних комунікацій, поштових послуг, Інтернету та телебачення, другий – у різних сферах, включаючи придбання товарів, послуг, енергію та воду. Також функціонують органи альтернативного вирішення спорів, які компетентні у багатьох сферах, Міждисциплінарний центр права і Кіпрський споживчий центр альтернативного вирішення спорів [4].

Слід зазначити, що наприкінці 2021 року в Україні було прийнято закон "Про медіацію", метою якого є вирішення всіх спорів, у тому числі цивільних, шляхом медіації. Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації, принципи медіації, статус та вимоги до медіатора та ряд інших питань. Закон наголошує, що медіація здійснюється за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівноправності сторін медіації [5]. Таким чином вирішувати спір за допомогою медіації вигідніше, ніж через суд, оскільки така процедура надає можливість сторонам конфлікту самостійно виробляють рішення.

Також одним із можливих на сьогодні варіантів вирішення споживчих спорів є чат-бот Держпродспоживслужби для подання скарг про порушення прав споживачів. Однак слід працювати над розробленням спеціалізованих органів альтернативного вирішення спорів, які функціонують в європейських країнах, та відкриття онлайн-платформи для вирішення спорів у сфері електронної комерції.

Підсумовуючи, можна сказати, що альтернативні методи вирішення спорів можуть бути ефективними та недорогими, але відсутність спеціалізованих органів альтернативного вирішення спорів та окремої онлайн-платформи свідчить про недосконалість національної системи захисту прав споживачів, та свідчить про необхідність її удосконалення.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

2. Про захист прав споживачів. Закон України від 10 червня 2023 року 3153-ІХ. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20>.

3. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Directive on consumer ADR). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0011>.

4. ADR bodies in the EU. European Consumer Centre. URL: <https://www.evz.de/en/shopping-internet/alternative-dispute-resolution/adr-bodies-in-the-eu.html>.

5. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-ІХ. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX>.

УДК 343.162

JEL Classification: K49

Рибалко В. О.,

канд. юрид. наук,
головний спеціаліст відділу з питань реалізації
повноважень з питань незалежності суддів управління
забезпечення діяльності членів Вищої ради правосуддя
секретаріату Вищої ради правосуддя, м. Київ

ЩОДО НЕДОЦІЛЬНОСТІ ЗУПИНЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СТОСОВНО СУДДІ ДО ВИРІШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо зміни статусу та порядку формування служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя від 6 вересня 2023 року № 3378-IX статтю 49 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" доповнено частиною 14.

Відповідно до вказаної частини Дисциплінарна палата може зупинити розгляд дисциплінарної справи у такому разі:

1) перебування судді у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до безпосередньої участі у бойових діях чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення);

2) тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці;

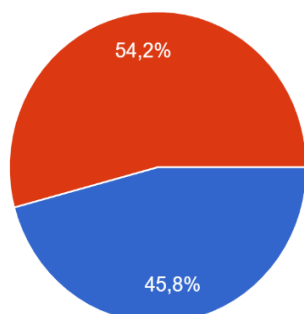
3) існування інших обставин, які унеможливають розгляд такої справи.

Оскільки наведені підстави для зупинення дисциплінарного провадження щодо судді з'явилися в законодавстві зовсім недавно, відсутні комплексні монографічні наукові дослідження, які б порушували практичні питання зупинення дисциплінарного провадження. Одним із найважливіших таких питань є питання про те, чи має бути дисциплінарне провадження зупинено до вирішення кримінальної справи, якщо вони стосуються одних і тих же обставин.

Дискусійність цього питання підтверджується проведеним нами 27 лютого 2024 року опитуванням під час проведення онлайн-семінару в Національній школі суддів України для помічників суддів усіх інстанцій на тему: "Актуальні питання запобігання та протидії корупції в Україні. Правове

регулювання конфлікту інтересів та забезпечення доброчесності". У ньому взяли участь 96 помічників суддів усіх інстанцій.

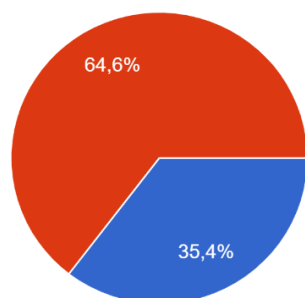
Чи потрібно зупиняти дисциплінарну справу щодо судді до вирішення кримінальної справи, якщо вони були розпочаті за одним і тим же фактом корупції або вчинення іншого злочину?
96 відповідей

- Одночасний і паралельний розгляд дисциплінарної та кримінальної справи щодо судді, предметом яких є одні й ті самі дії (або їх частина), порушує презумпцію невинуватості та право не бути притягненим до суду або покараним двічі. Такий розгляд...
- Юридична природа кримінальної (адміністративної) і дисциплінарної відповідальності є різною, тому таке зупинення є недоцільним.

На думку доктора, професора права Мадридського університету Комплутенсе (Іспанія) Лорени Бахмаєр Вінтер, одночасний і паралельний розгляд дисциплінарної та кримінальної справи щодо судді, предметом яких є одні й ті самі дії (або їх частина), порушує презумпцію невинуватості та право не бути притягненим до суду або покараним двічі, тому таке дисциплінарне провадження має бути зупинено до вирішення кримінальної справи [1].

Чи відсутність вироку, яким суддю визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, є перешкодою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності?
96 відповідей

- Так, адже діє презумпція невинуватості. Якщо підставою для відкриття дисциплінарного провадження були відомості про вчинення суддею злочину, то лише обвинувальний вирок у кримінальній справі доводить факт дисциплінарного правопорушення. Якщо винуватість судді у вчиненні кримінального правопорушення, нап...
- Ні, не є.

З позицією Лорени Бахмаєр Вінтер погодилися лише 35,4 % опитаних нами респондентів. На нашу думку, позиція Лорени Бахмаєр Вінтер зумовлена тим, що в Іспанії упродовж багатьох останніх років не було випадків, коли судді підозрювалися у вчиненні злочинів, які б були підставою для дисциплінарного провадження. Крім цього, на Батьківщині Лорени Бахмаєр Вінтер за іспанськими законами існує чітка заборона приймати рішення в дисциплінарному провадженні до винесення остаточного рішення у кримінальній справі [2].

У дисциплінарній практиці України усталеною є протилежна позиція. Вища рада правосуддя та Верховний Суду вказують, що у дисциплінарному провадженні діє принцип автономності, відповідно до якого дисциплінарне провадження розглядається незалежно від розгляду кримінального провадження (рішення Вищої ради правосуддя від 26 грудня 2023 року № 1400/0/15-23, від 22 жовтня 2020 року № 2932/0/15-20, від 1 квітня 2021 року № 759/0/15-21), Великої Палати Верховного Суду (постанова від 25 квітня 2018 року у справі № 800/547/17 (П/9901/87/18), постанова від 11 вересня 2018 року у справі № 800/454/17, постанова від 22 січня 2019 року у справі № 800/454/17 (П/9901/141/18), постанова від 8 квітня 2021 року (провадження № 11-238cap20). Такої ж позиції притримується ЄСПЛ, зазначаючи, що презумпція невинуватості застосовується до процедури, яка за своєю суттю є кримінальною, тому ця гарантія не може бути поширена на дисциплінарні й інші провадження, які згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції охоплюються поняттям спору щодо прав та обов'язків цивільного характеру (справа "X. v. Austria" про неприйнятність заяви № 9295/81, справа "C. v. the United Kingdom" про неприйнятність заяви № 11882/85).

Такої ж позиції притримується Венеціанська комісія. У Консультативному висновку для Конституційного Суду Республіки Молдови щодо кримінальної відповідальності суддів вона зазначила, що, на відміну від кримінальної відповідальності, дисциплінарна відповідальність має інші складові частини і застосовує різні стандарти доказування. Кримінальна і дисциплінарна відповідальності не є взаємовиключними. Дисциплінарні санкції можуть так само застосовуватися у кримінальній справі з виправдувальним вироком. Той факт, що кримінальну справу не порушено через неможливість установити кримінальну провину або факти, не означає, що відповідним суддею не було скоєно ніяких дисциплінарних порушень саме через різний характер обох типів відповідальності. Якщо неправомірне поведінка судді здатна підірвати довіру до судової влади, то в інтересах суспільства – порушити дисциплінарне провадження щодо цього судді. Кримінальне провадження не враховує конкретний дисциплінарний аспект неправомірної поведінки, а лише вину у вчиненні злочину [3].

На нашу думку, вищезазначена позиція Вищої ради правосуддя, Верховного Суду, ЄСПЛ, Венеціанської комісії відповідає українським реаліям. Якщо вирішення дисциплінарної справи поставити у залежність від результатів кримінальної, то всі ті очікування, які покладаються на Вищу раду правосуддя, зазнають великих розчарувань. Про дієвість, рішучість і чітку позицію цього органу можна буде забути. Розгляд

дисциплінарних справ затягнутиметься на роки, а правова думка Вищої ради правосуддя потрапить у залежність від висновків суду.

Паралельний розгляд дисциплінарної справи і кримінального провадження не призводить до порушення права не бути притягненим до суду або покараним двічі та не порушує презумпцію невинуватості, оскільки ЄСПЛ поширює ці гарантії винятково на кримінально-процесуальний аспект. Особа може бути притягнута до відповідальності за одне й те саме правопорушення у провадженнях різного характеру (наприклад, у дисциплінарному та кримінальному провадженні) [5; 6].

У справі "Іспірян проти Литви" [4] кримінальна справа щодо заявниці була порушена за фактом отримання неправомірної вигоди та зловживання службовим становищем директором державної школи. ЄСПЛ дійшов висновку, що право на справедливий суд та презумпція невинуватості у зв'язку зі звільненням заявниці під час розгляду кримінальної справи порушені не були. ЄСПЛ зазначив, що Конвенція не виключає того, що діяння може бути підставою для кримінального та дисциплінарного провадження або що два провадження можуть проводитися паралельно.

Список використаних джерел

1. Prof. Dr. Lorena Bachmaier Disciplinary Sanctions against Judges: Punitive but not Criminal for the Strasbourg Court Pragmatism or another Twist towards Further Confusion in Applying the Engel Criteria? URL: <https://eucrim.eu/articles/disciplinary-sanctions-against-judges-punitive-but-not-criminal-for-the-strasbourg-court>.

2. Органічний Закон Іспанії про судоустрій. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666&p=20221223&tn=0>.

3. Republic of Moldova – Amicus Curiae Brief for the Constitutional Court on the Criminal liability of judges, adopted by the Venice Commission at its 110th Plenary Session (Venice, 10-11 March 2017). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)002-e).

4. Case of A AND B v. Norway. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-168972%22%5D%7D>.

5. Посібник зі статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Право не бути притягненим до суду або покараним двічі. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_4_protocol_7_ukr.

6. Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Оновлено 31 грудня 2019 року. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_UKR.

СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІКА
SECTION 11. PEDAGOGY

УДК 378.1

JEL Classification: I29

Драгунова В. В.,
канд. пед. наук, доцент
кафедри менеджменту освіти та права,
Центральний інститут післядипломної освіти
Державного закладу вищої освіти "Університет
менеджменту освіти", м. Київ

**РЕАЛІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ ПРОЄКТУВАННЯ
КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Актуальність оглядового матеріалу зумовлена умовами невизначеності, в яких сьогодні функціонує система освіти, та зростанням попиту на консалтингові послуги, що обумовлює вдосконалення інституційних інструментів взаємодії держави, науки і освіти на підвищення якості закладу вищої освіти.

Доречно звернути увагу на те, що заклади вищої освіти займають одну з найбільших ніш освітнього консалтингу, експертної діяльності та консультування в галузі фундаментальних досліджень та інноваційних розробок. З розвитком системи вищої освіти виникла потреба в різних характерних саме для конкретного закладу консалтингових послугах таких як: консультування з питань організації освітньої діяльності; проведення різноманітних досліджень (соціологічних, психолого-педагогічних, маркетингових тощо) в освітній галузі або для потреб освітньої галузі; правове забезпечення освітньої діяльності в закладах освіти різного типу й рівня; супровід процесів ліцензування, атестації та державної акредитації; розробка освітніх програм, навчальних планів і програм, навчально-методичних матеріалів тощо [2].

В умовах невизначеності виявляється потреба та необхідність проєктування консалтингової діяльності та налагодження системи проєктування консалтингової діяльності суб'єктами освітньої діяльності, яка, на нашу думку, є якісною характеристикою управління, формування його позитивного іміджу. Система проєктування консалтингової діяльності (consulting activity design system), за словником це сукупність способів, методів, прийомів конструювання параметрів управління інтелектуальною діяльністю. Вона призначена для підвищення професійного рівня організаційного менеджменту та ефективності діяльності закладу освіти на основі аналізу, обґрунтування перспектив розвитку і застосування науково-технічних і організаційно-економічних інновацій [1; 4].

Водночас, у роботах науковців, трактування поняття "проектування консалтингової діяльності" спирається на низку принципів. Зокрема:

1. Націленість на досягнення кінцевого практичного результату управлінської діяльності. Ефективна реалізація проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти, по суті, оволодіння суб'єктами освітньої діяльності практичними знаннями, уміннями, навичками, відповідно до довгострокової мети, яка намічена закладом освіти.

2. Концентрацію дослідницьких, наукових і практичних зусиль на вирішальних напрямках проектування консалтингової діяльності.

3. Спрямованість закладу вищої освіти на довгостроковий результат консалтингової роботи. Саме це вимагає особливої уваги до запрограмованих досліджень та розробки на їх основі результатів діяльності у вигляді проектування інноваційних підходів. Вони забезпечують високу прибутковість на результативність управлінської діяльності.

4. Використання в єдності взаємозв'язку стратегії і тактики активного пристосування до вимог потенційних споживачів з одночасним впливом на них.

Доречно зазначити, що заклад вищої освіти, як об'єкт управління є відкритою системою. З огляду на зазначене, під відкритою системою розуміємо неможливість її функціонування без умов зовнішнього середовища. Система закладу вищої освіти є складною та підлягає впливу різних факторів, які в свою чергу, впливають на ефективність діяльності закладу освіти. Не менш важливими є питання планування, контролю, аналізу, ефективності прийняття управлінських рішень, обґрунтування технологій, проектування діяльності, які впроваджується для управління ефективністю закладу освіти. У межах нашого дослідження об'єктом управління є система проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти.

У цілому вся система проектування консалтингової діяльності складається з таких підсистем:

– ресурсної, з поповненням бази даних ЗВО інформаційно-довідковими ресурсами, що представляються науковими установами й організаціями, бібліотекою НАПН України, бібліотеками закладів освіти, консультаційними службами тощо;

– консультаційної, що визначається як найбільша складова консультаційної служби закладу вищої освіти та супроводжує структурні підрозділи з консультаційного обслуговування, моніторингу, маркетингу, організації управління, технологізації й іншими напрямками;

– інноваційної, з створенням та впровадженням інновацій на основі отриманих ученими нових знань, які дозволяють суб'єктам освітньої діяльності перевести освітню діяльність на більш якісний рівень розвитку й освоєння;

– проектної, що зумовлює створення та реалізацію поетапної консультаційної діяльності суб'єктам освітньої діяльності з врахуванням вимог та ризиків;

– навчальної, яка ґрунтується на ресурсну підсистему і практичне консультування, здатна залучити до освітнього процесу не тільки представників консультаційної служби, але й педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладу вищої освіти [2; 5].

Подальша логіка дослідження потребує розкриття алгоритму системи проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності:

– ознайомлення з ключовими положеннями та теоріями управління консалтинговою діяльністю, вивчення досвіду вітчизняних учених, а також принципів та положень проєктного менеджменту в освітній діяльності;

– виокремлення завдань і мети проектування консалтингової діяльності в систему вищої освіти, складання плану дій;

– здійснення аналізу та самоаналізу різними категоріями суб'єктів освітньої діяльності щодо проблеми проектування консалтингової діяльності;

– аналіз результатів та діяльності суб'єктів освітньої діяльності при проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти, можливість коригування визначеного процесу;

– проектування процесу реалізації консалтингової діяльності в закладі вищої освіти (виділення основних положень, рекомендацій, прийомів, методів роботи щодо впровадження напряду; визначення змін у функціях суб'єктів освітньої діяльності; коригування діяльності);

– удосконалення управлінської діяльності керівників закладів вищої освіти;

– створення шляхів проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти (пошук можливих джерел інформації; визначення найважливішого, аналіз статистичних фактів та зібраних матеріалів);

– аналіз результативності проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти.

Дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності закладу вищої освіти у системі освіти в умовах невизначеності є впровадження технології проектування консалтингової діяльності, що виступає ефективним механізмом успішного позиціонування закладу як на ринку освітніх послуг так і на ринку праці. Для запровадження цього механізму в діяльність закладу вищої освіти розроблено та апробовано відповідну концептуальну модель на основі аналізу наукових праць з теорії управління й аналізу адаптивно-орієнтованого управлінського процесу [3].

Висновок. Проектування консалтингової діяльності забезпечить ефективність функціонування закладу вищої освіти, сприятиме вибору оптимальних форм і методів такої діяльності учасниками освітнього процесу та підвищить рівень підготовленості педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів вищої освіти в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с. с. 565. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>.
2. Драгунова В. В. Особливості проектування консалтингової діяльності в закладах вищої освіти в умовах євроінтеграційних прагнень України. *Теоретичний та методичний часопис "Вища освіта України"*, № 4 (91). 2023. URL: <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/article/view/197/157>.
3. Драгунова В. В. Технологія проектування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО "Неперервна професійна освіта XXI століття"*. Випуск 8. 2023. DOI: 10.35387/ucj.2(8).2023.21-29.
4. Кремінь В. Г. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Рябова З. В. Консалтинг у закладах освіти в умовах невизначеності. *Адаптивне управління: теорія і практика: електронне наукове фахове видання, серія "Педагогіка"*. 2022. Вип. 13 (25).

УДК 796.06

JEL Classification: I29

Семенова І.
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Наразі неможливо уявити сучасні уроки без використання інноваційних технологій, які сприяють комплексному проведенню навчання, розвитку мотивації учнів, полегшують учителям проведення уроків, а в деяких випадках – є єдиним можливим варіантом навчання. Так, в умовах війни, постійних ракетних обстрілів, відсутності світла – інноваційні технології забезпечують проведення дистанційного навчання. Однак навіть в таких складних умовах, учитель фізичної культури повинен розуміти що найважливіше, першочергове, при використанні сучасних технологій. Отож, педагоги мають розуміти, виділяти пріоритети при використанні таких технологій.

У сучасному динамічному суспільстві інформація стає стратегічним ресурсом для вчителів, так само як і традиційні матеріальні та енергетичні ресурси. Сучасні інформаційні технології, які дозволяють ефективно створювати, зберігати, обробляти та представляти інформацію споживачеві, стали важливим чинником розвитку суспільства та засобом підвищення ефективності управління всіма сферами суспільної діяльності [6].

Поширення інноваційних технологій в освіті стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти. Інновації слід розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації навчально-виховного процесу та в структурі навчальних закладів [5].

Важливо зазначити, що педагогічна інновація зазвичай визначається як нововведення, спрямоване на вдосконалення певних аспектів освітньої системи. Дослідники по-різному трактують терміни "інновація" та "нововведення": це ідеї, процеси, засоби і результати, що розуміються як якісне вдосконалення педагогічної системи; процес створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для вирішення педагогічних проблем, які раніше вирішувалися по-іншому; складні процеси створення, впровадження і поширення змін у педагогічному середовищі, викликаних соціальними потребами [3].

Слід відзначити, що незмінною константою є мета фізичного виховання – забезпечити всебічний гармонійний розвиток особистості, викладати фізичну культуру як невід'ємну частину загальної культури людини. Всебічний розвиток особистості передбачає гармонійне поєднання розумового, фізичного, морального, естетичного і трудового виховання, єдність свідомості і поведінки [4]. Саме для реалізації мети фізичного виховання повинні бути використані інноваційні технології.

Пріоритетами учителів фізичної культури при використанні інноваційних технологій є: залучення учнів до активної участі; індивідуалізація навчання; стимулювання змагальної активності; розвиток моторних навичок та координації; ефективне використання часу та ресурсів.

Проаналізуємо перший пріоритет – залучення учнів до активної участі. Інноваційні технології, такі як мобільні додатки або віртуальна реальність, можуть зробити уроки фізичної культури цікавішими та захоплюючими для учнів, що допомагає залучити їх до активного руху та здорового способу життя. Мобільні додатки не тільки можна, а й необхідно використовувати на уроках фізичної культури, враховуючи, що сучасні учні постійно з

мобільними телефонами та іншими гаджетами, отож звичайний, традиційний урок буде не цікавим. Учитель може підібрати ті мобільні додатки, які максимально будуть корисні для певного виду спорту чи рухової активності. Зокрема, в мобільних додатках учні можуть обрати той вид активності, що їм подобається, дивитися за правильним виконанням вправ та прийомів, слідкувати за часом, що встановлений для виконання таких вправ та відчувати власну самостійність та можливість усвідомити, що в нього все виходить. Як приклад мобільних додатків, які варто використовувати з учнями на уроках фізичної культури, можемо навести такі: Nike Training Club, Track Yoga, MapMyFitness, Seven, Sworkit Fitness та ін. Щодо використання віртуальної реальності, то вона буде дуже цікавою та ефективною для учнів, адже завдяки такій реальності уроки можна проводити з улюбленим спортсменом чи кінозіркою чи іншим фаворитом учнів, який буде займатися з ним поруч, наприклад, Криштіан Роналду буде грати у футбол разом з учнями, а Керолл Гатаз буде гратися у волейбол та вчити правильному виконанню технічних моментів.

Далі охарактеризуємо індивідуалізацію навчання. Інноваційні технології дозволяють створювати персоналізовані програми навчання, враховуючи індивідуальні потреби та можливості кожного учня. Це дозволяє ефективніше працювати з різними групами учнів та допомагає кожному досягати своїх цілей у фізичному розвитку. Створення персоналізованого навчання є можливим навіть з телефону. Так, учитель може розробити власний сайт, на якому буде розміщена індивідуальна програма навчання для кожного учня, а останні, в свою чергу, зможуть в будь який момент відвідати сайт та переглянути, які вправи слід робити, адже учні можуть мати різний рівень фізичної підготовки, різні показники щодо здоров'я, тому не завжди програма занять є актуальною для всіх учнів. Учитель, завдяки такій програмі як Blackbell, може створити свій власний веб-сайт із фірмовою URL-адресою, створити свої сторінки або використовувати шаблони, додавати текст, зображення, відео, календарі та PDF-файли тощо.

Наступним пріоритетом учителів фізичної культури при використанні інноваційних технологій – стимулювання змагальної активності. Використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури може допомогти ефективно стимулювати змагальну активність учнів. Це можливо завдяки використанню відеоігор та інтерактивних тренажерів, які пропонують вправи та змагальні завдання, котрі можуть зацікавити учнів та стимулювати їх до активності. Як ігри, так і спорт передбачають змагання: вони приваблюють гравців, що люблять відчувати азарт, намагаючись

перевершити інших. Будь то у віртуальному світі чи в реальному житті – елемент змагання залишається незмінним. Змагальна складова підштовхує гравців постійно вдосконалюватися, щоб грати краще за суперників. Щодо виду спорту, то прикладом відеоігри у футбол, є Rocket League. Ігри та спорт мають багато спільного, а це означає, що їхні аудиторії також. В обох світах присутні дух змагання і прагнення до перемоги, які важко знайти деінде. Відеоігри та спорт – це ідеальне поєднання. Дивлячись, як межа між ними розмивається все більше, можемо очікувати появи ще більше захопливих та інтерактивних вражень для учнів [2]. Деякі тренери та спортсмени переконані, що відеоігри – це не лише розвага, а ще й відмінний спосіб згуртувати команду та покращити стосунки між її учасниками, адже мало що об'єднує так, як спільна гра [1].

Ще одним пріоритетом учителів фізичної культури можемо виділити мобільні додатки для відстеження фізичної активності. Використання мобільних додатків, які відслідковують фізичну активність та відображають дані успішності учнів усього класу, їхні досягнення, може бути ефективним способом заохочення учнів до більш активного способу життя. Такі спортивні додатки відстежують прогрес; фізичну активність; вимірюють пульс; пропонують техніку виконання вправ; аналіз даних про здоров'я. До ефективних мобільних додатків, які відслідковують фізичну активність, можемо віднести FitOn, SWEAT with Kayla, Adidas Running; Strava; Aaptiv; Tabata Timer and HIIT Timer; Garmin Connect; Samsung Health; Huawei Health; Apple Fitness+; Fitbit та ін. Окрім вказаних застосунків, доцільно привчати учнів слідувати за власним харчуванням, адже молодий організм продовжує зростати, тому важливо слідувати за цим. Серед мобільних додатків для відстеження харчування варто використовувати такі як: MyFitnessPal; Yazio; MyNetDiary; NOOM тощо.

Наступним пріоритетом учителів фізичної культури при використанні інноваційних технологій є розвиток моторних навичок та координації учнів. Інноваційні технології можуть бути використані для створення ігрових сценаріїв та вправ, спрямованих на розвиток моторних навичок, координації та збалансованості учнів. Так, доповнена реальність (AR) може бути використана для створення інтерактивних вправ, де учні можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами у реальному середовищі. Наприклад, вправи на збалансування можуть бути створені за допомогою AR, де учні повинні стояти на віртуальних платформах або рухатися навколо віртуальних перешкод.

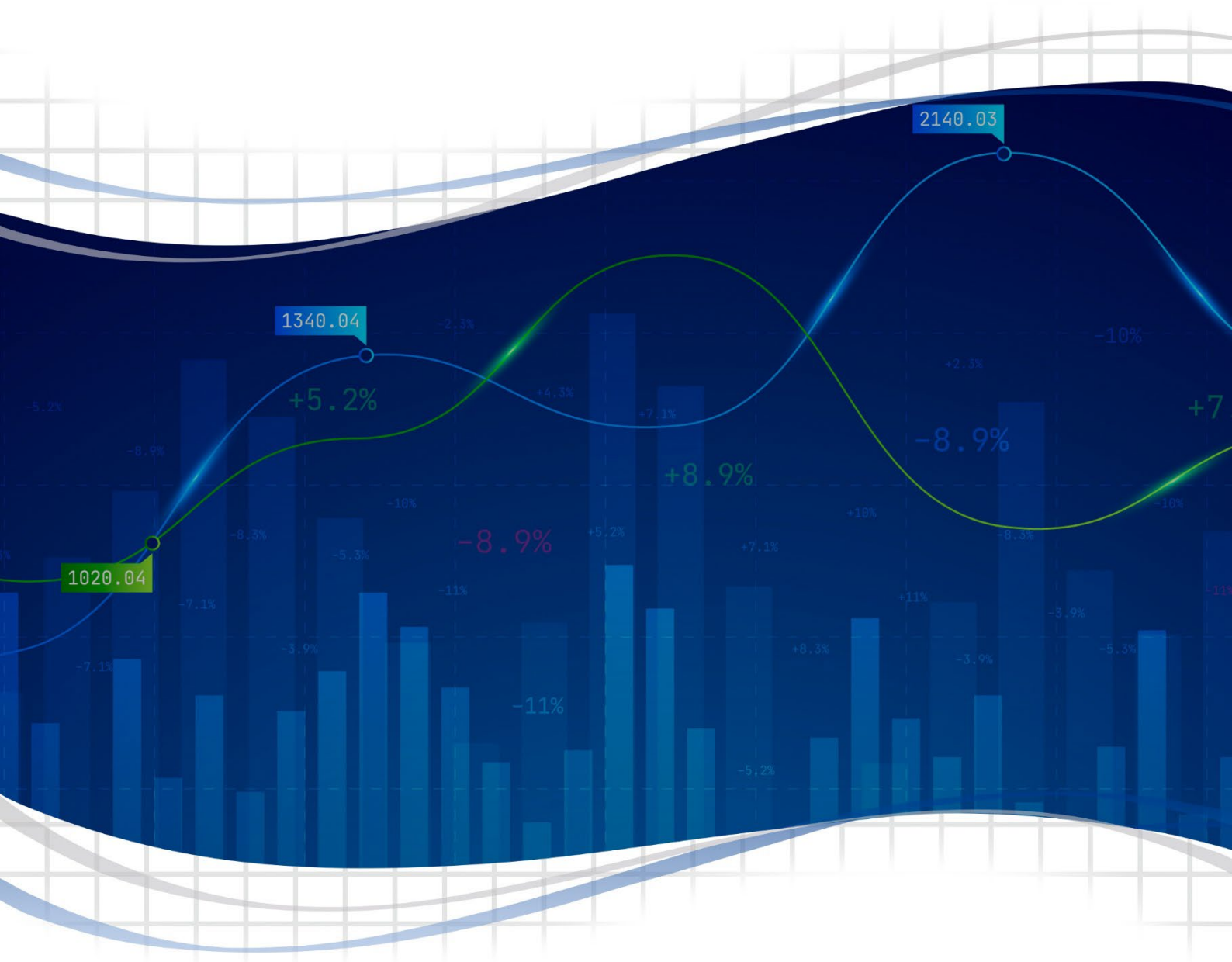
Далі проаналізуємо такий пріоритет учителів фізичної культури при використанні інноваційних ресурсів як ефективне використання часу та

ресурсів. Так, інноваційні технології можуть допомогти вчителям фізичної культури ефективніше організувати час на уроках та оптимізувати використання доступних ресурсів, таких як обладнання та спортивні майданчики. Наприклад, великі екрани та інтерактивні дошки можуть бути використані для демонстрації вправ, ігор та стратегій, що дозволяє вчителям краще пояснювати та візуалізувати матеріал для учнів. Серед інтерактивних дошок слід виділити інтерактивні панелі "Elpix", що характеризується гнучкою технологією ІЧ-сенсорних панелей, роздільною здатністю 4К з надвисокою чіткістю і широкою сумісністю дисплеїв з іншими пристроями – все це сприяє більш ефективній взаємодії з цифровим контентом без будь-яких обмежень. Також на уроках фізичної культури для демонстрації навчального матеріалу слід застосовувати такі інтерактивні дошки: Promethean ActivBoard 10 Touch 88"; Prestigio Multiboard Prestigio 65 Prime Series (UHD); Intech TS-86 LED; Smart SBM777V-43; iBOARD з крейдяними крилами IB-B82 IR 82 та інші.

Таким чином, використовуючи інноваційні технології, учителі фізичної культури повинні дбати про те, щоб такі технології зацікавили, мотивували учнів, а найголовніше – сприяли фізичному розвитку школярів. Отож, основними пріоритетами учителів фізичної культури використання таких технологій є: залучення учнів до активної участі; індивідуалізація навчання; стимулювання змагальної активності; розвиток моторних навичок та координації; ефективне використання часу та ресурсів.

Список використаних джерел

1. Гусева С. Відеоігри VS спорт: як віртуальний відпочинок допомагає професійним спортсменам. 2021. URL: https://fun.24tv.ua/videoigri-vs-sport-yak-virtualniy-vidpochinok-dopomagaye-igri_n1715760 (дата звернення: 12.04.2024).
2. Геймінг і спорт: ідеальна пара? 2023. URL: <https://weplayholding.com/uk/blog/geiming-ta-sport-idealna-para> (дата звернення: 12.04.2024).
3. Кожем'якіна І. В. Інноваційні технології як інструмент професійного розвитку вчителя в умовах післядипломної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. 2020. №1(46). С. 169-173.
4. Москаленко Н. В., Власюк О. О., Степанова І. В., Шиян О. В., Самошкіна А. В., Кожедуб Т. Г. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закладів. 2-е вид. Дніпропетровськ: Інновація, 2014. 332 с.
5. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці "Букрек". 2022. 140 с.
6. Старченко С. О. Пріоритети дистанційної підготовки вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 2 (46). С. 396-403.

**Research
Europe.org**